

Mamma, mamma og barn

Arbeidsdeling og foreldreskap hos lesbiske par med felles barn

Mika Blusztajn Ore

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Samfunnsvitenskapelig fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

18. mai 2009

Forord

Veien frem mot denne masteroppgaven har vært lang og kronglete av mange grunner, og jeg hadde ikke kommet i mål uten den hjelpen jeg har fått på veien. Stor takk rettes til:

Min veileder Arnlaug Leira for konstruktive rettleidninger og forståelse underveis, og min biveileder Åse Røthing for interessante og givende innspill i start- og sluttfasen av prosessen.

Min fantastiske familie, for både moralsk og økonomisk støtte, og vedvarende interesse for prosjektet. Uten dere hadde jeg ikke kommet meg så helskinnet gjennom dette som jeg har.

Eirin Pedersen for innsiktsfull veiledning og sosiologisk fantasi, men mest for å holde hodet mitt over vannet gjennom å være ”kind, but firm”, og for godt vennskap både i og utenfor Blindernbobla.

Magne Flemmen for god tilbakemelding, og Astrid E. Susaas for korrekturlesing og livgivende lesesalspauser.

Mine venner ellers, som har bidratt med god støtte og nødvendige oppgaveavbrekk, særlig Ragnhild Nordhagen.

Informantene, for uten dem hadde det ikke blitt noen oppgave.

Sist men absolutt ikke minst: Fritidsklubben, som gjennom sine mange gode stunder og gode vennskap gjør livet mitt bedre. Hurra!

Mika Blusztajn Ore

Oslo, 17. mai 2009

Sammendrag

Denne undersøkelsen er en eksplorerende kvalitativ studie av lesbiske par med felles barn. Gjennom dybdeintervjuer av åtte lesbiske mødre og medmødre, til sammen fire par, har jeg sett på hvordan de praktiserer foreldreskap, og hvordan de fordeler husarbeid, barneomsorg og jobb seg imellom. Jeg trekker delvis på et funksjonalistisk perspektiv på familie, men hovedsakelig på David Morgans praksisorienterte familieforståelse. Dette er et perspektiv på familie som noe man gjør, på familierelasjoner som noe man skaper og praktiserer gjennom både egne tanker om familie, og samfunnets ideologier rundt hvordan familie best gjøres.

Familiene i utvalget er både nyskapende og konvensjonelle. De er nyskapende i det at foreldreparet består av to kvinner, som har brukt anonym donor for å få barn sammen. Dermed er det biologiske foreldreskapet delvis løsrevet fra parforholdet, samtidig som det sosiale foreldreskapet holdes innenfor parforholdets likekjønnete rammer. Siden de er kvinner kan de i utgangspunktet også velge hvem som skal bære frem barnet, noe som kan karakteriseres som grenseoverskridende sammenlignet med heterofile foreldre. På en annen side er disse familiene i stor grad konvensjonelle, gjennom deres heteronormative opprettholdelse av en sterk parnormativitet og kjernefamilienormativitet. Samtlige legger stor vekt på at foreldreskapet skal praktiseres innen parforholdet, en holdning som ga utslag i deres valg av anonym donor. Også i forhold til hva de anser som et godt foreldreskap etterlever parene konvensjonelle idealer. Tid med barna og nærværende foreldre er idealer som går igjen i dagens diskusjoner om foreldreskap og familieliv, og er gjennomgående viktig for mødrene i denne undersøkelsen.

Gjennom materialet er det også mulig å se to likestillingsprosesser. Den ene i forhold til en likestilling mellom kvinnene som kjærester/partnere, den andre i forhold til en likestilling som foreldre. Som kjærester/partnere var det viktig at begge parter er likeverdige ovenfor hverandre, og alle parene har som mål å praktisere en likedeling av husarbeid, jobb og omsorg. Som foreldre var det viktig å være likestilt på tross av den biologiske ubalansen mellom biologisk mor og medmor, samt de manglende rettighetene det medførte for disse parene. Samtlige mødre la vekt på at de skulle være likeverdige foreldre ovenfor barna. De er alle bevisst den rollen praksis kan spille i utformingen av foreldreskap, særlig i forhold til betydningen av medmors initiativ, og hvordan dette kan veie opp for blant annet den

nærheten biologisk mor får til barnet gjennom amming. Permisjon og tilrettelagt arbeidsdeling er stikkord her. Medmors aktive foreldreskap kan sammenlignes med det deltagende, omsorgsfulle og likestilte foreldreskapet en del nye fedre har begynt å vise til.

Parenes bevisste familiekonstruksjon og reflekterte og aktive holdning til foreldreskap kan oppsummeres i en mer generell handlingsmodell. Ideologi rundt familieutforming manifesteres i praksis, som skaper emosjonelle bånd. Med praksis og emosjonsladede relasjoner som viktige argumenter, har homofile i Norge kjempet frem rettigheter likestilt med heterofile familier.

Foreldreskapet jeg her undersøker, aktualiserer likestilling og arbeidsdeling i en familiekonstellasjon som bryter med det heteronormative idealet for familie og foreldreskap. Men på mange vis er familiene likevel heteronormative i måten de former og praktiserer familie på.

Innhold

FORORD	3
SAMMENDRAG	5
INNHold	7
1. INNLEDNING	10
1.1 TEMA OG PROBLEMSTILLINGER	10
1.1.1 Homofiles rettigheter og familie idag	10
1.1.2 Oppgavens fokus og begrepsavklaring	11
1.2 MOTIVASJONER OG PLASSERING I FELTET	12
1.3 DATAMATERIALE	15
1.4 OPPGAVENS VIDERE FORLØP	16
2. METODE OG MATERIALE	17
2.1 HVORFOR INTERVJU?	17
2.2 VEIEN FREM TIL INTERVJUENE	18
2.3 UTVALGET	19
2.4 INTERVJUSITUASJONEN	21
2.5 INTERVJUGUIDEN	23
2.6 ETISKE BETRAKTNINGER	24
3. FAMILIE. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING.....	27
3.1 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ FAMILIEN.....	27
3.1.1 Den funksjonalistiske familieforståelsen.....	28
3.1.2 Familieforståelse i et mangfoldig, moderne samfunn.....	30
3.1.3 Hvor går definisjonsgrensen? Familie i flere betydninger.....	31

3.1.4	<i>Familie som praksis</i>	32
3.1.5	<i>Hvordan forstås familie?</i>	34
3.2	HETEROFILE FORELDRE, ARBEIDSDELING OG KJØNNET MAKT	35
3.2.1	<i>Hva sier statistikken om kjønnetes arbeidsdeling i barnefamilier?</i>	36
3.2.2	<i>Likestilling og barn – to uforenlige tilværelser?</i>	38
4.	HOMOFILE OG FAMILIE. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING	42
4.1	HOMOFILT FAMILIELIV – FRA NORMBRYTING TIL FOREGANGSEKSEMPEL?	42
4.1.1	<i>Homofile som familielivets utenforstående</i>	42
4.1.2	<i>Seksualitet og likeverdighet som samfunnsmedlemmer</i>	45
4.1.3	<i>Homofile som familielivets foregangseksempler?</i>	46
4.2	LESBISKE PAR MED BARN – HVA HAR TIDLIGERE FORSKNING FUNNET?	46
4.2.1	<i>Homofilt familieliv som subversiv praksis</i>	47
4.2.2	<i>Refleksivitet og arbeidsdeling i homofile forhold</i>	50
4.2.3	<i>Å være biologisk mor og medmor</i>	53
4.3	OPPSUMMERING	57
5.	ANALYSE. MOR, MOR OG BARN – FORELDRESKAP OG FAMILIEHVERDAG ..	58
5.1	INNLEDNING	58
5.1.1	<i>Med et praksisperspektiv som inngangsport</i>	59
5.1.2	<i>Gangen i analysen</i>	59
5.2	Å VÆRE TO KVINNELIGE FORELDRE	60
5.2.1	<i>På vei mot barn</i>	61
5.2.2	<i>Å være biologisk mor og medmor. Likestilt foreldreskap?</i>	74
5.3	FAMILIEHVERDAGEN SOM MOR, MOR OG BARN. HVORDAN DELES ARBEIDSOPPGAVENE?	86
5.3.1	<i>Familiehverdagens arbeidsdeling</i>	86

5.4	TANKER RUNDT ARBEIDSDELING, KJØNNSMØNSTRE OG LIKESTILLING	97
5.4.1	<i>Likestillingsforventning – opplevd likestilling .....</i>	<i>98</i>
5.4.2	<i>Likestillingsforventning – tradisjonelt kjønnets realitet .....</i>	<i>101</i>
6.	OPPSUMMERENDE REFLEKSJONER.....	104
6.1	MØNSTRE I MATERIALET	104
6.1.1	<i>Likestillingsprosesser.....</i>	<i>104</i>
6.1.2	<i>Praksis mellom nyskaping og konvensjonalitet .....</i>	<i>105</i>
6.1.3	<i>Familieideologi, praksis, emosjonelle bånd og rettigheter. En oppsummerende handlingsmodell .....</i>	<i>108</i>
6.2	AVSLUTNING.....	109
	LITTERATURLISTE	112
	VEDLEGG 1 - INTERVJUGUIDE.....	120
	VEDLEGG 2 – INFORMASJONSSKRIV	127

1. Innledning

1.1 Tema og problemstillinger

Dagens familieliv er mangfoldig og preges av veldig ulike måter å være og praktisere familie på. Med mediedebattene rundt homofil adopsjon og felles ekteskapslov har søkelyset blitt satt på en relativt ny familieform: homofile par med barn. Som alle andre barnefamilier styres deres hverdag av jobb, barnehage eller skole, familiemåltider, husarbeid og leggetid. Men hvordan organiseres familielivet i hverdagen, og hvordan har de utformet foreldreskapet?

Det har vært mye fokus på kjønnsroller og familieposisjoner både i media og i samfunnsforskningen, hvordan disse forandrer seg og om disse endringene er ønsket. Mange studier av familie og kjønn viser at tradisjonelt kjønnsdelte familieposisjonsmønstre til en viss grad består blant heterofile foreldre, til tross for kjønnes økte likestilling i dagens norske samfunn og økte deling av jobb og barnestell. Selv om dette stadig er i endring og likestilling er en sterk norm i Norge, er det fortsatt oftest far som har en familieposisjon som hovedforsørger, og mor som har en familieposisjon som biforsørger og hovedperson i barnestell og omsorg (Leira 2003:278-279). Kvinner i heterofile foreldrepar både tar og ender opp med mer ansvar for barn og hjem enn mennene (Lilleaas 2003, Thagaard 1996). Hvordan vil dette da se ut i hjem der begge foreldrene er kvinner? Kanskje kan eksplorative studier av lesbiske par med barn bidra til å utfordre våre forståelser rundt forholdet mellom familieposisjon og kjønnsroller? Hvordan deles og fordeles det mellom foreldre som ikke automatisk kan falle inn i tradisjonelle kjønnsroller? Det er nettopp dette oppgaven undersøker.

1.1.1 Homofiles rettigheter og familie idag

Regjeringsforslaget om felles ekteskapslov gikk igjennom i fjor, den 11. juni 2008, og ble implementert fra januar 2009 (regjeringen.no 2008). Dette har blant annet åpnet for at lesbiske og homofile kan adoptere barn, og for at lesbiske par skal kunne få benytte seg av assistert befruktning for å få barn innenfor parforholdet. Gjennom denne ekteskapsloven har det også blitt innført et ”mater est”-reglement. Dette betyr at medmor, det vil si ikke-

biologisk mor, får automatisk juridisk foreldreskap etter fødsel. Dette gjelder for medmødre i lesbiske par som er gift eller lever i ekteskapslignende forhold, og som har benyttet seg av assistert befruktning på godkjent klinikk, slik det er for ikke-biologisk far i heterofile ektepar som får assistert befruktning (Barneloven, §3 og §4, og regjeringen 2008).

Til tross for den rettighetsmessige likestillingen, viser den opphetede mediedebatten rundt homofiles rettighet til å kunne adoptere at homofile og barn er et kontroversielt tema (Stiklestad 2004:58). I nyere tid har blant annet Nina Karin Monsen hetet opp debatten igjen ved å hevde at lesbiske par får handikappede barn (Sandli og Jappée 2009).

Samtidig er nye familieformer i ferd med å vokse frem i dagens norske samfunn, og den tradisjonelle, ekteskapsbaserte ”mor-far-barn”-kjernefamilien er til en viss grad i oppløsning, blant annet på grunn av samboerskap og et høyt antall skilsmisser og samlivsbrudd (Noack 1999 og 2004). Kanskje blir den også utfordret av at likekjønnede par med barn ved hjelp av moderne reproduksjonsteknologier begynner å bli en synlig realitet, noe som kan bidra til å sette den heteronormative kjernefamilien i et nytt perspektiv. Heteronormativitet kan her kort forklares som en ideologi som får heteroseksualitet til å fremstå som selvsagt, naturlig og privilegert, som et normativt utgangspunkt andre seksualiteter måles opp mot. Den opprettholdes blant annet gjennom institusjoner, betydningsstrukturer, relasjoner og praksiser (Eng 2006:143 og Rosenberg 2002:100-101), som bidrar til at *en viss type heteroseksuelt liv* fremstår som den mest ønskede og naturlige måten å leve på (Ambjörnsson 2006:52), eksempelvis parforhold og kjernefamilien. Begrepet ”kjernefamilie” brukes allment om samboende foreldrepar og deres barn, tradisjonelt sett om par av motsatt kjønn, med en klar kjønnsmessig arbeidsdeling av omsorg og forsørgelse (Widding-Isaksen 1997:144-145 og Leira 2003:263).

1.1.2 Oppgavens fokus og begrepsavklaring

For å avgrense oppgaven, har jeg altså valgt å fokusere på hvordan to kvinner med felles barn skaper og praktiserer familie. Med ”felles barn” mener jeg i denne homoseksuelle konteksten barn som er blitt unnfanget ved hjelp av donorinseminasjon, og hvor det er planlagt at det er de to kvinnene i parforholdet som skal være barnets foreldre og primærforsørgere. Dette til forskjell fra andre homofile familiekonstellasjoner der for eksempel barnet er blitt unnfanget med hjelp av sæd fra en mannlig bekjent, og hvor foreldreskapet deles av flere enn det lesbiske paret. En annen konstellasjon er lesbiske

parforhold der en eller begge har barn fra tidligere heterofile forhold og dermed deler foreldreskapet med en mannlig ekspartner. Disse har jeg også valgt å se bort ifra, fokuset mitt ligger altså på lesbiske par som har planlagt barn inn i parforholdets homofile familiekontekst. Grunnlaget for å velge dette fokuset kommer jeg tilbake til i min videre klargjøring av motivasjonene for oppgavevalget.

For å oppklare begrepsbruken i det videre, bruker jeg begrepet ”homofile” for å omtale homofile generelt, både kvinner og menn. Der jeg spesifikt omtaler kvinner vil jeg bruke begrepet ”lesbiske” eller ”homofile kvinner”. Uttrykket ”to-mødre-familier” refererer til lesbiske par som har fått barn innenfor parforholdet. ”Homofile familieformer” refererer til familier med likekjønnete foreldre, enten det er to menn eller to kvinner, og andre måter homofile skaper familie på (jf. Weston 1991). Tilsvarende refererer ”heterofile familieformer” til familier med ulikekjønnete foreldre. Begrepene ”likestilling”, ”likedeling” og ”likeverdighet” brukes mye i oppgaven, både i forhold til arbeidsdeling og til foreldreskap, og jeg bruker dem i beslektede, men likevel forskjellige betydninger. Med ”likedeling” refererer jeg enten til det å dele likt tidsmessig, men fordelt på forskjellige oppgaver, eller til en lik deling av alle familieoppgavene. Med ”likeverdighet” referer jeg til hvordan partene er like mye verdt i forholdet eller foreldreskapet, og i dette ligger det også en gjensidig respekt og en maktbalanse i forhold til beslutninger innen familien. ”Likestilt” fungerer som et mer overordnet begrep, som inkluderer både likedeling og likeverdighet.

I lys av at både homofile foreldre og kjønnsroller er temaer som er mye debattert både politisk og i media, samt hvordan familien som institusjon er i endring, er det både samfunnsmessig og sosiologisk interessant å undersøke hvordan lesbiske par med barn ”gjør” familie. Kjønnsmessig kan en si at dette er en ny familiekonstellasjon, men hvordan fungerer den innad? Hvordan har de løst arbeidsdelingen mellom foreldrene og hvordan praktiserer de et likekjønnet foreldreskap? Dette er eksplorerende problemstillinger som formet utgangspunktet til oppgaven min. I det videre vil jeg gå nærmere inn på hva som motiverte meg til å skrive om dette.

1.2 Motivasjoner og plassering i feltet

Hvorfor valgte jeg dette temaet? I all forskning er det viktig å klargjøre sitt eget ståsted og motivasjoner slik at ens arbeider kan leses i lys av det, og dermed muliggjør kritisk lesning.

Jeg står på flere måter utenfor det feltet jeg har valgt å studere. Jeg har ikke vært i et homofilt parforhold og har ikke egne barn. Men jeg har erfaring med samboerskap og hvordan det kan oppleves som vanskelig å komme frem til en likestilt arbeidsdeling i eget hjem, og har tidligere studert og skrevet om debatten rundt homofil adopsjon (Ore 2006). Bak flere av argumentene i debatten kan en finne en fordomsfull og diskriminerende holdning til homofile, og i en artikkel i Dagsavisen fremholder kjønnsforsker Tone Hellesund at hele debatten befestet homofile som mindreverdige (Dagsavisen 02.08.2004). I motsetning til debattens påstander, viser foreliggende forskning på homofile og barn i Norge og internasjonalt at disse barna får like god omsorg og ikke opplever mer problemer enn andre barn (Stiklestad 2004:17-27, 128-144, Jakobsen 2006:8-10, Halvorsen og Joner 2001). Dette skapte økt interesse for å finne ut mer om hvordan homofile ”gjør” familie. Disse erfaringene, samt statistikk som viser til at kvinner i heterofile forhold fortsatt står for mesteparten av ’the second shift’¹ i hjemmet (Kitterød og Vaage 2002, Kitterød 2003, Leira 2003:278-279), var det som motiverte meg til å velge lesbiske par med barn og deres arbeidsdeling som tema for masterprosjektet mitt. I forhold til familie- og arbeidsdelingstematikken ligger det et feministisk ståsted til grunn, en personlig holdning som gjerne skulle sett at kvinner og menn var mer likestilte på hjemmebane enn det statistikken tilsier.

Kanskje vil en studie av likekjønnete foreldre kunne vise til alternativer til det kjønnsmonsterpregede forholdet mellom familieposisjoner og kjønnsroller? Det dikotomiserte kjønnsbildet kan oppleves som ganske godt innarbeidet i vårt samfunn, og gir blant annet opphav til stereotypier om homofile forhold som går på at de består av ”en mann og en dame”, selv om parene er likekjønnet. Lauritzen vil denne stereotypien til livs, og nyanserer dette bildet i oppgaven ”Skeivdeling”, om arbeidsdeling hos barnløse, samboende homofile par (Lauritzen 2008, og jf. Dunne 1999). Men hvordan ser arbeidsdelingen ut når barn er med i bildet?

Videre har jeg altså valgt å fokusere på hvordan man som to *kvinnelige* foreldre med felles barn praktiserer familie. Dette er et grep jeg som nevnt har gjort for å avgrense tematikken noe, men også fordi det er interessant å se hvordan to kvinner deler på en familieposisjon

---

¹ Hochschild 2003

som tradisjonelt og heteronormativt sett innehas av én person: moderskapet. Kvinner forventes fortsatt å prioritere barn og familie foran jobb og karriere, samt ha en naturlig evne til og ønske om barneomsorg (Ellingsæter 2004:150-151). Moderskap kan være både biologisk og sosialt. Men biologisk foreldreskap er ikke nødvendig verken for ønske om eller evne til omsorg, og det er heller ikke slik at å føde et barn automatisk medfører sosialt moderskap eller omsorgsevne, slik Ellingsæter påpeker. Moderskapet er både biologi, i form av graviditet, fødsel og amming, og sosial konstruksjon, i form av normer og oppfatninger av hva en god mor er (Ellingsæter 2004:150-153). Like fullt er det biologiske moderskapet også delvis sosialt konstruert, noe ulike ammepraksiser i forskjellige tider (Ellingsæter 2004:152) og kulturer er et godt eksempel på. I denne undersøkelsens familiekonstellasjoner vil det være en biologisk mor og en medmor. Dette var også en faktor som jeg ønsket å undersøke. Oppfatter de seg i det hele tatt som *to mødre*? Kanskje tenker de mer på seg selv som to foreldre? Påvirker dette skillet hvordan de forholder seg til barnet/barna? Hva slags innvirkning kan det ha på hvordan foreldreoppgavene deles? Informantmessig er en slik undersøkelse også lettere å gjennomføre med lesbiske mødre, da det av biologiske grunner finnes et relativt mye høyere antall lesbiske foreldrepar enn homofile mannlige foreldrepar.

Valget av lesbiske par hvis barn er planlagt innenfor parforholdet, har flere grunner. Det å planlegge og å få felles barn inn i en homofil familiekontekst blir av biologiske årsaker en veldig bevisst og villet prosess. En slik prosess vil kanskje i større grad enn i en heteroseksuell kontekst tvinge paret til å reflektere over ulike valg i forbindelse med prosessen det er å få barn og stifte en familie. Hva har de tenkt rundt det å utgjøre en utradisjonell familieform? Hvilke tanker har de gjort seg rundt det å være to kvinnelige foreldre? For det andre vil barnet paret får nettopp være felles. Det er ikke et barn som er et resultat av et tidligere heterofilt forhold, som dermed allerede har to juridiske foreldre, av ulikt kjønn, før det lesbiske parforholdet startet. Tvert i mot er dette barn som har to kvinnelige foreldre fra fødselen av. Da jeg foretok mine intervjuer, var det fortsatt slik at medmor ikke ble juridisk forelder før hun stebarnsadopterte partnerens, altså den biologiske morens, barn. Men sosialt sett er barnets primærforsørgere to kvinner, som sammen må finne ut av og reflektere rundt hvordan de vil "gjøre" foreldre som en konstellasjon av biologisk mor og medmor istedenfor den tradisjonelle mor og far-dyaden.

Det er med andre ord mange problemstillinger knyttet til det å være et lesbisk par med felles barn. Siden familier bestående av homofile foreldre med barn fått innenfor det homofile

parforholdet er en såpass ny familieform, finnes det relativt lite forskning på temaet. Internasjonalt er homofile familieformer generelt et forskningsområde i vekst. Mye av forskningen er stort sett basert på relativt små, kvalitative undersøkelser (Bozett 1987, Dunne 1999, Patterson, Sutfin og Fulcher 2004, Saffron 1998, Sullivan 2004, Tasker og Golombok 1998), men det finnes unntak som den nederlandske, kvantitativt orienterte studien "Parenting in Planned Lesbian Families", som sammenligner 100 lesbiske par med barn med 100 heterofile par med barn (Bos 2004). Homofile familieformer er så smått blitt tema for forskning her til lands også, også her i stor grad kvalitativt og gjennomført med små informantutvalg (Stiklestad 2004, Folgerø 2001, Idsø 2003, Andersen 2003). Hos en del har fokuset ligget mer på hvordan det går med barna som vokser opp i denne typen familier enn på hvordan foreldrene selv oppfatter sin familieform i forhold til den heteronormative kjernefamilien eller fordeler arbeidsoppgavene i hjemmet (Stiklestad 2004, Halvorsen og Joner 2001, Tasker og Golombok 1997, Patterson 1994). Et norsk eksempel på dette er Sigrun Saur Stiklestads «Ungdommer med lesbiske mødre: Hvordan tar de det?» fra 2004. Andre har derimot snudd perspektivet, og blant annet tar hovedoppgaven "Skeive barnefamilier? – ein etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridingar" (Folgerø 2001) nettopp opp hvordan foreldrene oppfatter egen situasjon og familieidentitet (Jf. også Idsø 2003, Riksaasen 2001a, 2001b og 2002, Andersen 2003).

Sistnevnte perspektiv ligger nært det jeg er opptatt av i denne oppgaven, siden jeg er interessert i å høre lesbiske mødres refleksjoner rundt egen familiesituasjon, men da særlig i forhold til deres tanker rundt foreldreskap, samt deres deling og fordeling av husarbeid, jobb og omsorg.

1.3 Datamateriale

For å besvare spørsmålene denne oppgaven stiller har jeg i første omgang samlet inn et datamateriale bestående av kvalitative dybdeintervju med fire lesbiske par med felles barn. For å få individuelle historier og forklaringer intervjuet jeg parets parter hver for seg, slik at det ble åtte intervjuer totalt. Intervjuene er delvis strukturerte, med forskjellige temabolker relatert til hvordan man som to kvinner ordner seg i sitt daglige familieliv, hvordan det er å være mor og medmor, hvordan de deler familiens arbeidsoppgaver seg imellom og i forhold

til jobben. I metodekapittelet videre i oppgaven vil jeg gå igjennom valgene tatt i forbindelse med dette datamaterialet, samt prosessen rundt intervjuene. Her vil jeg også komme med en generell presentasjon av informantene. I tillegg til dette førstehåndsmaterialet, vil jeg i analysen benytte meg av tidligere forskning rundt både heterofile og homofile par med barn, for å ha et sammenligningsgrunnlag.

1.4 Oppgavens videre forløp

I oppgavens neste del vil jeg altså gå igjennom metodebruken i prosjektet, gi en kort presentasjon av materialet, samt reflektere en del rundt de etiske aspektene ved et slikt masteroppgaveprosjekt. I kapittel tre vil jeg gå videre inn på teorier og tidligere forskning relatert til familie generelt. Jeg vil begynne med å se nærmere på teorier om familien, hvor jeg blant annet kommer frem til en praksisorientert forståelse av familie som vil prege analysen: familie som noe man *gjør* (Morgan 1999). Deretter går jeg inn på generell familieforskning, for å presentere et bakgrunnsbilde av hvordan familien ser ut arbeidsdelingsmessig og likestillingsmessig i dagens norske samfunn. Videre, i kapittel fire, vil jeg teoretisere rundt homofile foreldres posisjon i det moderne samfunn og i forhold til den heteronormative kjernefamilien, for så å presentere en del av forskningen som allerede finnes om lesbiske par med barn. I femte kapittel vil jeg presentere analysen av materialet, samt diskutere disse funnene underveis, blant annet i lys av samfunnets heteronormativitet, og i forhold til normen om likestilling i parforhold og foreldreskap. I oppgavens siste kapittel vil jeg presentere materialets mer generelle mønstre, og oppsummere parenes måte å skape og praktisere familie på i en homofil kontekst i en handlingsmodell. Avslutningsvis trekker jeg frem noen av problematikkene oppgaven belyser.

2. Metode og materiale

Veien til førstehåndsmaterialet mitt har vært mer krevende enn jeg hadde forutsett. I det videre vil jeg redegjøre for mine metodevalg, prosessen med å finne informanter og få på plass intervjuene, samt mine refleksjoner rundt denne. Deretter vil jeg ta for meg de etiske dilemmaene et slikt prosjekt innebærer.

2.1 Hvorfor intervju?

Hvorfor valgte jeg å benytte meg av intervjuundersøkelser som hovedmateriale for oppgaven? Intervju er en metode som gir informasjon om hvordan informantene forstår og opplever sine omgivelser og seg selv (Thagaard 2002:58 og Kvale 1997:17). Videre gir intervju en god basis for å få innsikt i informanternes erfaringer, tanker og følelser (Thagaard 2002:83). I mitt tilfelle er jeg interessert i å få et innblikk i to-mødrefamiliers hverdag, hvordan mødrene har fordelt betalt arbeid, husarbeid og barneomsorgsoppgaver seg imellom. Dette kunne jeg fått et bilde av gjennom observasjon, men siden jeg ville komme litt dypere inn på hva mine informanter har tenkt rundt, erfart og mener om arbeids- og omsorgsdeling, samt det å være to kvinnelige foreldre og prosessen bak det, følte jeg at intervju var et mer adekvat metodevalg. Jeg ville altså nettopp oppnå informasjon om informantenes forståelse, refleksjoner rundt og opplevelse av seg selv og omgivelsene. Observasjon kunne ha vært et godt supplement for å få et mer helhetlig bilde av mine informanternes familiehverdag, men tidsmessig ville det bli vanskelig å gjennomføre innenfor et masterprosjekt. Sannsynligvis kunne det også ha blitt vanskeligere å få rekruttert informanter dersom jeg skulle observere dem i tillegg.

Det er viktig å ha i mente at det man får vite gjennom intervjuer er gjenfortellinger av hendelser og opplevelser, og er informantens fortolkning av det de forteller om. Samtidig preges svarene av hva informantene ønsker å fortelle og hvordan de ønsker å fremstå. Videre vil det som blir fortalt, samt hvordan det blir fortalt, også være preget av intervjukonteksten (Thagaard 2002:83-84, Kvale 1997, Fog 2005). Følte informantene seg trygge på meg som intervjuer? Hva var de fysiske rammene for intervjuene, og hvordan kan de ha preget intervjuet? Hva slags inntrykk var informantene opptatt av å gi av seg selv? Hvordan har

min måte å forholde meg til dem påvirket svarene jeg har fått? Dette er aspekter jeg kommer tilbake til i min videre beskrivelse av intervjuprosessen. Dataene som framkommer må fortolkes i lys av denne spesielle sosiale situasjonen de er konstruert innenfor (Syltevik 2000:23). De er ikke mindre ”sanne” enn data fått på annet vis, men de har blitt til i et samspill mellom intervjuer og informant (jf. Kvale 1997). Jeg er ikke ute etter å avdekke en større sannhet om lesbiske mødre generelt. Jeg er interessert i å få frem *disse* informantenes opplevelser, refleksjoner og tolkninger, deres subjektive erfaringer av familielivet som mor, mor og barn. Like fullt er det ikke individene i seg selv jeg har fokus på, men deres fortellinger om familiepraksis i familier med to mødre. Jeg er interessert i informantene som bærere av sosiale mønstre og sammenhenger (jf. Widerberg 2001:59), og hvordan dette kommer frem i måten de gjør familie på.

2.2 Veien frem til intervjuene

Da jeg hadde avgrenset oppgavetemaet inn på lesbiske par med barn, måtte jeg finne relevante informanter. Siden jeg som nevnt står utenfor feltet på flere vis, følte jeg at jeg burde være godt forberedt i forhold til hva jeg faktisk var ute etter før jeg gikk i gang med intervjuene. Et godt intervju krever en grundig gjennomgang på forhånd av hvilke temaer man vil ta opp, så intervjuet ikke drukner i irrelevante digresjoner (Repstad 1998:66, og jf. Kvale 1997:74). Jeg brukte derfor en del tid på å utforme intervjuguiden, samt lese meg opp på temaet for å opparbeide meg et faglig fundament. Denne prosessen hjalp meg i å konkretisere og operasjonalisere oppgavetemaet mitt, og resulterte i en relativt lang og detaljert intervjuguide. Via en bekjent fikk jeg kontakt med en sentral person i Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner² (LLH), som hadde en bred kontaktflate, og sa seg villig til å hjelpe ved å sette meg i kontakt med eventuelle informanter.

Som masterstudent og førstegangsforsker, og av respekt for mine informanter, forekom det meg viktig å være godt forberedt når jeg skulle intervju om private, nære temaer. For å

---

² Fra nettsiden www.llh.no : ”Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner er en landsomfattende organisasjon som arbeider politisk og sosialt for at lesbiske, homofile, bifile og transpersoner skal kunne leve åpent uten frykt for å bli sosialt utstøtt, diskriminert eller trakassert.” [lest 17.04.2009]

forberede meg til intervjusituasjonen gjennomførte jeg to prøveintervjuer uken før det første intervjuet, med begge partene i et samboende, lesbisk par. Dette ga meg selvtillit som intervjuer, og førte meg forbi bøygen jeg hadde i forhold til denne delen av masterprosjektet mitt.

2.3 Utvalget

Samtlige informanter har blitt rekruttert ved hjelp av snøballmetode, en metode der en først kontakter noen få utvalgsrelevante personer, som siden kan hjelpe til med å få kontakt med nye, relevante informanter (Repstad 1998:47, Thagaard 2002:54). En risiko er da at man kan ende opp med å rekruttere innenfor ett og samme nettverk, noe jeg forsøkte å bøte på ved å rekruttere gjennom forskjellige kanaler. I dette tilfellet videreformidlet kontakten min i LLH mitt prosjekt og hjalp meg med å få kontakt med mitt første informantpar. Dette paret fikk informantsnøballen til å rulle videre til et bekjent par av dem. Et annet par ble rekruttert via en bekjent av meg, og det siste paret møtte jeg på et barseltreff for homofile foreldre. Jeg forsøkte også å rekruttere par via en forespørsel på innloggingssiden til Gaysir, et internettforum for homofile. Her presenterte jeg prosjektet kort, og inviterte interesserte til å ta kontakt og få mer informasjon. Gjennom denne annonsen fikk jeg to svar, men begge de potensielle informantparene bodde for utilgjengelig geografisk. Det var en tidkrevende prosess å finne passende informanter, som både hadde felles barn, var villige til å intervjues, ikke bodde for langt unna, og hadde tid til å bidra.

Av anonymitetshensyn vil jeg ikke presentere parene hver for seg, men beskrive dem i mer generelle vendinger som gruppe. Lesbiske par med barn utgjør en liten gruppe i Norge, og av etiske hensyn til mine informanter har jeg valgt å være restriktiv i min beskrivelse av dem. Utvalget består av 8 kvinner, som utgjør 4 par. De har alle småbarn, i alderspennet 3 måneder til 5 år (på intervjutidspunktet). Barna er alle født innen parforholdet, og alle ble unnfanget ved hjelp av sæd fra anonym donor, på klinikk i utlandet. Informantene er bosatt i Sør-Norge. De har alle en flerårig høyere utdanning, relativt god økonomi og kan karakteriseres som middelklasse. I intervjuperioden var noen av dem i permisjon eller sykemeldt. Noen jobber i offentlig sektor, mens andre jobber i privat sektor, men et fellestrekk er at de aller fleste av dem opererte med en fulltidsstilling med fleksitid. De ser med andre ord ut til å utgjøre en relativt homogen gruppe sosioøkonomisk sett.

Metodisk sett kan utvalget mitt sies å være et strategisk utvalg. Dette er utvalg hvor informantene er valgt på bakgrunn av egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen. Videre karakteriseres det av å være et tilgjengelighetsutvalg, som altså innebærer at informanter velges ut basert på den tilgjengelighet de har for forskeren. Denne seleksjonsmåten benyttes når det er vanskelig å finne strategiske informanter, for eksempel når studiet omhandler personlige og nærgående temaer (Thagaard 2002:53-54). Dette er klart tilfellet i denne undersøkelsen, både fordi det ikke finnes noen oversikt over lesbiske par med barn tilgjengelig, og fordi intervjuene kan karakteriseres som relativt personlig og ganske tett på informantene og deres privatliv.

Sosiolog Tove Thagaard påpeker at et problematisk aspekt med slike tilgjengelighetsutvalg er at de som sier seg villig til å være med ofte er fortrolige med forskning, eventuelt i den forstand at de ikke har noe imot at deres livssituasjon blir studert. Blant annet er personer med høyere utdanning, som kan være mer vant til å reflektere over sin egen livssituasjon, ofte mer villige til å stille opp som informanter (Thagaard 2002:54). Dette er treffende for undersøkelsens utvalg, der samtlige har høyere utdanning, og samtlige tok godt imot meg og mine forskningsintensjoner.

Et videre aspekt Thagaard peker på, er at de som melder seg frivillig til slike undersøkelser kanskje i større grad enn de som lar være føler at de mestrer sin livssituasjon, og derfor ikke har noe imot at en forsker får innblikk i livet deres (2002:54). Kanskje har jeg bare fått intervjuet par som er fornøyde med arbeidsdelingen seg imellom, eller som generelt har møtt lite problemer i sin hverdag som en utradisjonell familiekonstellasjon? Dette kan til en viss grad stemme, da samtlige av mine informanter er ressurssterke, og fremstår som engasjerte og reflekterte kvinner, som alle viste seg å være positive til å bli forsket på. Men arbeidsdelingsmessig viser fortellingene seg å være varierte.

Dette er aspekter ved utvalget mitt som det er viktig å ta høyde for i analysen av materialet mitt, og som jeg bevisst må reflektere rundt i forhold til mine konklusjoner. Samtidig er utvalget mitt veldig lite, og mine resultater vil dermed ikke være representative på noe vis, eller si noe utover mitt eget utvalg. Det er heller ikke målsettingen for dette prosjektet. Men det kan kanskje peke mot en annen måte å løse arbeidsfordelingen på, om det skulle vise seg å divergere fra de generelle mønstrene tidligere forskning på familier viser til.

2.4 Intervjusituasjonen

Intervjuene foregikk enten hjemme hos informantene eller på et møterom på arbeidsplassen deres. Dette valgte jeg både for å gjøre det praktisk lettere for informantene å intervjues, men også for at de skulle føle seg på hjemmebane og dermed være noe tryggere på situasjonen (jf. Repstad 1998:72). Jeg valgte å intervju parene hver for seg fordi jeg ville høre hver enkelts meninger, oppfatninger og tolkninger rundt parets familieliv. Intervjuene er alle dybdeintervjuer, som varte mellom halvannen til to og en halv time. De ble alle tatt opp med en digital opptaker som lå på bordet mellom informanten og meg. Slik kunne jeg konsentrere meg helt og fullt om informanten, ved å slippe å måtte ta notater underveis. En opptaker kan riktignok gjøre informanten utilpass, særlig hvis den blir et fremtredende element under intervjuet, slik Lauritzen (2008:45) og Repstad (1998:70-71) peker på. Informantene hadde samtykket på forhånd til at intervjuet skulle bli tatt opp, og jeg fikk ikke inntrykk av at de ble affisert av båndopptagerens tilstedeværelse.

Jeg opplevde at alle intervjuene gikk relativt bra, i den forstand at de var positivt ladet og jeg fikk inntrykk av at informantene alle virket trygge på situasjonen, og prøvde å svare grundig på spørsmålene mine. Dette inntrykket ble forsterket av at samtlige var positivt innstilt til oppgaveprosjektet mitt, og mente det var viktig å bidra til forskning om barnefamilier med homofile foreldre. Det at jeg stod utenfor feltet som heterofil og barnløs følte ikke som et handikap under intervjuene, selv om jeg var bekymret for dette på forhånd. Tvert imot lot det meg innta rollen som nysgjerrig, uvitende førstegangsforsker som stilte inngående spørsmål og trengte fyldige svar. Dette var en rolle jeg opplevde fungerte godt i møte med informantene.

Informasjonen en får gjennom intervjuer er som nevnt gjenfortellinger og fortolkninger av informantenes opplevelser, samt at den preges av opplevelsen av selve intervjusituasjonen (Thagaard 2002:83-84, Kvale 1997). I dette tilfellet kan det ha preget informantene mine at jeg var uttalt positiv til deres livsform. Jeg hadde på forhånd informert om at oppgaven omhandlet arbeidsdeling og foreldreskap, med et spørsmål om homofile foreldre kanskje er mindre preget av kjønnsrollemønstre og mer preget av likedeling og forhandling enn heterofile foreldre. Dette opplyste jeg om både for å gi dem trygghet i situasjonen siden jeg selv ikke var homofil (jeg var ikke der for å 'avdekke' hvem som var 'mann' eller 'kvinne', for eksempel), men også for å innby til refleksjon over temaet i forkant av intervjuet.

Trygghetsmessig tror jeg dette var et godt trekk. Alle informantene virket genuint interessert i å delta, og jeg følte jeg fikk en god og tilsynelatende tillitsfull tone med dem alle. På en annen side kan det derimot ha påvirket svarene deres i retning av å ville fremstille familiehverdagen og parforholdene som mer ”likestilt” og mindre konfliktfylt enn de kanskje er. Dette er en faktor jeg passet på å ha i mente under analysen av materialet.

Under selve intervjuene følte jeg at jeg fikk god kontakt, og jeg følte at jeg klarte å lytte til mine informanter på en relativt god måte. Jeg klarte å stille oppfølgingsspørsmål som ga utfyllende svar, og jeg lot meg ikke binde for mye av intervjuguiden hvis et interessant tema dukket opp tidligere enn guiden tilsa. Det var viktigere å holde på flyten i samtalen, istedenfor å bryte inn i tankerekker som stort sett var relevante, men samtidig prøvde jeg å holde samtalen innenfor temaene i guiden. Tidvis førte dette til at overgangene mellom temaene ble noe kunstige, og det kunne oppleves som en vanskelig balansegang. Denne balansegangen gikk lettere etter hvert som jeg hadde gjennomført flere intervjuer. Spørsmålene ble også noe justert i forhold til informasjon jeg eventuelt tidligere hadde fått gjennom intervjuet med samboeren.

Under en del av intervjuene merket jeg at noen av mine spørsmål ble noe ledende, særlig hvis informanten ikke hadde noen utfyllende svar der og da. For eksempel hendte det ofte at jeg oppsummerte etter å ha snakket om et tema, og stilte tolkningen min i spørsmålsform, for å høre om informanten var enig. Kan jeg da uforvarende ha lagt en del av mine egne meninger i hennes munn? Meninger som kanskje ikke var helt slik hun selv mente, men som hun likevel kunne si seg enig i? På en annen side går denne fremgangsmåten under kategorien ”fortolkende spørsmål” i Kvaless oversikt over typer intervju-spørsmål som inngår i kvalitative forskningsintervjuer (Kvale 1997:80-81). Kvale understreker at det å verifisere sine tolkninger av intervju-personens svar i løpet av intervjuet er et av kvalitetskriteriene for et godt intervju (1997:90). Harriet Holter nevner også i ”Kvalitative metoder i samfunnsforskning”, at det ofte er slik at man i kontakten med informanten til dels forhandler seg frem til felles meningsrammer, for eksempel gjennom nettopp en felles konstruksjon av mening (Holter 1996:13).

Selvpresentasjon er noe som går begge veier (jf. Goffman 1959), noe jeg opplevde ganske konkret i flere av intervjusituasjonene. For min egen del var jeg påpasselig med å oppføre meg profesjonelt, for å være tillitsfremmende. Jeg var videre opptatt av å fremstå som

engasjert og interessert, samtidig som, og kanskje fordi, jeg hadde presentert meg selv som en som verken var homofil eller hadde barn selv. Jeg hadde altså vært ærlig på at jeg stod utenfor feltet jeg ville undersøke, men håpet at jeg klarte å formidle min positive interesse etter å vite mer om disse familienes daglige tilværelse. Til gjengjeld fikk jeg inntrykk av at flere av informantene hadde bestrebet seg for å gi meg et godt inntrykk også, blant annet var samtlige hjem veldig ryddige til å være småbarnshjem. Selvpresentasjon kan nok ha gitt noe utslag i hva de fortalte også, i at de kan ha prøvd å avgi et mer politisk korrekt bilde av seg selv, et bilde i tråd med rådende normer rundt likestilling og hva som anses som et godt foreldreskap.

2.5 Intervjuguiden

Guiden fungerte mer som en referanseramme enn en fast struktur, og intervjuene kan derfor karakteriseres som halvstrukturerte. Intervjuguiden kan delvis sies å følge ”tre-med-grener”-modellen Thagaard beskriver som en guide der stammen er hovedtemaet, og grenene er de enkelte deltemaene (2002:94). Det overordnede temaet er to-mødrefamilienes dagligliv, hvordan de ordner seg i hverdagen som en småbarnsfamilie med to mammaer (jf. vedlegg 1). Videre er den delt opp i tre hoveddeler, eller ”hovedgrener”. Den første er en innledende del, som fungerer som en slags nøytral start på intervjuet, med enkle, konkrete spørsmål om alder, yrke, utdanning og annen bakgrunnsinformasjon. Den neste delen går ganske konkret inn på hverdagen som barnefamilie, hvem som gjør hva og videre hvordan de har kommet frem til det, samt om det har vært konflikter rundt noe av arbeidsdelingen. Denne hovedgrenen deler seg i flere undergrener, hver relatert til en side ved familielivet. Eksempler er matlaging, barnestell og omsorg, økonomi, og husstell og rengjøring. Den siste hovedgrenen, som jeg selv har ansett som den mest emosjonelt nærgående og derfor har plassert et godt stykke inn i intervjuet, dreier rundt hvordan det er å være to mødre. Innledningsvis er det her spørsmål rundt selve prosessen det var å få barn, og det går videre inn på hvordan informantene opplever det å være to mødre og det å være en lite utbredt familieform. Mot slutten av guiden plasserte jeg spørsmål som var mer generelle og kanskje mer nøytrale igjen, som for eksempel hva de synes om den felles ekteskapsloven som da var på vei. Dette gjorde jeg for å tone ned det emosjonelle nivået avslutningsvis i intervjuet og runde av intervjuet på en måte som ikke etterlot informanten på et høyt emosjonelt nivå (jf. Thagaard 2002:94). Jeg spurte også om det generelt var noe mer de ville legge til, så de

ikke ville føle at de forlot møtet med en følelse av å ha brent inne med noe (jf. Repstad 1998:76).

2.6 Etiske betraktninger

I all samfunnsvitenskapelig forskning er det viktig å ha reflektert rundt de etiske dilemmaene og implikasjonene ens studie kan ha. Særlig i tilfeller der man studerer bestemte grupper er dette av betydning. Som forsker må en spørre seg om temaet man har valgt å studere er samfunnsrelevant, og om det er etisk forsvarlig å studere det. I et forskningsprosjekt som forutsetter aktiv deltagelse, kreves det som regel også at deltakerne har gitt et informert samtykke til å delta, samt at den informasjonen de bidrar med blir behandlet konfidensielt. Videre er det viktig å avveie hvilke konsekvenser det å ta del i forskningen kan ha for de en studerer (NESH 2006). I det videre vil jeg reflektere rundt nettopp disse forskningsetiske sidene ved prosjektet.

I mitt tilfelle er gruppen jeg studerer en minoritet, som har vært mye omtalt i media og som har opplevd diskriminering fra flere hold (Ore 2006). Det er derfor desto viktigere å verne om mine informanter, slik at deres deltakelse ikke vil innebære noen negative konsekvenser for dem. Det var dermed viktig å være meg mine etiske ansvar bevisst i forskningen på denne gruppen.

Et aspekt ved dette er som nevnt informert samtykke. Deltakerne har krav på å få vite hva de går med på å bidra til, i form av hva slags formål undersøkelsen har, samt prosjektets hovedtrekk (Thagaard 2002:23). Dette kan bidra til utfordringer, i det at man må finne en balanse mellom å gi tilstrekkelig informasjon til deltakerne, samtidig som for mye informasjon kan bidra til å påvirke informantenes svar. Her kan jeg ha gått for langt i å formidle min interesse, siden jeg som tidligere nevnt informerte om at jeg var interessert i arbeidsdeling og forhandling, med et likestillingsperspektiv til grunn. Dette gjorde jeg både gjennom et informasjonsskriv jeg sendte ut til alle eventuelle informanter (jf. vedlegg 2), samt at jeg opplyste om det muntlig i forkant av selve intervjuet. Jeg ble rådet til å inkludere dette av min biveileder, som et insentiv til refleksjon hos mine informanter i forkant av intervjuene. I ettertid er jeg noe usikker på i hvor stor grad dette kan ha påvirket svarene jeg fikk, og jeg måtte som nevnt ha dette i bakhodet hele veien i analysen av materialet.

Et informert samtykke fordrer videre at informantene har blitt opplyst om at det er frivillig å delta, samt om sin rett til å trekke seg fra prosjektet til enhver tid, uten begrunnelse. Dette informerte jeg om i det nevnte informasjonsskrivet jeg sendte ut. I tillegg innhentet jeg en signert samtykkeerklæring fra samtlige av informantene. Et slik skriftlig samtykke er ikke nødvendig i en intervjuundersøkelse ifølge personopplysningsloven, da det å møte opp til intervju blir betraktet som gyldig samtykke hvis den gitte informasjonen er god nok. Når informanter rekrutteres ved hjelp av snøballmetode, er det ikke usannsynlig at en del blir mer tilbøyelige til å takke ja til å bidra, siden forespørselen da ofte blir formidlet gjennom en bekjent. Jeg ønsket derfor en skriftlig forsikring om at mine eventuelle informanter hadde fått god nok informasjon om hva de takket ja til i forkant av intervjuene.

I vernet av mine informanter er konfidensialitet et viktig aspekt. Dette innebærer at de som gjøres til gjenstand for forskning, har krav på at all informasjon de gir om personlige forhold, blir behandlet konfidensielt. Som forsker må jeg hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersonene jeg forsker på (NESH 2006). Dette har jeg tilstrebet ved å aidentifisere forskningsmaterialet mitt, samt at alle intervjuopptak, navnelister eller opplysninger som kan gjøre det mulig å identifisere informantene mine oppbevares i et låst skap. De eneste som vil ha innsyn i dataene er meg og min veileder. Ved prosjektets slutt vil alt materialet tilintetgjøres. Fordi forskningsprosjektet mitt forutsetter behandling av personopplysninger, faller det inn under personopplysningsloven. Prosjektet er derfor blitt meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), der det ble godkjent at jeg gikk i gang med intervjuene.

Konfidensialitetsprinsippets krav til anonymitet eller aidentifisering er viktig å oppfylle, men er ikke nødvendigvis helt enkelt å etterfølge. Det er metodisk riktig å presentere informantene slik de fremstår for forskeren. Men forskningsetisk er det viktig å skjule disses identitet, noe som kan være vanskelig når forskningen foretas på små grupper (Thagaard 2002:24). Lesbiske par med felles barn utgjør en veldig liten gruppe i det norske familielandskapet. Derfor har jeg blant annet endret på og eventuelt utelatt en del av personopplysningene, som navn, alder, yrke og så videre, samt omskrevet alle sitater til bokmål. Muntlige uttrykksmåter ble skrevet om og nøleord utelatt i sitatene. Dette gjorde jeg både som et ledd i aidentifiseringen, men også fordi ordrett transkripsjon av muntlig språk kan virke usammenhengende og fremstille informantene som mindre reflekterte enn de er (jf.Kvale 1997:106).

Det er viktig å påpeke at konfidensialitet har to nivåer i dette prosjektet. Det ene er i forhold til offentligheten, og risikoen for at utenforstående skal kunne gjenkjenne informantene. Dette vil de ovennevnte anonymiseringsgrepene med stor sannsynlighet kunne forhindre. Det andre nivået er i forhold til nærmiljøet, de som tilhører de samme nettverkene som mine snøballmetodeskaffede informanter. Dette er vanskeligere å motvirke, men ved å omtale alle som gruppe, unnlate å nevne hvilke spesifikke nettverk jeg rekrutterte i, samt aidentifisere alle sitater, håper jeg å forhindre gjenkjenning innad i nærmiljøet også.

Konfidensialitetskravet for etisk forsvarlig forskningspraksis henger sammen med hva slags konsekvenser forskningen kan ha for de som blir studert. På Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH 2006) sine sider står det i denne forbindelse at "Forskere har et ansvar for å unngå at dem det forskes på, utsettes for alvorlige belastninger". Det er viktig å ivareta sine informanter slik at deres deltagelse ikke slår uheldig ut for dem i ettertid. Nettopp ved å skjerme informantenes identitet så langt det lar seg gjøre, forsøker man å unngå at forskningen fører til negative konsekvenser for de deltagende.

En annen relevant etisk retningslinje påpeker at forskere har et spesielt ansvar for utsatte gruppers interesser i løpet av hele forskningsprosessen (NESH 2006). Utvalget mitt er en del av en minoritet som fortsatt diskrimineres i dagens samfunn. Dette har jeg vært bevisst hele veien i oppgaveprosessen, men samtidig bestrebet meg på å beholde en kritisk holdning til materialet mitt. Både for å motvirke den positiviteten jeg har hatt i forhold til informantene og i intervjusituasjonene, men også for å unngå å "go native" i mitt eget materiale, la meg trekkes inn i deres livsverden, og dermed miste den nødvendige forskningsmessige distansen.

3. Familie. Teori og tidligere forskning

3.1 Teoretiske perspektiver på familien

Den høylydte debatten rundt kjønnsnøytralt ekteskap vitner om hvordan familie er et viktig tema innen forskning og samfunn, blant annet fordi en felles ekteskapslov utfordrer og rokker ved den heteronormative oppfatningen av hva familie er. Samtidig finnes det flerfoldige familiekonstellasjoner i dagens Norge. Det er fortsatt et flertall av familier bestående av mor, far og barn, men mange familieformer ser annerledes ut enn dette tradisjonelle kjernefamilieidealet (Leira 2003:262-266, Noack 1999 og 2004). Disse nye familieformene er med på å nyansere bildet av hva som utgjør en familie i dagens mangfoldige samfunn. I tillegg til homofile familiekonstellasjoner, er stefamilier, eneforelderfamilier, fosterfamilier og adoptivfamilier noen eksempler på dette.

I det videre vil jeg gå igjennom forskjellige teoretiske perspektiver på familie i den sosiologiske teorien, for å komme frem til en familieforståelse som kan brukes til å forklare de lesbiske mødrenes måte å gjøre familie på. Som Lauritzen problematiserer, kan det være vanskelig å finne passende teorier for å forstå og analysere samlivsroller mellom to av samme kjønn, siden teoriene stort sett er rettet mot heterofile parforhold og familier, og dermed er tilpasset et dikotomisert syn på kjønn (Lauritzen 2008:16). Særlig er Parsons funksjonalistiske familieteori orientert mot å forklare og definere heterofile kvinner og menns respektive roller og funksjoner i kjernefamilien. Jeg mener likevel at en slik teori kan bidra til å forstå lesbiske familier, all den tid familier fortsatt utfyller viktige funksjoner for deres medlemmer, uansett kjønnskonstellasjon. For å få en mer nyansert familieforståelse, vil jeg også ta for meg postmoderne familieperspektiver, og videre gå nærmere inn på Morgans praksisperspektiv. Morgan ser på familie mer som relasjoner som praktiseres, enn en enhet man automatisk er en del av (Morgan 1996 og 1999).

Funksjonalistiske teorier og perspektiver er objektivt orientert, i den forstand at de definerer familien ut i fra samfunnsstrukturer og -institusjoner. Postmoderne perspektiver er mer subjektivt orientert, og definerer familie blant annet ut i fra den mening individer selv legger familie. Disse to perspektivene kan sies å utgjøre hver sin ende av en skala som går

fra objektivt til subjektivt orientert. En kan også tolke det som at skalaen går fra mer strukturfokusert til mer individ- eller aktørfokusert. Morgans praksisperspektiv befinner seg i en mellomposisjon på denne skalaen, selv om han går innunder postmoderne familieteorier, siden han både tar høyde for hvordan samfunnets øvrige institusjoner påvirker familiepraksis, og for hvordan våre egne oppfatninger bidrar til å utforme vår praktisering av familielivet (jf. Morgan 1996 og 1999). Morgans familieforståelse er hovedinnfallsvinkelen jeg vil bruke i analysen, men både funksjonalistisk og generell postmoderne forståelse vil også bli brukt. I det følgende vil jeg se nærmere på disse teoriene, samt hvordan de er relevante for denne oppgaven.

3.1.1 Den funksjonalistiske familieforståelsen

I Parsons' funksjonalistiske familieforståelse defineres familien som et eget sosialt subsystem i det overordnede samfunnssystemet, og den isolerte kjernefamilieinstitusjonen bestående av mor, far og barn tillegges en fundamental rolle for både individ og samfunn. Kjernefamilien bidrar til å dekke medlemmenes basisbehov for blant annet omsorg og forsørgelse, og utfører vitale samfunnsfunksjoner ved blant annet å sosialisere barn til å bli fungerende samfunnsmedlemmer (Parsons 1955, Steel og Kidd 2001).

Parsons mente videre at det finnes en "naturlig" arbeidsdeling i kjernefamilien, som forutsetter en spesifikk og komplementær rolledifferensiering ektefellene imellom. Ektemannen beskrives som "the instrumental male" som må ut i storsamfunnet og prestere ved å jobbe og tjene penger for å forsørge sin familie. Dette er stressende for mannen, og han behøver derfor å kunne komme hjem til et trygt rede hvor han blir støttet emosjonelt. Konen, "the expressive female", er den som tar seg av dette behovet. Hun har ansvar for omsorgen av både ektemannen og barna, og sørger for varme, kjærlighet og sikkerhet, i tillegg til å lette stresset forårsaket av verden utenfor hjemmet. Parsons mente at biologien la føringer på den komplementære rollefordelingen, siden kvinner og menn er av ulik biologisk natur. For eksempel er det at kvinnen føder barna en predisposisjon som gjør det funksjonelt hensiktsmessig at hun er den som tar seg av dem og bidrar med omsorg og støtte, både for barn og ektemann (Steel og Kidd 2001:42-44 og 134).

Generelt sett er morsrollen forankret som et bindeledd mellom mor og barn, mens farsrollen forankres som et bindeledd mellom familien og samfunnets andre systemer (Parsons 1955:81). Kjønsroller og familieroller er her klart definert og har klare koblinger. Som

mann må man agere som forsørger og dermed familiens økonomiske overhode, og har ansvar for kontakten med resten av samfunnet. Som kvinne må man agere som husmor og omsorgsperson, og har primæransvar for kontakten med barna, og for familiens emosjonelle velvære (Steel og Kidd 2001:7-8 og 134). Kvinnen må altså ta seg av mannen i tillegg til barna, og denne delingen ser dermed ut til å være innrettet for mannen, og maskerer det maktforhold en slik deling innebærer.

Parsons teorier rundt familien er klart preget av tiden han skrev i. Det var en gjengs funksjonalistisk oppfatning at kjernefamilien og dens komplementærroller passet som hånd i hanske for datidens moderne industrielle samfunn, og var den optimale familieformen. Det var funksjonelt siden det holdt familiestrukturen ordnet, og dette var videre funksjonelt for samfunnet generelt, siden familien ble sett på som samfunnets hjerte som oppdro "normale" voksne som "passet inn" (Steel og Kidd 2001:7-8 og 134). Dette teoretiske perspektivet har siden blitt kritisert fra flere hold, blant annet i forhold til å ha en alt for begrenset definisjon av familie, samt at det presenterte et rose malt bilde av familien og overså potensielle maktforhold, konflikter og misbruk (Steel og Kidd 2001:44 og 48-50).

Det er vanskelig å bruke en slik modell for å forstå dagens mange nye familieformer, da mange av dem klart ikke passer inn i den kjønnsdifferensierte, isolerte kjernefamilien Parsons snakket om. Konstellasjonen bestående av mor, mor og barn bryter kjønnsmessig klart med Parsons kjønnsdifferensierte modell. Like fullt betyr ikke det at dette funksjonalistiske perspektivet nødvendigvis bør forkastes helt, selv om Parsons' heteronormative, komplementære konstellasjon ikke lenger er like relevant. Familier kan som nevnt generelt sett fortsatt sies å oppfylle en del funksjoner for individene som er medlemmer av dem, eller i alle fall *forventes* å oppfylle del funksjoner, uansett hva slags konstellasjoner de utgjør. Og selv om parene kjønnsmessig bryter med modellens konstellasjon, opprettholder de fortsatt modellens sterke parnormativitet og kjernefamilienormativitet. Familiene jeg har undersøkt fungerer også som en økonomisk, emosjonell og reproduktiv enhet for sine medlemmer, og etterlever sånn sett det funksjonalistiske familieperspektivet.

Parsons knyttet roller og biologisk kjønn sammen. Siden mine par er likekjønnete, blir det vanskelig å direkte anvende hans rollesett. Men dersom man ser bort i fra denne kjønnsdimensjonen, og antar at rolleposisjonene som forsørger og husmor og omsorgsperson

kan brukes som analytiske begreper uansett kjønn, blir teorien hans med ett mer anvendelig for å analysere likekjønnete foreldre og deres familieposisjoner.

3.1.2 Familieforståelse i et mangfoldig, moderne samfunn

Siden Parsons' tid har familiesosiologien gjennomgått store forandringer. Endringene har blitt karakterisert som et "Big Bang" (Cheal 1991 sitert i Syltevik 2000:3), og skyldes i stor grad kritikken fra feministisk hold. Denne satte fokus på hvordan variasjon var blitt undervurdert både historisk og kulturelt i forståelsen av familieinstitusjonen, samt hvordan den funksjonalistiske familieforståelsen som nevnt tilslørte konflikter innen familien (Syltevik 2000:3 og Wærness 1997:79). Dette nye fokuset førte til et mye større mangfold i forståelsen av familie, og en teoripluralisme som har resultert i at det har vært vanskelig å snakke om familien som noe bestemt, universelt og fast (Syltevik 2000:3).

Postmoderne perspektiver på familie, som kom i kjølvannet av denne teoripluralismen, anser dagens familie som preget av valg, frihet, mangfold, ambivalens og fleksibilitet (Steel og Kidd 2001:144). I et slikt perspektiv finnes det ingen mal for en felles, spesifikk familiekonstellasjon eller for hva som er den "beste" familieformen, nettopp fordi familieforhold tar så mange former i dagens heterogene samfunn (Steel og Kidd 2001:137). Til forskjell fra Parsons familiedefinisjon er ikke familien lenger avgrenset av klart definerte komplementærroller som rammer for familielivet (jf. f.eks. Robinson og Smith 1993 sitert i Saffron 1998:44-45).

En annen vesentlig endring fra den parsonske funksjonalistiske forståelsen av familie er at familien har begynt å bli definert som den subjektive mening individer legger i intime relasjoner, heller enn å defineres som formelle, objektive blods- eller ekteskapsbånd (Silva og Smart 1999b:7). En slik postmoderne familieforståelse passer godt på familiene jeg har intervjuet, fordi de i stor grad formes gjennom den mening og initiativ medlemmene selv har lagt i de intime relasjonene, for eksempel i utformingen av medmorskapet.

Postmoderne familieperspektiver ekskluderer ikke homofile familieformer slik Parsons definisjon i utgangspunktet gjør, siden biologiske eller ekteskapelige bånd ikke lenger er en nødvendig forutsetning for å definere hva som er familie og ikke. Fokuset ligger på individets egen familieoppfatning og det finnes ikke lenger noen mal for hvordan familie skal se ut. Men med et så inkluderende syn på familie, kan det bli vanskelig å avgrense hva

som faktisk er familie og ikke. Kunne ikke en slik familieforståelse like godt inkludert vennskap? Og hva med de økonomiske, juridiske forpliktelsene familieliv innebærer?

3.1.3 Hvor går definisjonsgrensen? Familie i flere betydninger.

I postmoderne familieperspektiver har definisjonen av hva familie er blitt utflytende. Ifølge Elizabeth Silva og Carol Smart kan en likevel gjenfinne en kjerne som refererer til familiers aktive deling av ressurser, omsorg og forpliktelser (Silva og Smart 1999b:7). Dette peker mot de mer formelle, økonomiske og juridiske sidene ved familielivet. Uansett hvor nyansert og flytende teoretiseringene rundt familiebegrepet er, må familiemedlemmer i *praksis* forholde seg til hva deres lands familielovgivning og velferdspolitikker pålegger dem av plikter, og gir dem av rettigheter.

Dette setter fokus på hvordan familie ofte forstås i to betydninger. Den ene betydningen er familien som idémessig konstruksjon, hvordan man ideologisk og teoretisk definerer familie. Dette er det jeg hittil har sett på. Den andre, mer formelle betydningen er familien som en viktig sosial, juridisk og økonomisk institusjon i samfunnet (Ellingsæter og Leira 2004:16-17). Uansett hvordan man teoretisk og begrepsmessig definerer familie generelt, så er det en del formelle plikter og rettigheter en må forholde seg til, spesielt dersom man er forelder. Blant annet har foreldre i Norge en plikt til å gi barnet omsorg, forsørge det og sørge for at det får en utdanning etter evne (Barneloven, §30). Denne siden ved betydningen av familie er viktig å inkludere, da mine informanter i stor grad har forholdt seg til det formelle regelverket i prosessen med å bli og være en utradisjonell familieform.

Det er generelt viktig å holde begge disse betydningene av familie i synsfeltet når man skal analysere familieliv. På den ene siden vil hvordan familiemedlemmene idémessig forstår familie påvirke dem i hvordan de selv handler og prøver å forme sitt eget familieliv. På den andre siden vil de samtidig også måtte forholde seg til rammene det juridiske regelverket setter for familielivet. Deler av dette kan gripe helt konkret inn i familielivets utforming, for eksempel i forhold til foreldrepermisjon, der fedre har hatt rett på pappapermisjon, mens medmødre tidligere har vært utelukket fra det. Med andre ord vil begge betydningene virke inn på hvordan man gjør familie, hvordan man utformer de praksisene man knytter til familielivet. David Morgan refererer nettopp til familie som et sett av praksiser (Morgan 1996:11). Kan Morgans praksisperspektiv være en mer relevant familieforståelse enn

Parsons' snevre, strukturfokuserte perspektiv og postmoderne perspektivers generelt mer utflytende og individfokuserte definisjoner?

3.1.4 Familie som praksis

David Morgan mener at den økende variasjonen, fragmenteringen og fleksibiliteten som karakteriserer det postmoderne samfunn, gjenspeiles i mangfoldet i dagens familieformer (Steel og Kidd 2001:164). Han ser på familie som praksis, altså noe aktivt som innebærer handling, og ikke som en fast samfunnsinstitusjon man automatisk er en del av, en gitt struktur man passivt inngår i (Steel og Kidd 2001:145, Silva og Smart 1999b). Et slikt aktivt syn på familien som noe man *gjør* istedenfor noe man *er*, krever deltagelse og fornyet forpliktelse fra familiemedlemmene (Silva og Smart 1999b:8).

I likhet med postmoderne teoretikere som Giddens og Beck, ser Morgan på familien som en selvrefleksiv agent, som aktivt interagerer med omverdenen. I et slikt perspektiv er ikke familien lenger en passiv mottager for samfunnets større strukturer. Som Syltevik har tolket Morgan, kan disse familiepraksisene defineres som ”praksiser som i en eller annen form er knyttet til ideer om parrelasjoner, foreldreskap eller slektskap, og forventninger og forpliktelser som er assosiert med disse praksisene”, og familie refererer dermed ikke til en ting, men til relasjoner som utforskes (Syltevik 2000:5). Disse relasjonelle praksisene kan også farges av eller farge andre typer praksiser de overlapper med, for eksempel kjønnede praksiser (Morgan 1996:11). Familiepraksiser utformes uansett om relasjonene er formelt eller uformelt anerkjent (Syltevik 2000:5). De defineres som familiepraksiser i et samspill mellom den enkelte sosiale aktør og samfunnet denne er en del av. Aktøren må selv anse praksisene som familierelatert, altså tilknyttet mer generelle oppfatninger i samfunnet av familierelasjoner og familieliv (Morgan 1999:18-19). Samtidig er sosiale og kulturelle institusjoner og deres formidlere involvert i defineringen av hva familie er og ikke er, eksempelvis profesjonelle, medieskribenter, religiøse ledere, politikere og forskere. Disse kan påvirke individuelle familiemedlemmers praksiser, eller kan fungere som kulturelle kilder de kan trekke på for å gi mening til egne praksiser. Dette er ifølge Morgan en del av det moderne livs refleksivitet, i det at man eksplisitt overvåker ens egne praksiser, og sammenligner dem mot en normativ standard (Morgan 1999:19). Morgan tillegger også familiepraksiser en emosjonell dimensjon, i det han også definerer dem som praksiser som betyr mye de involverte personene, og blir sett på som ”spesielle” på et vis som skiller dem

fra andre praksiser (Morgan 1999:19). Morgan legger her vekt på at aktørenes egen biografi spiller inn på familieforståelsen, i tillegg til historiske og kulturelle faktorer.

Jeg mener Morgans perspektiv tar høyde for familiens to betydninger, siden han anerkjenner at familie også har en mer formell betydning, en bakenforliggende definisjon som peker mot den sosiale og økonomiske institusjonen familien er i velferdspolitikken. Dette kan en se både gjennom hans hentydninger til økonomiske og omsorgsmessige forpliktelser, og til hvordan vi påvirkes av samfunnets familiedefinisjoner i vår utforming av familiepraksiser (Morgan 1996). Men med sitt idémessige syn på familie som praksis, peker han samtidig på at hvem folk selv anser som familie ofte har lite samsvar med formelle definisjoner. Erfaringsmessig er det ofte slik at en del av de man formelt sett er i slekt med, enten det er biologisk eller gjennom giftemål, ikke føles som familie. Motsatt kan for eksempel nære venner oppleves som en del av familien. Formelle familieband og egen familieforståelse er ikke nødvendigvis overlappende. Hva familie er kan være u håndgripelig. Homofile familieformer fremstår kanskje som desto mer u håndgripelige, idet de trosser konvensjonelle syn på familie. Dette har særlig Kath Weston satt fokus på, i sin undersøkelse av hvordan mange homofile skaper sine egne "chosen families" (Weston 1991). I disse "vennefamilie" baseres slektskapsband på sosial identitet, vennskap og emosjonell forpliktelse, uavhengig av biologiske og ekteskapelige band (Dalton og Bielby 2000:37, Weston 1991). Westons fokus ligger på erfaringene og handlingene i homofile familieformer, slik medlemmene selv definerer familiene (Sullivan 1996:750, Weston 1991), og i så henseende nærmer hun seg Morgans praksisperspektiv. Familieformene hun omtaler er ikke formelt anerkjent som familie, selv om medlemmene i en del tilfeller står nærmere emosjonelt, solidaritetsmessig og behovsdekningsmessig enn homofiles formelle og biologiske familiemedlemmer. Et interessant aspekt er at fremmedgjøring fra ens opprinnelige familie grunnet homoseksuell orientering er en faktor som har gjort det nødvendig for en del homofile å søke nære relasjoner utenfor den formelle familien (Weston 1991). I Westons øyne har altså problemer med ens formelle familie ført til at homofile har måttet skape sine egne, uformelle familieformer.

Med sitt praksissyn på familie, ser det ut til at Morgan forsøker å overkomme det gapet en kan finne mellom formelle og uformelle definisjoner og forståelser av familie. I så henseende passer en slik definisjon godt for familieformen som står i fokus i denne oppgaven. Blant annet har familiebandet mellom medmor og barn lenge ikke vært formelt

anerkjent, men dette har ikke stått i veien for at medmødre og deres barn har *praktisert* familierelasjonen, noe jeg kommer tilbake til i analysen.

3.1.5 Hvordan forstås familie?

Det kommer av det ovenstående tydelig frem at hva "familie" er i stor grad påvirkes av samfunnet en lever i. Morgan understreker med sin forståelse av familie at det ikke er en statisk enhet som har en fast idémessig definisjon. Men selv om han åpner for et mer flytende, aktivt og aktørdefinert syn på familie som stemmer overens med postmoderne familieperspektiv, viser han samtidig til at vi fortsatt struktureres av samfunnets ideologiske oppfattelser, definisjoner og ideer om familie. Eksempelvis har en heteronormativ ideologi som setter den heterofile kjernefamilien som familieideal, lenge vært med på å definere homofile ut av familielivet og diskriminere homofile familieformer, noe jeg kommer tilbake til senere i kapittelet. Videre påvirker denne heteronormativiteten hvordan vi utformer familiepraksiser, og legger føringer på hvordan både heterofile og homofile par fordeler og utformer sine arbeidsoppgaver i hjemmet (Røthing og Aarseth 2006:175).

Dette postmoderne, handlingsorienterte og mer fleksible perspektivet på familie betyr ikke at Morgan mener familieband er i ferd med å svekkes i dagens samfunn. Postmoderne familieperspektiver har blitt beskyldt for å tømme familien for funksjoner, og overse at familien fortsatt fungerer som et første rammeverk og fellesskap for sosialisering, som dekker familiemedlemmenes basisbehov (Steel og Kidd 2001). Men i motsetning til denne kritikken, mener både Morgan og samtlige av forfatterne i den postmodernitetsorienterte boken "The New Family?" (Silva og Smart 1999a) at familier fortsetter å være en avgjørende relasjonell enhet, som spiller en fundamental rolle i individers liv og forbindelser (Silva og Smart 1999b:5), og som ifølge Morgan skapes og fungerer gjennom praksis.

Som nevnt ser Morgan ut til å anerkjenne en formell, bakenforliggende definisjon av familie, og dette kommer også frem ved at han i sine tekster selv bruker begreper som henviser til formelle familierelasjoner, som "foreldre", "ektefolk" og "slekt" (Morgan 1999:18-19). Samtidig som han forholder seg til denne bakenforliggende definisjonen, prøver han tydelig å utvide den gjennom sitt praksisperspektiv. Her kan det trekkes en parallell til mine informanter. Som en relativt ny type familieform forholder de seg klart til en bakenforliggende formell definisjon på hva familie er, samtidig som de prøver å fornye og utvide den. Formelt sett har de fått igjennom dette, ved at deres familierelasjoner nylig er

blitt anerkjent og inkludert inn i velferdspolitikken og familielovgivningen gjennom den felles ekteskapsloven som trådte i kraft januar 2009. At homofile praktiserer familie like godt som den heteronormative kjernefamilien var et viktig argument for å gi deres familieformer samme formelle status og rettigheter (jf. Ore 2006:5-6). Konstellasjonsmessig er homofile foreldre noe nytt, men funksjonelt sett gjør de familie som alle andre aksepterte familieformer.

Morgans praksisforståelse av familie kommer til å fungere som et hovedperspektiv i min forståelse av materialet og som en inngangsport til analysen. Samtidig vil jeg også vise til hvordan den mer formelle betydningen av familie og det tilhørende juridiske rammeverk har virket inn på mine informanternes familieliv. Men hva viser nyere forskning om hvordan familien i Norge ser ut i dag? Hva kjennetegner barnefamiliers praksiser i forhold til arbeidsdeling i familiehverdagen?

Forskning på familier ”generelt” maskerer i likhet med familieteorien en heteronormativ dimensjon, siden denne forskningen stort sett referer til heterofile pars familieliv. I det videre er det altså forskning på heterofile foreldre jeg ser på, mens forskning på homofile par med barn blir tatt opp i neste kapittel.

3.2 Heterofile foreldre, arbeidsdeling og kjønnets makt

Familien er blitt betraktet som et av samfunnets grunnleggende institusjoner, og har alltid vært et viktig forskningstema innen sosiologien (Steel og Kidd 2001). Samtidig ser vi som nevnt innledningsvis at dagens norske samfunn preges av at mange nye familieformer har vokst frem, en kompleksitet som fanges opp av de postmoderne teorier om familie i et heterogent samfunn. Vi ser også at den tradisjonelle kjernefamilien til en viss grad er i oppløsning, blant annet på grunn av et høyt antall skilsmisser (Noack 1999). I det videre vil jeg gå nærmere inn på hva som kjennetegner familielivet i dagens Norge, og da særskilt i forhold til arbeidsdeling og likestilling blant heterofile par med barn.

3.2.1 Hva sier statistikken om kjønnes arbeidsdeling i barnefamilier?

”Tidskrise”, kjønnsroller og likestilling er forskningstemaer som figurerer mye innen familiesosiologien, og en del forskning har vist at de på en del områder henger sammen (Ellingsæter og Leira 2004). I artikkelen ”Tidskrise i familien?” viser Anne Lise Ellingsæter hvordan kvinners økte aktivitet i arbeidslivet og offentligheten siden etterkrigstiden har ført til en påstått ’omsorgskrise’ i familien, samtidig som en kan ane en underliggende ”mother-blaming” i offentlighetens bekymring for foreldres tidsbruk. Samtidig har fedres familietid økt, men ikke nok for å kompensere for mødrenes reduksjon. Dette har nettopp bidratt til dette påståtte ”omsorgsunderskuddet” (Ellingsæter 2004:128-129). Ellingsæter setter også fingeren på hvordan barnefamiliers mye omtalte ”tidskrise” opptrer i tilsynelatende kjønnsnøytral drakt i media og i politikken, og hvordan dette dekker over vedvarende kjønnsulike realiteter, og foreldres fortsatt klart kjønnsdelte tidspraksiser (2004:139). I den offentlige omtalen av denne ”tidskrisen” blir altså begge foreldre kritisert på likt grunnlag, men statistikken viser at mor og far i stor grad fortsatt har forskjellige mønstre i fordelingen av husarbeid, barneomsorg og betalt arbeid. Et eksempel på dette kan være fedres uforandrede sysselsettingsnivå på rundt 96-97 % de siste 20 årene, mens andelen sysselsatte småbarnsmødre har økt sterkt siden 80-tallet med rundt 25-30 %, opp til mellom 73-91 % avhengig av barnas alder (Ellingsæter 2004:140). Det er ikke vanskelig å se hvordan diskrepansen mellom mors økte tidsbruk i lønnsarbeid og fars vedvarende høye yrkesaktivitet kan føre til en følt ”tidskrise” og antagelser om ”omsorgsunderskudd” i småbarnsfamilier. Det er riktignok viktig å merke seg, slik Ellingsæter påpeker, at foreldre i praksis faktisk bruker like mye eller mer tid på barna enn tidligere, og at det dermed praksismessig egentlig ikke kan snakkes om et ”omsorgsunderskudd”, men kanskje heller om større krav til hva god barneomsorg og -oppdragelse skal inneholde (Ellingsæter 2004).

Ragni Hege Kitterød (2003) har også tatt for seg arbeidsdelingsstatistikken, og har kommet frem til mye av det samme. Statistikken viser til at fedre har økt sin innsats husarbeidsmessig, men det oppveier langt fra den reduksjonen man har observert hos mødre, en reduksjon fra et gjennomsnitt på 4 timer og tre kvarter per dag på 70-tallet, til 2 timer per dag rundt årtusenskiftet (Kitterød 2003:15). Samtidig viser Sylteviks kvalitative undersøkelse at foreldre har desto høyere forventninger i forhold til hva de skal rekke i løpet av en dag, både i forhold til jobb, hjem, fritid, parforholdet og familielivet (Syltevik 2000:50-51).

Kitterød retter også fokus på at dagens foreldre er den første generasjonen som har vokst opp med likestilling på den offentlige dagsorden. Dette fører til at mødre kan hente støtte i en offentlig likestillingsideologi i større grad enn tidligere i forhandlinger om fordelingen av husarbeid og barneomsorg. Samtidig resulterer høyere yrkesdeltakelse, og dermed større bidrag til familieinntekten, i mer tyngde bak ønsker om en jevnere arbeidsfordeling med partner. Et annet poeng er at i takt med at kvinner bidrar mer til husholdsøkonomien blir den økonomiske avhengigheten mer gjensidig, og menn vil dermed ha mer å tape økonomisk ved samlivsbrudd (Kitterød 2003:17). Statistiske undersøkelser har her også vist en samvariasjon mellom størrelsen på kvinnens inntekt, både absolutt og i forhold til mannens, og graden av likedeling (Kitterød 2003:55). Annen, kvalitativ forskning viser til at høyere utdanning også er en faktor som virker inn på arbeidsdelingen, i det par med høy utdanning forhandler mer eksplisitt om fordeling av ansvar og oppgaver hjemme og reflekterer mer aktivt over mulige løsninger i dagliglivet enn par med mindre utdanning (Syltevik 2000:164-166 og Kitterød 2003:48).

Til tross for at likestillingsideologien står høyt i kurs i samfunnet i dag, viser statistikken til at det fortsatt er kvinnen som står for en betydelig del av husarbeidsoppgavene, mens mannen står for det aller meste av vedlikeholdsarbeidet (Kitterød 2004). Med andre ord en ganske tradisjonelt farget kjønnsrollefordeling. Men til gjengjeld er barnestellet (eksempelvis påkledning, vask og hjelp med måltider) jevnere fordelt enn husarbeid og vedlikehold (Kitterød 2004). Videre viser det seg også at småbarnsfasen er den tiden da kjønnsrollene er mest markerte. Småbarnsmødre bruker mer tid på husarbeid enn menn, og småbarnsfedrene bruker i gjennomsnitt omtrent dobbelt så mye tid på jobb som småbarnsmødrene (Kitterød 2000).

Familier med småbarn er altså den gruppen der arbeidsdelingen er skjevst og forskjellen i tidsbruk mellom menn og kvinner er størst. Arbeidsdelingen i småbarnsfamilier er et stort hinder for både kvinners arbeidsdeltagelse og menns omsorgsrolle. Ordner lesbiske småbarnsforeldre seg på en måte som balanserer arbeidsdeling og fremmer likestilling? Mye av foreliggende amerikansk og britisk kvalitativ forskning på området peker mot at lesbiske par med barn i større grad preges av likedeling enn sine heterofile motparter (jf. Bozett 1987, Dunne 1999, Patterson, Sutfin og Fulcher 2004, Saffron 1998, Sullivan 2004, Tasker og Golombok 1998, Weeks 2001). Blant annet i form av at begge parter jobbet deltid en periode

for nettopp å få tidsklemmekabalen til å gå opp (Dunne 1999 og 2000). Dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel.

3.2.2 Likestilling og barn – to uforenlige tilværelser?

Norsk kvalitativ forskning på heterofile parforhold og arbeidsdeling har vist tendenser til at mange kvinner føler seg likestilte i parforholdet, inntil de får barn. Lik fordeling av arbeidsoppgavene er ofte en uttalt intensjon, men likevel blir resultatet ulikt (Lilleaas 2003:209). Ulla-Britt Lilleaas undersøkte dette videre i sitt kvalitative ”Parprosjekt”³.

Lilleaas fant at mennene lettere kunne velge bort husarbeidet, og viser blant annet til Bourdieu (2000) og hvordan diskursene i kjønnsfeltet bidrar til symbolsk vold mot kvinner som gjør at kvinner har vanskelig for å komme i samme maktposisjon som menn. Denne symbolske volden forvandler dominans- og undertrykkelsesrelasjoner til følelsesrelasjoner. Dette skjuler dens overgripende natur og bidrar til at den ikke erkjennes, og derfor til at den er vanskelig å ta tak i og motarbeide. Denne uerkjente volden bidrar til å opprettholde en asymmetrisk arbeidsdeling (Lilleaas 2003:208).

Lilleaas kommer også inn på hvordan arbeidslivets kjønnsulike forventinger kan gjøre det vanskeligere å være likestilt i en heterofil barnefamilie. Kvinnene i prosjektet hennes var opptatt av hvordan arbeidslivet i liten grad var innrettet mot at småbarnsforeldre skulle kunne dele på familiearbeidet. Karriere er avhengig av tilstedeværelse på jobben, noe mennene følte i enda sterkere grad enn kvinnene, og som førte til at mennene ofte prioriterte jobb, og i forlengelse egen fritid og hvile, foran familie. Videre fant Lilleaas tendenser til at ansvar og bekymringer var mest knyttet til familien for kvinnene, og mest knyttet til jobben for mennene (2003:218-226). Vil det muligens kunne bety at begge parter i et lesbisk forhold knytter mesteparten av sitt ansvar og bekymringer til familien? Eller vil en også her finne en fordeling av hvem som tenker mest familie og hvem som tenker mest jobb? Hvem tar ansvar for omsorgen, og hvem tar ansvar for økonomien? Ifølge Dunne kan det tenkes at siden to kvinner strukturelt sett befinner seg på et likere ståsted enn en mann og en kvinne, kan det hevdes at partene i et lesbisk forhold har likere forutsetninger enn partene i et heterofilt forhold i utførelsen av familielivet (Dunne 1999). Kanskje de som to kvinner

---

³ Utvalget i prosjektet bestod av 13 par med ett barn fra før, som ventet barn nummer to, og de ble intervjuet både før og etter det andre barnet ble født (Lilleaas 2003:11-12).

møter likere forventninger i forhold til arbeidslivet og tilstedeværelse på jobben, enn kvinnene og mennene gjør i undersøkelsen til Lilleaas?

Videre peker Lilleaas også på hvordan mennene og kvinnene i prosjektet hennes håndterte nettopp tidspress på ulikt vis, i forhold til å ta eller fraskrive seg ansvar. Tendensene var at kvinnene påtok seg skylden for at de ikke strakk til, mens mennene fremstilte tidsnød som noe andre skapte for dem. Lilleaas mener at det alltid vil være forestillinger om kjønnsforskjeller tilstede i heterofile pars forventninger og forhandlinger (2003:17). Hvordan vil da disse forventningene og forhandlingene være når begge er av samme kjønn?

Lilleaas understreker hvordan heterofile parforhold i dag preges av nye tanker om kjønn i trege felt. Ofte hadde parene i prosjektet en uttalt likestillingsideologi, og hadde mange nye tanker om arbeidsdeling, men i praksis viste det seg at tradisjonene fortsatt var dypt forankret i deres vaner (Lilleaas 2003:231). Dette viser også Åse Røthing til i boka "Parforhold. Idealer, forhandlinger, strategier" (2004), som baserer seg på en kvalitativ studie av ni par. Kjønnede vaner vedlikeholdes av både kvinner og menn, og disse mønstrene er lette å ubevisst falle inn i gjennom kjønnede forventninger og måter å takle familiehverdagen på (Røthing 2004). Parsons funksjonalistiske, komplementære kjønnsroller i familien ser tilsynelatende ut til å fortsatt være gjeldende i en viss grad. Lilleaas viser for eksempel hvordan mennene ofte understreker viktigheten av egen hvile og trening, mens kvinnene derimot opprettholder et kroppslig beredskap som gjør at de i større grad tar ansvar for at familiens arbeidsoppgaver blir gjort. Kvinnene er med andre ord selv en drivkraft i å reprodusere undertrykkende mekanismer i det såkalte "kjønnsspillet" (Lilleaas 2003).

Men hvilke valg har kvinner egentlig i dette? Bourdieu satte også fokus på at kvinner bidrar til sin egen undertrykkelse i "Den maskuline dominans", men viste samtidig til at det er vanskelig å komme unna (Bourdieu 2000). Som Lilleaas formulerer det, så er de kjønnede vanene dypt forankret i både kvinner og menns kroppsvaner (2003:231). Dette kan knyttes opp mot Bourdieus habitusbegrep. Habitus fungerer som et sett med kroppsliggjorte disposisjoner som både muliggjør og begrenser handling, og som formes i stor grad i tidlig oppvekst og videre gjennom blant annet utdanning. Kroppen blir en slags "hukommelse" for den samfunnets og den sosiale verdens strukturer, og påvirker både våre valg, holdninger og væremåte (Bourdieu 1995 og Skeggs 2004:84). Siden dette ikke er oss bevisst, kan det med andre ord vanskelig nås og endres på (Järvinen 1999:10).

Kvinner er bidragsyttere til egen undertrykking, nettopp fordi de selv har internalisert og kroppsliggjort dominanseforholdene og dermed handler i forlengelse av disse (Bourdieu 2000). Habitus kan bidra til at en klar rollespesialisering og mannlig overordning framstår som legitimt også for kvinner, og dette kan føre til at kvinner utvikler handlingsdisposisjoner som bidrar til å reprodusere tradisjonell arbeidsdeling (Kitterød 2003:57). Igjen blir det da interessant å se på hvordan to kvinner løser fordelingen av arbeidsoppgaver og på hvilke grunnlag og forventninger disse forhandlingene gjøres. Kanskje lesbiske småbarnsmødres måter å forhandle på innen familien kan vise en alternativ vei som kan utfordre de seige mønstrene i kjønnsfeltet? Bourdieu selv poengterer nettopp hvordan oppkomsten av nye familietyper og synligheten av homofile bidrar til å utvide mulighetenes rom (2000:98). På den annen side, når homofile først har stiftet familie kan habitus antas å gripe inn i hvordan de gjør familie, og være med på å forme deres syn på hva som utgjør "det gode familieliv" og det gode foreldreskap.

Samtidig er det i dagens familie større rom enn før for forhandling og forskjellige måter å løse dagliglivet på. I rapporten "Differensierte familieliv. Familiepraksis i Norge på slutten av 1990-tallet" påpeker Liv Johanne Syltevik at selv om en del mønstre består, har likevel valgmulighetene i hvordan man kan løse familielivets utfordringer økt betraktelig. Dette har blant annet frigjort kvinner fra de undertrykkende rammene den tradisjonelle familiens polariserte kjønnsroller og skjevt fordelte oppgaver ga opphav til. Men samtidig kan disse økte valgmulighetene innebære økt usikkerhet og risiko, i det at en risikerer at familielivet blir en lang argumentasjon og drakamp (Syltevik 2000:102). Kan manglende funksjonelle rammer og nye ideologier føre til at det oppstår desto mer argumentasjon i homofile foreldrepar? Siden de på grunn av sin likekjønnethet i mindre grad kan lene seg på kulturelle kjønnsrollemønstre i sin arbeidsfordeling, tilsier dette at de i enda større grad må forhandle seg frem til en fordeling. Kanskje betyr det heller enda flere muligheter for uenigheter, istedenfor en mer likestilt og mindre konfliktfylt fordeling?

Anne-Lise Ellingsæter poengterer at familien kan ses på som en aktør som kan både motsette seg og initiere forandring, og at en derfor ikke kan se bort i fra samspillet mellom samfunnsmessige endringsprosesser og familiens respons på utviklingen av nye begrensninger og muligheter (Ellingsæter 2004:131). Endringene i og oppløsningen av kjernefamilien har muliggjort fremveksten av homofile par med barn. Kan de gi et eksempel

på alternative, mer likestilte måter å fordele husarbeid, omsorgsoppgaver og betalt arbeid foreldrene imellom? Dette vil jeg gå nærmere inn på i neste kapittel.

4. Homofile og familie. Teori og tidligere forskning

I dette kapittelet vil jeg videre utarbeide en teoretisk og empirisk ramme for oppgavens analyse av lesbiske par med barn. For å oppnå en større forståelse av homofile familieformer som konstruksjon og fenomen vil jeg blant annet kontekstualisere homofiles diskursive og samfunnsmessige posisjon i forhold til familie. Videre vil jeg trekke frem en del av den voksende forskningen på homofile familiekonstellasjoner.

4.1 Homofilt familieliv – fra normbryting til foregangseksempel?

Homofile har vært definert som familielivets outsiders både av heterofile og av homofile selv (Calhoun 2000, Ore 2006), men blant flere og flere homofile har ekteskap og familierettigheter blitt en kampsak på den homopolitiske agendaen. I Norge er homofile nylig blitt inkludert i familielovgivningen gjennom den felles ekteskapsloven, og det er i så henseende ikke lenger grunnlag for et perspektiv på homofili som noe som ikke lar seg kombinere med foreldreskap. I norsk familiepolitikk har homofile med andre ord gått fra å være normbrytere, til å bli likestilt med heterofile. Men først skal jeg altså se på konstruksjonen av homofile som en familielivets antitese, samt hvordan en slik konstruksjon har videreført og rettferdiggjort diskriminering av homofile (Calhoun 2000).

4.1.1 Homofile som familielivets utenforstående

Mange har ment at homofili og foreldreskap er utelukkende kategorier (Calhoun 2000:132-160, Halvorsen og Joner 2001:5-6, Weston 1991:22, og jf. Ore 2006). Dette gjelder ikke minst homofile selv, som blant annet har argumentert med at en del av den homofile egenarten og identiteten nettopp består i at man blant annet kan velge seg sin egen familie av venner, heller enn å etterape det heterofile ekteskapet og familielivet (Weston 1991:21-42). Det har blant annet gitt utslag i protester fra homofilt hold mot partnerskapsloven i sin tid (jf. Halvorsen 1998), og mot den felles ekteskapsloven i nyere tid. Av enkelte oppfattes det som reaksjonært å ville ta del i slike tradisjonelle, heteronormative institusjoner (Nissen 2005,

Halvorsen 1998). Å ”komme ut av skapet” og erklære en homofil identitet har også lenge blitt fremstilt som en avvisning av familieinstitusjonen og slektskapsbånd (Weston 1991:22).

Samtidig er det også mulig å argumentere for at denne insisteringen på homofiles egenart bidrar til å forlenge diskrimineringen av homofile, om en ser på det i et foucaultsk diskursivt perspektiv. Foucault anså diskurser for å være disiplinerende og undertrykkende. Diskurser kan kort forklares som institusjonelt funderte måter å tenke på, som påvirkes av samfunnets maktforhold og befester seg i språket og videre i individenes tankesett (Foucault 1999a og 1999b). Diskurser er med på å reprodusere ulike maktforhold mellom sosiale grupper i samfunnet, for eksempel mellom minoriteter og majoriteten (Jørgensen og Philips 1999). I dette tilfellet homofile familieformers underordnede diskursive posisjon til den heteronormative kjernefamilien (Ore 2006). Selv tilsynelatende motmakt i form av en motdiskurs om homofile som *positivt* annerledes kan til syvende og sist føre til at homofile selv bidrar til å forlenge en diskriminerende heteronormativ diskurs. Altså at en ved å understreke homofiles annerledeshet (om enn i positiv forstand), er med på å underbygge heterofiles og deres idealtypiske kjernefamilieliv sin posisjon som den normative målestokken andre seksuelle orienteringer og familieformer måles opp mot. Foucault mente også at det var nødvendig å distansere seg fra egne kategoriseringer for å kunne bryte diskurser (Sawicki 1991:263-265). Ifølge Foucaults perspektiv må homofile med andre ord gå vekk fra fokuset på en egen homofil identitet for å kunne bli videre integrert i samfunnet og familielivet. Men betyr ikke dette samtidig at homofile da føyer seg etter ”overmakten”, etter heteronormativiteten? ”Vi er like gode, for vi er jo som dere”. Eller som Bourdieu forklarer det:

Hvordan skal man kunne gjøre opprør mot en sosialt pålagt kategorisering uten å organisere seg som en kategori konstruert ifølge denne kategoriseringen, og ved slik å gi eksistens til klassifikasjoner og restriksjoner som den har i sinne å motsette seg (...)? (Bourdieu 2000:130)

Dette er en paradoksalt problemstilling det er vanskelig å gi noen god løsning på. I boka ”Feminism, the Family and the Politics of the Closet: Lesbian and Gay Displacement” argumenterer Calhoun (2000) for en likhetsargumentasjon, i kampen for homofiles rett til å kunne gifte seg og stifte familie på lik linje med heterofile i USA. Ifølge Calhoun gjør homofile seg selv en bjørnetjeneste ved å understreke sin egenart og anse kampen for retten til familieliv som reaksjonært. De befester da både sin egen marginaliserte samfunnsposisjon, og heterofiles posisjon som de naturlige og ideelle forvaltere av

ekteskapet og familielivet (Calhoun 2000). I forlengelse av Foucaults og Bourdieus teorier, poengterer Calhoun her hvordan homofiles fokus på egenart bidrar til å forlenge den heteronormative kjernefamilielivsdiskursen. Kort oppsummert er det en ideologisk motsetning her, der det står mellom homofiles kamp for retten til å være annerledes, versus retten til å være lik og behandles likt.

Synet på homofile som uskikket til å delta i familieliv bygger ifølge Calhoun på at måten homofile har blitt kategorisert i opposisjon til heterofile i stor grad har bestått i å vise til deres ulike relasjon til familie. Særlig ideen om at homofile er forskjellige fra heterofile på måter som setter dem utenfor familien, forviser dem fra familielivet og har stemplet dem som familiens "outsidere". Calhoun mener videre at dette har vært sentralt i den sosiale forståelsen av hva det betyr å være homofil, både blant heterofile og blant homofile (2000:140-141). I den amerikanske undersøkelsen "Families we choose", basert på intervjuer med 80 homofile kvinner og menn, viser Kath Weston at nettopp dette er en selvforståelse som går igjen hos mange av hennes informanter, en internalisert forståelse av homofil identitet og seksuell orientering som noe som utelukker foreldreskap (Weston 1991).

Calhoun mener bekymringer for kjernefamiliens oppløsning i et samfunn i endring delvis har blitt forskjøvet ved å legge en del av skylda på homofile helt siden slutten av 1800-tallet. Dette har bidratt til den historiske konstruksjonen av homofile som familieoutsidere og heterofiles vrengebilde. Det å lokalisere tilsynelatende avvikende, unormal og pervers oppførsel utenfor familien kan ifølge Calhoun ha hjulpet i tilpasningen til nye, liberaliserte normer rundt kjønnsroller innen familien. Samtidig vil det kunne videreføre normer rundt seksuell oppførsel. Å trekke ens familiemedlemmers seksuelle orientering i tvil kan for eksempel bli brukt til å motivere dem til å føye seg etter heteronormative kjønns- og familiekonstellasjonsnormer (Calhoun 2000:141). Maureen Sullivan (1996) peker også på denne hegemoniopprettholdende rollen homofile kan ha. Tradisjonelle, heterofilt organiserte, ekteskapsbaserte kjernefamilier forsterker reproduktiv seksualitet som et sosialt gode, og ikke-reproduktiv seksualitet utenfor ekteskapet som avvikende, antisosialt og umoralsk. For mange representerer homoseksuelle dermed den klareste forkastelsen av kjernefamilien, og de er derfor diskriminert på grunn av behovet for å opprettholde kjernefamiliens begrepsmessige hegemoni (1996:748).

Dette samsvarer med hvordan avvik i Durkheims teorier er nødvendige for å opprettholde fellesskapets enighet rundt normer og regler (Macionis og Plummer 2002:418-419, Hughes m.fl. 2003:151-153). Calhoun setter her fingeren på hvordan homofile kan ha fungert som avviket som fikk fellesskapet til å bekrefte regelen. Durkheim mente også at avvik kan lede til sosiale endringer, siden de presser på samfunnets moralske grenser, foreslår alternativer til status quo og maner til endring. Videre mente han at dagens avvik noen ganger blir til morgendagens moral (Macionis og Plummer 2002:419). Kan homofiles måte å gjøre familie på være morgendagens foregangseksempel i henhold til arbeidsdeling og foreldreskap og refleksiviteten rundt disse?

Det er verdt å merke seg at Calhouns argumentasjon sannsynligvis gjelder i større grad i det amerikanske samfunnet enn i det norske. I USA er den moralske fordømming av homofile mer utbredt, mye på grunn av kristendommens sterke politiske posisjon i USA, og kampen om rettighetene er langt i fra ferdig utkjempet. For eksempel var standpunktet til homofilt ekteskap et viktig moment i den amerikanske valgkampen for noen få år tilbake (Fyhn 2004). Her til lands har vi som nevnt likestilt homofile og heterofile familiejuridisk sett, og synet på homofile som en trussel mot den heterofile kjernefamilien er mer dempet. Likevel er det et standpunkt en kan finne igjen her og, som både debatten om homofil adopsjon for noen år tilbake (Ore 2006) og den nyere debatten rundt ekteskapsloven vitner om. Men det er tilsynelatende mindre legitimt i Norge i dag å forfekte en mening om at konstellasjonen mor-far-barn er den eneste riktige, sannsynligvis på grunn av det store mangfoldet av forskjellige familiekonstellasjoner i dagens norske samfunn (Ore 2006).

4.1.2 Seksualitet og likeverdighet som samfunnsmedlemmer

Seksuell orientering er tydelig fortsatt et tema som engasjerer, både i familiepolitikken i USA og Norge. Michel Foucault satte fingeren på seksualitet som et knutepunkt for maktrelasjoner i boka "Seksualitetens historie 1. Viljen til viten". Her belyste han blant annet hvordan familien siden 1800-tallet i økende grad er blitt et arnested for regulering av kropp og seksualitet; en disiplineringsinstitusjon (Foucault 1999b). En kan tolke det slik at gjennom familien og sosialisering påvirker samfunnsdiskursene individers tankesett, som en diskursiv forming av individet (Foucault 1999a). Med familien som mellomledd påvirker altså samfunnet våre holdninger og forståelser, for eksempel i synet på homoseksualitet som noe som ikke hører familielivet til. Det er i samfunnets interesse å produsere tilpassede og

føyelige samfunnsmedlemmer. Disse kan i sin tur bidra til samfunnets opprettholdelse ved å reproducere seg og selv bidra til å produsere tilpassede og føyelige samfunnsmedlemmer, gjennom å oppdra barn i en konform familieform. Dette er et av aspektene ved Foucaults begrep om biomakt i samfunnet, som henviser til hvordan kropp blir kontrollert gjennom et sett diskurser og praksiser som styrer både individets kropp og befolkningens helse, utdanning, velferd og reproduksjon (Sawicki 1991). Et slikt perspektiv på samfunnet kaster lys over betydningen av at homofile i Norge i dag er juridisk likestilt med heterofile i forhold til både ekteskap og foreldreskap. Denne likestillingen fra statlig hold kan tolkes som en offentlig godkjenning av homofile som produktive samfunnsmedlemmer, som videre kan bidra til å reproducere tilpassede, produktive samfunnsmedlemmer, like godt som heterofile antas å kunne det.

4.1.3 Homofile som familielivets foregangseksempler?

Som denne teoretisk orienterte gjennomgangen viser, er homofiles posisjon i forhold til familie i endring. Fra å være klart definert som familielivets utenforstående og som en avvikskategori som bekreftet den heterofile kjernefamiliens hegemoniske posisjon, har homofile kjempet frem en mer tvetydig posisjon. I USA er kampen langt fra ferdig, men i Norge har homofile nå oppnådd en formell og rettighetsmessig likestilling med heterofile gjennom den felles ekteskapsloven. En del mener homofile parforhold sågar kan fungere som likestillingsmessige foregangseksempler i forhold til arbeidsdeling og alternative måter å gjøre familie på, siden deres likekjønnethet frigjør dem fra konvensjonelle antagelser om hvordan familier og intime relasjoner burde se ut (Jf. Calhoun 2000:106-131, Bolte 2001, Dunne 1999 og 2000, Sullivan 2004). Videre vil jeg ta for meg hva en del av forskningen på feltet har kommet frem til.

4.2 Lesbiske par med barn – hva har tidligere forskning funnet?

I det ovenstående har jeg trukket frem en del teori som kan belyse homofile foreldres posisjon i samfunnet, og som kan fungere som en forståelsesramme for analysen av materialet. Men hva har tidligere forskning på temaet kommet frem til? I det videre vil jeg presentere resultatene fra forskningen på noen av temaene som går igjen i undersøkelser om

lesbiske par med barn, og som jeg vil benytte meg av i tolkningen av eget materiale i analysen.

Det har blant annet vært mye fokus på arbeidsdelingen i familier med likekjønnede foreldre, både i forhold til fordelingen av betalt arbeid, husarbeid og barneomsorg (Sullivan 2004, Dunne 1999 og 2000, Oerton 1998), men også på hvordan man løser familiehverdagen som to kvinnelige foreldre, hvorav den ene er biologisk mor og den andre er medmor (Hayden 1995, Hequembourg og Farrell 1999, Sullivan 1996, Tasker og Golombok 1998, Dalton og Bielby 2000). Det har også blitt forsket på homofile parforholds rolle i forhold til familieliv og likestilling, både fra homopolitisk og feministisk hold (Dunne 1998 og 1999, Sullivan 2004, Calhoun 2000). I det videre vil jeg gå inn på nettopp dette, for så å se på forskningen rundt arbeidsdeling og forholdet mellom biologisk mor og medmor.

4.2.1 Homofilt familieliv som subversiv praksis

I boka ”The Family of Woman – Lesbian Mothers, their children and the undoing of gender” argumenterer Maureen Sullivan (2004), med basis i bokas kvalitative undersøkelse⁴, for at lesbiske familier kan fungere som en subversiv praksis i forhold til den vedvarende kjønnsulikheten mellom kvinner og menn i dagens samfunn. Med subversiv praksis sikter Sullivan til hvordan lesbiske familiers mer balanserte måter å praktisere arbeidsdeling i familien kan bidra til å undergrave den heterofilt baserte kjernefamiliens vedvarende kjønnsdifferensierte, ubalanserte delingsmønstre.

At ulikheten mellom kjønnene er såpass motstandsdyktig mot endring kan ifølge Sullivan kobles til en vedvarende kjønnsdeling av arbeidsoppgavene innen familien. Dette bidrar videre til å forsterke den kjønnede arbeidsdelingen innen økonomien og samfunnet. Holter kom frem til en lignende forståelse her til lands, i det han koblet det kapitalistiske og patriarkalske systemet sammen med kjønnsarbeidsdelingen. Gjennom denne arbeidsdelingen blir kvinners og menns praksiser ordnet i et verdihierarki, der omsorg tillegges lav økonomisk og sosial verdi, mens vareproduksjon havner øverst i hierarkiet (Holter 1997 og 2003 gjengitt i Solbrække og Aarseth 2006:69). Kort sagt kan dette tolkes som at forsørgelse gir mer makt enn omsorg. I et slikt system kommer mennene vinnende ut av

---

⁴ Sullivan tar utgangspunkt i kvalitative intervjuer og observasjon av 34 lesbiske par med barn fått med donorhjelp, alle bosatt i California (Sullivan 1996 og 2004).

kjønnsmaktsforholdet, siden de som nevnt tidligere fortsatt er mer yrkesaktive som småbarnsforeldre enn kvinner, mens kvinner fortsatt tar seg mest av omsorgsoppgavene i hjemmet (Ellingsæter 2004, Kitterød 2000 og 2004). Ifølge Sullivan kan mulighetene for å destabilisere dette systemet lokaliseres i praksisene til medlemmer i familier hvor familiestrukturen i seg selv gir et alternativ til den heterofile foreldremodellen. Homofiles måte å praktisere familie på kan da fungere som en subversiv praksis (2004:9). Her kan en se en kobling med Morgans syn på familie som noe man nettopp *gjør* (Morgan 1996 og 1999).

Sullivan fant blant annet ut at de fleste parene hadde fordelt betalt arbeid og familiearbeid slik at ingen parter hadde uforholdsmessig mer ansvar for en spesifikk form for arbeid. Og hvis så var tilfellet, var det forstått som midlertidig, og kompensert for ved å omfordele på visse typer ansvar som var verdifulle for den parten som kom ufordelaktig ut av det. De fleste parene anså husarbeid, barneomsorg og betalt arbeid under ett, som et totalt kompleks av familieoppgaver som måtte gjøres dag til dag, uke for uke (Sullivan 2004:97). Videre uttrykte mange av parene at deres likekjønnethet gjorde at de ikke automatisk kunne trekke på kjønnsroller og –forventninger, og at dette dermed nødvendiggjorde mye forhandling for å komme frem til en fordeling begge parter var fornøyd med (Sullivan 2004:97-98). Dette stemmer overens med hva Syltevik antydte kunne være tilfellet blant mer likestilte heterofile par, som prøver å finne løsninger løsrevet fra kjønnsrollemønstre, og dermed sannsynligvis må forhandle og argumentere desto mer (Syltevik 2000: 102).

Sullivan observerte videre at de fleste parene dermed hadde kommet frem til en ordning som balanserte husarbeid, barneomsorg, inntjening og økonomisk styring på en slik måte at ingen parter hadde det økonomisk sett ufordelsmessig eller var økonomisk sårbare. Videre mener hun at dette gir en maktbalanse som ga begge partnere like mye påvirkning på avgjørelser i familien. Blant disse likedelende parene var denne balansen et mønster Sullivan gjenfant både hos de fattige og de velstående familiene, samt på tvers av lønnsnivåer partene imellom (Sullivan 2004:100). Kanskje denne maktbalansen oppstår fordi de nettopp deler på både de praksiser som er mindre verdt og de som er mye verdt i det ovennevnte verdihierarkiet? Som foreldre hadde samtlige også en uttalt intensjon om likestilt foreldreskap som ikke gjorde forskjell på hvem som var biologisk mor og ikke. Partene var helt og fullt ”samforeldre”, og alle så på barna som felles (Sullivan 2004:78).

Men en konstellasjonsmessig tilrettelegging betyr ikke automatisk likedeling, og likekjønnethet er ingen garanti mot maktubalanse. Parene er jo selv sosialisert inn i et samfunn hvor kjønne mønstre, kjønne måter å gjøre ting på, fortsatt består (jf. Bourdieu 2000). Sullivan selv setter søkelys på dette i sin omtale av parene med et rollemønster hun betegner som "Rozzie and Harriet" (5 av 34 par), etter en amerikansk 50-talls familietvserie. Dette er nettopp par med mer tradisjonelle, parsonske kjønnsrollemønstre, med en part som den hjemmeværende husmor og fulltids omsorgsperson, og den andre parten som heltidsjobbende forsørger (Sullivan 1996 og 2004:111-123). Har man et sosialkonstruktivistisk perspektiv på kjønn som noe man gjør mer enn noe man er (Solbrække og Aarseth 2006:63-76), vil en logisk slutning da bli at en tradisjonell kjønnsdelt arbeidsdeling kan oppstå uavhengig av parets biologiske kjønns sammensetning. Her kan en trekke inn Haavinds begrep om "kjønnede betydninger" (Haavind 2000a og 2000b), som viser til hvordan kjønn gis en kulturell og sosial betydning som er løsrevet fra de enkelte aktørenes biologiske kjønn, og både gjenstander og handlinger kan inneha en kjønnbetødning (Lauritzen 2008:30). En stereotypi eller myte om homofile som fortsatt henger igjen går som nevnt på at homofile par består av en som er "mann" og en som er "kvinne", uansett om de begge er menn eller kvinner (jf. Lauritzen 2008). I Sullivans tradisjonelle par hadde den forsørgende mer makt i familiens beslutningstaking, samtidig som den hjemmeværende parten ble økonomisk avhengig av den jobbende parten. Sullivan fikk også inntrykk av at de hjemmeværendes arbeid og tid var mye mindre verdsatt og belønnet i forholdet i forhold til deres forsørgende partnere (1996:760). Dette stemmer overens med hvordan forsørgelse blir mer verdsatt enn omsorg i samfunnet generelt, slik Holter som nevnt viser til (Holter 1997 og 2003 gjengitt i Solbrække og Aarseth 2006:69).

Disse ubalanserte parene til tross; et av Sullivans hovedpoeng i boka er at hvis foreldrene i en familie er av samme kjønn, så vil teoretisk sett makten utøvd mellom dem ikke hovedsakelig være av kjønnets art (Sullivan 2004:8). I så henseende kan slike familiepraksiser være subversive i den forstand at de viser til måter å gjøre familie på som til en viss grad er løsrevet fra det kjønne rollespillet som fortsatt preger heterofile familieformer, og dermed utfordrer det og maner til større refleksivitet rundt arbeidsdeling og likestilling. Som nevnt ovenfor, utelukker dette riktignok ikke at det kan forekomme maktubalanse mellom partene, men makten som utspilles vil da ikke være basert på kjønnsforskjeller, men på andre faktorer, som økonomi.

4.2.2 Refleksivitet og arbeidsdeling i homofile forhold

Annen, kvalitativ forskning på homofile foreldre viser også til en høy grad av bevissthet rundt fordelingen av husarbeid, barneomsorg og betalt arbeid, som igjen manifesteres i en jevnere deling mellom partene.

Refleksivitet

Et eksempel på denne refleksiviteten i homofile parforhold kan en finne i den britiske, kvalitative undersøkelsen til Weeks, Donovan og Heaphy (1999 og 2001)⁵. Mange av informantene ga uttrykk for at de mente homofile parforhold gir unike muligheter for å skape egalitære parforhold. Flere anså arbeidsdelingen som et diskusjonstema og noe man kan forhandle rundt og bli enige om, istedenfor at partene på forhånd har antagelser om hvem som bør gjøre hva (1999:88-91). Weeks m.fl. legger til at det også finnes flere eksempler på at egalitære parforhold ikke utvikles automatisk, og påpeker at det er noe som kontinuerlig må kjempes for i møte med forskjeller i blant annet inntekt, daglig involvering, følelsesarbeid og etniske forskjeller (1999:91-92). Særlig var store lønnsforskjeller en faktor som gjorde det vanskelig å få til et egalitært forhold, slik Sullivan også observerte i noen tilfeller (Sullivan 1996 og 2004:111-123). Weeks m.fl. kom likevel frem til at det synes å være en dominerende norm at homofile parforhold skal være egalitære (Weeks, Donovan og Heaphy 1999:92).

Forfatterne mener videre å finne at mange av de tradisjonelle antagelsene om foreldreskap ikke nødvendigvis gjelder i homofile parforhold med donorbarn (Weeks, Heaphy og Donovan 2001). Dette kan gi foreldrene en større frihet til å eksperimentere i forhold til foreldre- og familieliv, og kan oppleves som frigjørende. Men samtidig kan det også oppleves som en vanskelig oppgave som krever nøye og konstant gjennomtenkning (Weeks, Heaphy og Donovan 2001:168), slik Syltevik som nevnt også viser til at det kan oppleves blant likestillingsorienterte heterofile par (Syltevik 2000:102). Denne refleksiviteten er med på å forme familiepraksisene deres (Weeks, Heaphy og Donovan 2001:168). Weeks m.fl. er altså langt på vei enige med Sullivans oppfatning av homofile familieformer som subversive, i det de karakteriserer homofile parforhold og familieformer som blant annet frigjørende og

---

⁵ Undersøkelsen baserer seg på intervjuer med 48 menn og 48 kvinner som identifiserte seg som ikke-heteroseksuelle (Weeks m.fl. 1999 og 2001).

ofte skapt i opposisjon til heterofile utforminger. I likhet med Morgan fokuserer de på hvordan familierelasjoner skapes gjennom praksiser, et perspektiv som nettopp fokuserer på den refleksiviteten som er involvert i å være en forelder (2001:168).

Arbeidsdeling

En større undersøkelse som går mer konkret inn på lesbiske foreldres familieliv, foreldreskap og arbeidsdeling er den innledningsvis nevnte nederlandske studien "Parenting in Planned Lesbian Families" av Henny Bos (2004), som er både kvantitativt og kvalitativt basert⁶. Bos finner blant annet at fordelingen av betalt arbeid og familieoppgaver (barneomsorg og husarbeid) er mye likere hos de lesbiske parene enn hos de heterofile parene. De lesbiske biologiske mødrene og medmødrene brukte også omtrent like mye tid på henholdsvis jobb og familie som det de heterofile mødrene gjorde. Derimot skiller de heterofile fedrene seg klart ut, ved at de gjennomsnittlig brukte nesten dobbelt så lang tid på betalt arbeid og nesten halvparten så lang tid på familieoppgaver i uka, sammenlignet med alle tre mødregruppene (2004:53-54)⁷. Tallene for de nederlandske heterofile foreldrene viser klare paralleller til den tidligere nevnte statistikken på norske småbarnsfamilier, som også viser at småbarnsfedre bruker nesten dobbelt så mye tid på betalt arbeid som småbarnsmødre (Kitterød 2003). Ikke overraskende viste Bos sin undersøkelse også at de heterofile mødrene var mindre fornøyd med sine partnere som medforeldre enn det de lesbiske biologiske mødrene var (Bos 2004:60). Bos mener denne synkroniteten i tidsbruk hos de lesbiske mødrene kanskje skyldes at de er sosialisert inn i de samme kjønnsrollene og dermed har likere forventninger til sin partner, og at de som likekjønnnete står friere til å forme sine forhold utenfor tradisjonelle roller og posisjoner (2004:60).

Gillian Dunne kom i sin kvalitative undersøkelse også frem til at lesbiske foreldre deler likere på betalt arbeid og familieoppgaver enn det mange undersøkelser viser tilfellet er for

---

⁶ Utvalget består av 100 lesbiske og 100 heterofile par med barn mellom fire og åtte år gamle, fått innenfor parforholdet. Undersøkelsen er mer kvantitativt orientert og baserer seg på en større spørreundersøkelse samt detaljerte tidsdagbøker over en ukes aktiviteter (Bos 2004:50-53). Kvalitativ metode ble også benyttet, i form av observasjon hjemme hos familiene (2004:65).

⁷ De lesbiske biologiske mødrene og medmødrene brukte gjennomsnittlig henholdsvis 26.9 og 29.4 timer på betalt arbeid i uka, og henholdsvis 44.9 og 42.2 timer på familieoppgaver. De heterofile mødrene brukte gjennomsnittlig 24 timer i uka på betalt arbeid, og 46.8 timer i uka på familieoppgaver. De heterofile fedrene bruker gjennomsnittlig 43.1 timer på betalt arbeid og 29.1 timer i uka på familieoppgaver (Bos 2004:53-54).

heterofile foreldre (Dunne 2000:11-12)⁸. Dunne fant at mange av parene operasjonaliserte et delt og likestilt foreldreskap ved at begge mødrene jobbet deltid i småbarnsperioden, nettopp for at begge skal ha nok tid til å være med barna og til å bidra mer likedelt både i husarbeidet og omsorgsoppgaver. Dette i motsetning til de mer polariserte jobbmønstrene som fortsatt karakteriserer heterofile foreldrepar i Norge, der far som nevnt ofte jobber fulltid mens mor jobber mindre og gjør mer husarbeid i småbarnsfasen (Kitterød og Vaage 2002). Lesbiske mødre kan altså se ut til å være mer villige enn de fleste fedre til å kutte ned på betalt arbeid for å kunne engasjere seg mer i den daglige barneomsorgen. Dunne foreslår at denne balansen mellom betalt arbeid og foreldreskap kan være lettere å få til når kjønnsopolarisering ikke er en faktor i forholdet, og fordi partene som likekjønnet står strukturelt likere og dermed har en likere forståelse av mulighetene og utfordringene kvinner møter på arbeidsplassen og som mødre (Dunne 1999, Dunne 2000). Annen kvalitativ, amerikansk og britisk forskning på feltet fant at de aller fleste operasjonaliseringene av foreldreskapet blant lesbiske småbarnsfamilier hadde fordelt betalt arbeid og familieoppgaver slik at ingen parter hadde uforholdsmessig mer ansvar for en spesifikk form for arbeid (Sullivan 2004, Patterson, Sutfin og Fulcher 2004, Tasker og Golombok 1998, Patterson og Chan 1996 gjengitt i Idsøe 2003:6).

Et homofilt samliv ser altså ut til å preges av refleksivitet, på grunn av stadig argumentasjon og forhandling om arbeidsdeling, som manifesteres i en høy grad av likedeling blant homofile par og foreldre. Refleksivitet og likedeling i parforhold og familiepraksiser er ikke forbeholdt homofile. Ifølge modernitetsteorier er økt refleksivitet en del av det moderne samfunn, et perspektiv særlig Giddens og Beck har tatt til orde for (Steel og Kidd 2001:147-149). Det er også tendenser til at par med høyere utdanning er mer refleksive, planleggende og delende, og ser flere valg i hvordan man kan praktisere familieliv, slik blant annet undersøkelsen til Syltevik viser til (Syltevik 2000:164). Det er også en sammenheng mellom utdanning og inntektsnivå, og dermed økonomiske muligheter til å realisere mer likedelte måter å organisere familie på (Syltevik 2000:164). Men hvordan organiserer to-mødre-familier seg? Lesbiske par med barn preges på forskjellige vis av at en av foreldrene er

---

⁸ Undersøkelsen hennes baserer seg på spørreskjemaundersøkelser, intervjuer og tidsbruksdagbøker, og utvalget besto av 37 lesbiske par med barn i England (Dunne 2000:14-15).

biologisk, mens den andre ikke er det. Nedenfor vil jeg se på forskning som tar for seg nettopp denne dimensjonen ved to-mødre-familier.

4.2.3 Å være biologisk mor og medmor

Medmødre faller mellom kulturelle kategorier og har ingen egen kulturell kategori hvor de kan formulere og uttrykke sin identitet som forelder (Idsøe 2003:57). Det kan virke vanskelig å finne sin plass i et foreldreskap der partner fra starten av kan synes å ha et fortrinn ved å ha et biologisk bånd til barnet. Samtidig skal dette gjøres innenfor en familieform som av flere anses som normtrossende og tradisjonsbrytende, og manglende i forhold til hva et barn behøver (jf. Ore 2006). Hva viser forskning hittil i forhold til hvordan biologiske mødre og medmødre utøver sitt foreldreskap i lesbiske familier?

Likedelt foreldreskap?

Sullivan viser gjennom sin undersøkelse en tendens til at likedeling og likestilt foreldreskap er sterke normer hos lesbiske mødre. Bos sin kvantitative undersøkelse bekrefter langt på vei at dette også operasjonaliseres gjennom praksis (Bos:2004:53-54). I sin kvalitative studie fant Patterson (1995)⁹ at lesbiske mødre deler husarbeid og beslutningstaking likt, men det viser seg at den biologiske moren er mer involvert i barnestell enn det medmor er, til tross for at de uttalt mente barnestell bør deles likt. Det er altså tilnærmet likedelt, men fortsatt biologisk mor som gjør mest barnestell. Denne tendensen tyder på at selv i likekjønnete par er det et snev av tradisjonelle mønstre i småbarnsfasen, siden barnets biologiske mor her også er den som bruker mest tid på barnet. En slik tendens til uttalt likestilling, men praksismessig skeivdeling låter velkjent i forhold til hva en del norsk forskning på moderne, likestillingsorienterte heterofile par både med og uten barn viser til (jf. Røthing 2004 og Lilleaas 2003). Riktignok delte mødrene i Pattersons undersøkelse likt på andre familieoppgaver enn barnestell. Dette peker på hvordan det kan være vanskelig å komme frem til et balansert foreldreskap mødrene imellom, kanskje fordi det biologiske båndet mellom mor og barn spiller inn i større grad enn de selv er villige til å innrømme.

---

⁹ Undersøkelsen hennes baserer seg på spørreundersøkelser og intervjuer av 26 lesbiske par med barn mellom 4 og 9 år, i San Francisco-området (Patterson 1995).

Like fullt ser det ut til at lesbiske foreldrepar som nevnt deler mye likere enn mange heterofile foreldre, slik blant annet Tasker og Golombok også viser til i sin britiske, kvalitative studie (1998)¹⁰. Blant annet så de en tendens til at medmødre og fedre i familier med barn fått ved hjelp av assistert befruktning er mer engasjerte i barneomsorgen enn fedre i heterofile par med naturlig unnfangede barn. Medmødre viste seg å spille den mest aktive rollen i daglig barneomsorg, sammenlignet med begge fedregruppene (1998:49-68). Tasker og Golombok refererer også til Flaks m.fl. (1995), som i en undersøkelse fant ut at medmødre er mer bevisste enn fedre i heterofile foreldrepar på hvilke foreldreegenskaper og kunnskap som er nødvendig for å oppdra et barn (sitert i Tasker og Golombok 1998:51). Kanskje er det slik fordi medmødre føler et sterkere behov for å vise til at de er en *god* forelder for barnet, og vise at de faktisk er en *forelder* for barnet? Et manglende biologisk bånd resulterer dermed i desto mer familiepraksis. Medmødre er en ny foreldrekategori, og kanskje føler medmødrene derfor at de også utad må overbevise om legitimiteten i sin foreldreposisjon gjennom sin praksis, på tross av det manglende biologiske båndet til barnet, og på tross av at deres foreldreposisjon utgjør en ny kategori som det finnes få føringer, eller scripts, for.

Foreldrestatuskonstruksjon

Mye av den foreliggende forskningen viser til hvordan det for mange medmødre nettopp er viktig å skape en følelse av forbindelse til barnet, siden de mangler den biologiske relasjonen. Sullivan viser til at blant hennes informanter oppfattes det å bli en forelder som en sosial prosess, og som et resultat av praksis. I hvilken grad man føler seg som en forelder henger sammen med hva man gjør for å få det til å skje. Samtidig anerkjennes det at biologi har stor betydning i dagens samfunn, og det biologiske båndet blir et slags urettferdig fortrinn i konstruksjonen av foreldrestatus. Derfor hadde de alle tenkt gjennom og gjennomført forskjellige måter å "tilknytte" eller "binde inn" ("tie in") medmor. Eksempelvis ved at barnet får medmors etternavn, sette barnet på medmors helseforsikring, gjennomføre stebarnsadoptions, og ved at medmors involvering i foreldreskapet er totalt og likestilt med biologisk mors fra begynnelsen av, for å oppnå en primærtilknytning til det nyfødte barnet (Sullivan 2004:59, og jf. Dalton og Bielby 2000). Selv amming forsøkte

---

¹⁰ De sammenlignet 15 lesbiske medmødre med 43 fedre i heterofile par med barn fått ved hjelp av assistert befruktning og 41 biologiske fedre i heterofile forhold (Tasker og Golombok 1998).

mange å dele på gjennom pumping og flaskemating, slik at medmor kunne ta del i denne delen av foreldreskapet også, en del som ofte oppfattes som mors "naturlige" eneansvar i heterofile par (Sullivan 2004:66-78). Hayden (1995)¹¹ viser til hvordan bruk av familiebegreper også er en måte å bekrefte medmors plass i familiekonstellasjonen, inkludere henne og "binde henne inn i" familien. Både i forhold til hvordan utvidet familie på begge sider blir huket inn og omtalt med slektskapsbegreper som "onkel" eller "bestemor" uansett om de er biologisk slekt eller ikke, men også i forhold til at begge foreldrene blir kalt navn som reflekterer lik foreldreforpliktelse, eksempelvis "mor" eller "mamma". Slektskapsbegreper er altså et middel homofile foreldrepar bruker for å påberope seg like krav for begge foreldre til en legitim relasjon med barna som inngår i forholdet (Hayden 1995:50).

Hayden påpeker også at medmødres overveide intensjon om å skape en familie er et argument som går igjen i forhold til medmors status som likeverdig medforelder. De har en intensjon om å påta seg alle forpliktelsene et foreldreskap innebærer, inkludert økonomisk støtte, på permanent basis. Hayden viser videre til at medmor tross alt spiller en aktiv rolle i å bringe barnet til verden, i det at hun har vært med på avgjørelsen om å få det. Det er fordi begge foreldrene vil ha barn at de har fått et barn. (1995:51).

Lesbiske par forhandler om foreldreposisjoner innen en større samfunnskontekst der den biologiske forelderen blir ansett som den "ekte" forelderen (Dalton og Bielby 2000:41-42). Samtidig har det konvensjonelle samfunn et begrenset sett av scripts for hvordan man gjør et godt (med)morskap, og medmors foreldreposisjon må konstrueres sosialt på en slik måte at hun blir anerkjent som barnets forelder ikke bare av barnet/barna selv, men også av signifikante andre i familiens nettverk, det være seg lærere, venner, helsearbeidere, arbeidsgivere eller i møtet med rettssystemet (Hequembourg og Farrell 1999:540-541 og 550). Dalton og Bielby påpeker at medmor må fra fødselen av ta del i de grunnleggende aktivitetene som definerer moderskap, eksempelvis mating, bleieskift, vugging og klesvask, for å konstruere seg sosialt som en primærforelder og en mor, og slik at begge foreldrene får opparbeidet et selvstendig forhold til barna (2000:50-51). Med andre ord skaper hun selv sin

---

¹¹ Basert på en gjennomlesning av Westons "Families We Choose" (1991) og Lewins "Lesbian Mothers" (1993).

egen posisjon som forelder. I likhet med Morgan ligger altså fokuset på hvordan praksis skaper familierelasjoner.

Dalton og Bielby mener videre at mødrene i undersøkelsen deres¹² søker å utføre foreldreskapet på en kjønnspassende måte, det vil si at de begge vil være gode *mødre*. Den tradisjonelt sett ene familieposisjonen som mor blir delt mellom kvinnene, de deler altså aktivt og bevisst på de samme foreldreoppgavene. Samtidig ble forsørgerrollen stort sett delt også. Deling av både omsorg og forsørgelse er for så vidt også vanlig blant mange heterofile foreldre. Men blant heterofile er det stort sett *mor* som kutter på arbeidstiden for å få tid til familien (2000:51 og Kitterød og Vaage 2002). Dalton og Bielby mener det kanskje er derfor nesten samtlige medmødre også kuttet ned på arbeidstiden for å få tid til barna. Siden medmødre trekker på det samme scriptet, de samme fortellingene om det gode moderskap, for å sosialt konstruere seg som mødre, er det ifølge Dalton og Bielby logisk at de derfor deler på denne byrden med sine partnere (2000:51-52). De setter videre fokus på at som to mødre har lesbiske foreldre andre kulturelle føringer og muligheter for sitt foreldreskap enn en far og en mor. Det er nok fortsatt mindre legitimt for en far å gå ned i stilling til fordel for familielivet, enn det er for en mor. Selv en medmor. Kvinner og menn møter som nevnt forskjellige forventninger i arbeidslivet (Dunne 1999 og 2000), men det ligger også forskjellige kulturelle forventninger til praktiseringen av morsrollen og farsrollen (jf. Hochschild 2003, Lilleaas 2003 og Syltevik 2000).

Som lesbisk mor er det kanskje desto viktigere å vise til at man gjør mor på en god måte. Hequembourg og Farrell (1999) setter fingeren på at lesbiske mødre kombinerer en mer marginalisert posisjon som lesbisk, med en tradisjonstung og mainstream posisjon som mor. Særlig for medmødre blir dette en vanskelig oppgave, fordi de ikke automatisk kan påberope seg den kulturelle kategorien morsrollen er, i mangel av det biologiske båndet. Biologiske mødre og medmødre bruker derfor mange strategier for å la medmor utvikle sin "gode" morsidentitet, i identitetsforhandlingen både innen familien, men også utad (1999:546-551), slik både Sullivan (2004), Hayden (1995) og Dalton og Bielby (2000) som nevnt finner i sine undersøkelser.

---

¹² Basert på intervjuer med 14 lesbiske mødre i San Francisco (Dalton og Bielby 2000).

4.3 Oppsummering

Som den ovennevnte forskningen på lesbiske par med barn viser, er det en del temaer som går igjen. Sullivan viser til hvordan homofilt familieliv gjennom sin alternative familiestruktur kan fungere som en subversiv praksis som kan bidra til å destabilisere heteronormative kjønnsrollemønstre. Denne tanken finner vi igjen hos tidligere nevnte Calhoun, som også argumenterer for homofiles rolle som likestillingseksempler. Begge legger altså vekt på hvordan homofiles familiepraksiser kan fungere som foregangseksempler for endring av trege kjønns mønstre. I likhet med Durkheim setter de fokus på hvordan noe som i dag av mange anses som avvikende kan fungere som morgendagens moral. Den foreliggende forskningen jeg her har gått igjennom viser da også at homofile par med barn preges av en høy grad av likedeling og refleksivitet rundt arbeidsdeling og sin egen familiekonstellasjon, slik blant annet Weeks, Donovan og Heaphy (2001), Bos (2004) og Dunne (1999, 2000) viser til. Videre er lesbiske par med barn veldig bevisste på den ubalansen som potensielt kan oppstå i foreldreskapet, siden en part er biologisk mor, og den andre er medmor. Undersøkelsene jeg her har tatt for meg viser til at denne ubalansen er noe de aktivt prøver å motvirke. Både ved å dele omsorgsoppgavene jevnt seg imellom og være like involvert i foreldreskapet fra fødselen av, men også gjennom praksiser som har som siktemål å inkludere medmor som en likeverdig forelder for barnet, det være seg gjennom bruk av slektskapsbegreper eller mer formelt gjennom etternavn og stebarnsadoptsjon (Sullivan 2004, Dunne 1999 og 2000, Hayden 1995, Tasker og Golombok 1998, Hequembourg og Farrell 1999, Dalton og Bielby 2000). Like fullt betyr ikke dette at alle lesbiske par med barn utøver et likestilt foreldreskap, slik Sullivan viser til (1996 og 2004). Selv om parenes likekjønnethet ifølge Sullivan medfører at kjønn spiller en underordnet rolle maktmessig, kan faktorer som økonomi bidra til maktubalanse og en spesialisert, mer tradisjonelt farget arbeidsdeling. Hvordan ser så foreldreskapet og arbeidsdelingen ut i mitt utvalg? I neste kapittel vil jeg presentere analysen av mitt eget materiale, og tolke det i lys av den tidligere forskningen jeg her har nevnt, samt den teoretiske forståelsen jeg kom frem til tidligere i dette kapitlet.

5. Analyse. Mor, mor og barn – foreldreskap og familiehverdag

5.1 Innledning

Det er særlig to kjennetegn som skiller de lesbiske foreldrene jeg har intervjuet fra den tradisjonelle, heterofile kjernefamilien bestående av mor, far og barn:

For det første baserer ikke alle foreldrerelasjonene i disse familieformene seg på et biologisk bånd¹³. I disse familiene er det som nevnt en forelder som er biologisk mor, og en forelder som er medmor. Som den nevnte tidligere forskningen har pekt på, er lesbiske mødre ofte veldig bevisst denne siden ved foreldreskapet. Påvirker dette hvordan foreldrene reflekterer rundt og praktiserer sitt foreldreskap i mitt utvalg også? Opplever mødrene at graviditetens biologiske prosess har påvirket foreldreskapet til biologisk mor til forskjell fra foreldreskapet til medmor? Hvordan har dette eventuelt påvirket deres praksiser og arbeidsdeling? Det er mange spørsmål som melder seg, og som jeg vil bruke materialet til å se nærmere på.

Det andre kjennetegnet er at begge foreldrene er kvinner. Intuitivt kan det tenkes at det som likekjønnete foreldre oppstår en del muligheter til å omformulere familie- og foreldrerelasjoner, på grunn av en antatt reduksjon av kjønnede forventninger rundt familieposisjonene, ansvarsfordelingen og relasjonene som utspilles. Med andre ord at tradisjonelle kjønnsmønstre ikke spiller inn på samme måte som for heterofile par, og at man dermed kanskje står noe åpnere til å organisere familielivet mer løsrevet fra en tradisjonell kobling mellom kjønnsroller og familieposisjoner. Dette betyr ikke at kjønn ikke kan påvirke hvordan familielivet gjøres. I denne oppgaven blir kjønn som nevnt oppfattet som sosialt konstruert, performativt, situasjonsbestemt og relasjonelt, noe som utspilles i samhandling med andre (Solbrække og Aarseth 2006:63-76). I likhet med perspektivet på familie, er kjønn dermed noe man gjør, mer enn noe man er eller har. Familieliv foregår ikke i et sosialt

---

¹³ Dette forekommer selvfølgelig også blant heterofile foreldrepar, for eksempel hvis de har benyttet seg av donor eller har adoptert. Men i dette tilfellet sammenligner jeg altså med heterofile kjernefamilier der både mor og far er barnets/barnas biologiske forelder, med mindre annet er spesifisert.

eller kulturelt tomrom, tvert imot må disse familiene i likhet med alle andre familier forholde seg til kulturelle og til dels heteronormative føringer for hvordan familielivet, kjønnsroller og familieposisjoner forventes å utføres. Men det er to kvinner som gjør kvinne overfor hverandre, istedenfor en mann og en kvinne som gjør hvert sitt kjønn overfor hverandre, og det kan tenkes at dette kan ha en innvirkning på hvordan arbeidsdelingen og familielivet utformes (jf. Dunne 1999).

5.1.1 Med et praksisperspektiv som inngangsport

En familieforståelse som er praksisorientert, altså familie som et sett av sosiale praksiser heller enn en institusjon man automatisk er en del av (Morgan 1999), er i mine øyne relevant for å kaste lys på begge kjennetegnene i en eksplorativ studie som denne.

For det første er parene foreldre i en kultur der biologiske bånd fortsatt er tungt vektlagt. Den ene parten har ikke et slikt bånd til barnet. Dermed kan det bli desto viktigere for medmor å kunne vise til den foreldremessige praksisen i forhold til barnet, og tilknytningen som derigjennom har oppstått mellom dem, slik en del forskning som nevnt har vist til (Dalton og Bielby 2000, Hequembourg og Farrell 1999, Tasker og Golombok 1998, Sullivan 2004). I forkant av familieførøkelsen har det også vært en lengre periode med planlegging og valg, særlig i forbindelse med hva slags donor parene ville ha. Som vi skal se, kan dette relateres direkte til hvordan parene nettopp ville praktisere familie og foreldreskap.

For det andre er de likekjønnete foreldrepar i en heteronormativ kultur, og det kan være interessant å se om og eventuelt hvordan deres likekjønnethet har påvirket deres praktisering av familielivet og arbeidsdelingen, og hvordan de selv har tenkt rundt det. Mange av informantene hadde et refleksivt forhold til dette, og det kommer frem en del tanker om hvordan dette kanskje preger gjøringen av forholdet og foreldreskapet. Samtidig ser samfunnets heteronormativitet ut til å prege parenes valg og praksis på flere vis.

5.1.2 Gangen i analysen

Analysen er delt i tre hoveddeler. Den første går på hvordan det er å være to kvinnelige foreldre. Her går jeg både inn på prosessen bak det å få barn, samt hvordan informantene reflekterer rundt det å være biologisk mor og medmor, og hvordan dette har preget deres praksis av foreldreskapet og arbeidsdelingen. Den andre går videre inn på familienes hverdagsliv og arbeidsdeling og hvordan de gjennom dette forholder seg til likestilling. I

disse delene vil jeg presentere funnene temamessig, og tolke og drøfte dem underveis. Til en viss grad er denne todelingen kunstig i forhold til hvordan familiehverdagen forløper, siden det å være foreldre og det å fordele arbeidsoppgaver går hånd i hånd i familielivet. Til tross for denne overlappingen, mener jeg at dette likevel er to sider ved familielivet hos lesbiske foreldre som det analytisk er verdt å se nærmere på hver for seg. I analysens siste del vil jeg presentere og diskutere mer generelle trekk i parenes måte å tenke rundt og praktisere familie på, i forhold til likestilling og kjønnsrollemønstre, men også i forhold til hvordan permisjon kan bidra til skjevdeling. Temaene er valgt gjennom en empirinær tilnærmingstype ut i fra hva som fremstod som viktig for mine informanter, men også ut i fra hva tidligere forskning på lesbiske par med barn fremhever som sentrale temaer.

I analysen vil jeg ikke skape noen detaljerte parportretter eller inngående informantbeskrivelser. Eksempelene og beskrivelsene blir trukket frem i forbindelse med de forskjellige temaene jeg gjennomgår. Dette gjør kanskje analysen noe grunnere, men jeg mener det er nødvendig av hensyn til informantenes anonymitet. Jeg mener mine analytiske perspektiver likevel kan gi interessante analysemomenter, da jeg ikke bare baserer meg på mitt eget materiale, men også vil sammenligne med foreliggende forskning. Samtidig er jeg interessert i mønstre jeg kan finne materialet, ikke i informantene som individuelle personer.

5.2 Å være to kvinnelige foreldre

Homofile familieformer kommer i flere konstellasjoner. I denne oppgaven er det lesbiske par som har fått barn innen parforholdet og med anonym donor som er fokuset. Men hvordan var veien frem mot dette felles barnet? Det er en planlagt prosess som innebærer mange valg og krever aktiv planlegging og gjennomføring, og prosessen bevisstgjorde parene på hvordan de ville praktisere familie. Men hva har vært viktig for dem på veien? Hva har de tenkt i forhold til donor, parets likekjønnethet og mannlige rollemodeller for barna? Hvordan har det påvirket familielivet? I det videre vil jeg først se nærmere på hvordan prosessen mot å få barn fortonte seg for parene i undersøkelsen, for så å se på hvordan det at en forelder er biologisk mor og en er medmor har påvirket utformingen og praktiseringen av foreldreskapet.

5.2.1 På vei mot barn

En seng og et fang

Alle parene ønsket seg barn høyt, og de hadde forberedt seg mye på forhånd. Det var viktig for dem at rammene skulle være på plass, at de kunne skape et trygt og godt hjem for barnet, og at de selv følte de kunne bidra nok som foreldre.

Alle parene hadde vært sammen og bodd sammen i mange år før begge partene i paret kom frem til at de både ville ha barn, og følte at rammene var riktige for det. Alle ga på sitt vis også uttrykk for at det er en styrke at de kjenner hverandre så godt fra før av, og at de dermed har et sterkt fundament å basere foreldreskapet på, som Pernille her illustrerer:

Men jeg er jo veldig glad for at vi har vært sammen såpass lenge før vi fikk barn. Og bodd sammen så lenge. Så vi visste veldig mange sannelige ting om hverandre. Sånn at vi ikke trengte å ta alle de tingene i tillegg til å ta alt det omkalfatrende det er med å få barn.

Hun viser her også til at det er en fordel at de allerede vet en del om hverandre som samboere, og på forhånd har kommet frem til en fordeling av en del av oppgavene på en måte de begge er fornøyd med. Dette bidrar til å skape trygge rammer å få barn innenfor.

Siri og Susanne brukte lang tid før de begynte prosessen med å få barn, og var opptatt av at begge skulle ha fast jobb og gode vilkår både økonomisk, og juridisk gjennom partnerskap. Pia og Pernille brukte også lang tid på å komme frem til at de kunne tilby gode nok rammer både materielt og foreldreskapsmessig, og Pernille forteller at de snakket mye om det på forhånd:

[Vi] tok det opp veldig mye. Fordi at det er jo en omfattende livsendring. Man går inn i en ny livssyklus. Så det er jo klart at det krever jo en form for forberedelse. En form for bevissthet rundt det da, i forkant, hvor omfattende det kommer til å bli. Og det handler jo om bevissthet, men tilrettelegging i stor grad. Så langt det lar seg gjøre.

For Pernille ble det en ny måte å tenke om seg selv på også, siden hun i utgangspunktet hadde utelukket foreldretilværelsen fordi hun var homofil. Hun forteller at ”*jeg hadde virkelig ikke tenkt det som en reell mulighet*”. Dette motsetningsforholdet mellom homofili og familieliv er som tidligere nevnt ikke ny (jf. Calhoun 2000, Sullivan 1996, Weston 1991), og kanskje bidrar den til at homofile føler de må bevise at de kan skape gode vilkår for familieliv. Pia viser til at de etter hvert kom til et vendepunkt i tankeprosessen: ”*Hva trenger*

man egentlig? Man trenger en seng, og så trenger man et fang. Så vi landet litt mer på de mer grunnleggende behovene, og sluttet å tenke på plen og stakittgjerde.”

Tre av parene flyttet i forbindelse med det nye familielivet, og Siri begrunner det som en tilpasning i forhold til deres utradisjonelle familiekonstellasjon. Hun mener hun og Susanne *”er nok veldig bevisste på at vi må bo i by, hvor vi kan forvente at vi, og spesielt ungene, hovedsakelig møter folk som syns at deres familiekonstellasjon ikke er noe skremmende”* og *”her kan vi føle oss sikre på at folk vi møter ser ikke skjevt på oss fordi vi er skeive”*. Pia gir uttrykk for det samme: *”Vi tenker at det er bra å bo i [by]. For der fins det flere. (...) Fordi det gjør oss ikke mer spesielle enn nødvendig. For noen vil jo uansett oppfatte oss som spesielle. Vi er jo ikke normen.”* De er med andre ord bevisst på at ikke alle er enige i at man kan gjøre familie like godt på andre måter enn den heteronormative konstellasjonen av mor, far og barn, og denne bevisstheten har grepet helt konkret inn i deres utførelse og forming av rammene for familielivet.

Det er kanskje ikke så overraskende at det er viktig for parene å skape gode materielle rammer å oppdra et barn innenfor. Selv om det fra statlig hold har kommet en klar godkjenning av familieformen, er det som nevnt fortsatt mange som mener denne konstellasjonen bryter for mange normer og i seg selv ikke er god nok for å oppdra barn (jf. Ore 2006). Et opplevd avvik fra en norm kan nok generelt bidra til å skape behov for å kompensere for dette avviket. For å unngå å bli miskreditert på grunn av en seksuell orientering som fortsatt diskrimineres av mange, velger en del av dem derfor å tilpasse seg slik at de kan unngå å møte mye stigmatisering i dagliglivet (jf. Goffman 1963). Blant annet ved å bo i by, siden bygda ofte kan oppleves som mer homofob. På bygda ville deres familier også vært mye mer synlige enn de oppleves å være i byen. Videre har en del homofile stått på barrikadene for å få juridisk og offentlig aksept for sine familieformer, og det blir kanskje desto viktigere for homofile foreldre å kunne vise til at de har skapt gode rammer for å oppdra barn. Samtidig kan dette tolkes som en heteronormativ påvirkning på familiepraksis. Den samfunnsmessige oppfatningen av parforholdet som den beste rammen å få barn innenfor er en del av denne heteronormativiteten, og i parenes fokus på å skape en trygg tosomhetsramme å få barn innenfor, fremstår de som ganske konforme.

Hvem skal bære frem barnet?

Parene har som nevnt alle vært sammen og vært samboere i flere år før de fikk barn. Det har ikke nødvendigvis vært en selvfølge at de skulle ha barn heller, og alle parene har tenkt mye og lenge før de begynte den faktiske prosessen det er å få barn som lesbisk. Lesbiske par som vil ha barn får også et ganske uvanlig "arbeidsdelingsdilemma" i forhold til heterofile par; hvem skal bære frem barnet?

Hos Tea og Tirill hadde Tirill fra starten av gitt uttrykk for at hun ønsket barn. Tea forteller at *"med en gang vi ble sammen så visste vi at vi skulle ha barn. Og så tok det jo en del tid før vi kom til det stadiet at vi bestemte oss"*. De visste at de ville ha barn, men det tok tid før de tok beslutningen om å starte den faktiske prosessen. Tea på sin side ønsket ikke å gå gravid, mens dette var noe Tirill gjerne ville oppleve. Men da Tirill ikke klarte å bli gravid etter flere forsøk, måtte Tea likevel ta på seg oppgaven. Som hun forteller lattermildt så tenkte hun at *"jaja, jeg kan liksom vise at jeg hvertfall er villig til dette her, at jeg mener noe med det. Jeg hadde jo ikke tenkt å bli gravid da"*.

Kari og Katrine ønsket seg begge barn like mye, og de planla at begge skulle føde hvert sitt barn, for på den måten å likestille hverandre noe i foreldreskapet. Som Kari sier, *"vi ønsket at det skulle være likt"*. Men i likhet med Tirill klarte ikke Kari å bli gravid, og dermed ble Katrine biologisk mor til begge deres barn. Dette idealet om å føde et barn hver for å oppnå en slags balanse er ikke uvanlig blant lesbiske par med barn (Hayden 1995), som en del av et likestillingsideal. Blant parene i undersøkelsen har både Pia og Pernille og Siri og Susanne båret et barn hver.

Hos Pia og Pernille var det opprinnelig Pia som ønsket seg barn, en tanke Pernille måtte venne seg til. Hun hadde som nevnt utelukket barn som en mulighet for henne på grunn av sin homoseksuelle orientering, men når det etter hvert stod for henne som en faktisk, reell mulighet, måtte de finne ut av hvem som skulle være gravid først, siden begge ønsket å bli gravide. Siden Pernille hadde en mer usikker situasjon jobbmessig, ble Pia gravid først, mens Pernille jobbet seg mot en tryggere jobbsituasjon.

Hos Siri og Susanne ønsket Susanne seg barn i størst grad, og Siri måtte venne seg til tanken. Susanne forteller at *"jeg var veldig opptatt av å få barn. Siri var ikke så opptatt av det da vi ble sammen, så jeg brukte veldig mye tid på å overtale henne. Eller, ikke overtale henne, men det var en prosess, så hun følte at "nei, nå var det naturlig å få barn"*. Dette

var både fordi Siri var ganske ung da Susanne først fortalte at hun ønsket seg barn, men også fordi Siri som nevnt følte det var viktig å etablere gode, stabile rammer før de fikk barn, for eksempel fast jobb. Med andre ord var de begge like forberedt på å få barn når avgjørelsen først ble tatt. Susanne ble gravid først, siden det var hun som i utgangspunktet ønsket å være gravid og få barn. Deretter ble Siri gravid, både fordi de ville dele på den fysiske belastningen det å være gravid kan være, men også fordi som Siri forteller: *”Det er noe stort for kvinner å oppleve i livet, og det har vi kanskje ønsket oss begge å prøve. I første omgang Susanne, og så fikk jeg kanskje smaken på det. Hadde lyst til det jeg også.”* Det var en kroppslig opplevelse Siri likevel hadde lyst til å oppleve, og som hun som kvinne faktisk hadde mulighet til å oppleve, i motsetning til fedre.

Det er altså flere faktorer som bidrar til å bestemme hvem som skal bære frem barnet, blant annet hvem som opprinnelig ønsket det mest, samt jobbsituasjon. For to av parene begrenset biologien dem slik at bare en part kunne bli gravid, men siden man i et lesbisk par har to parter som kan bli gravide, kunne de få barn innenfor parforholdet likevel. Valget om hvilken av mødrene som skal gå gravid preges både av emosjoner, ad hoc løsninger, likestillingstanker, pragmatisme og tilrettelegging. Men når parene først hadde kommet frem til hvem som skulle gå gravid, hvordan kom de frem til hva slags donor de ville ha?

Veien til anonym donor – veien vekk fra en ”skyggefar”

Tilretteleggingstankegangen er også en del av prosessen mot at parene valgte anonym donor fremfor kjent donor. Samtlige kom frem til at det var de to, paret, som jo skulle være foreldrene, primærrammen for barnet. Dermed ble det feil å bringe inn en tredjepart i form av en kjent far. Anonym donor kan både være fullstendig anonym, eller anonym frem til barnet fyller 18 år, da det har rett til å få opplysninger om sædgivers identitet. I Norge er fullstendig anonym donor ikke et alternativ, på grunn av barnets rett på informasjon om donor (Bioteknologiloven §2-7). Siden det ikke var mulig for lesbiske par å adoptere eller insemineres på klinikk i Norge da de ville ha barn, har alle mine informanter valgt inseminasjon i utlandet i stedet. Samtlige av mine informanter valgte fullstendig anonym

donor¹⁴. Enten var dette det eneste valget som fantes da de skulle ha donor, eller så definerte de bort behovet for informasjon om og eventuelt møte med biologisk far.

Donor og heteronormativitet

For Pia og Pernille var det aldri aktuelt å ha kjent donor. Begge forteller at det føltes utfordrende nok å skulle være to voksne som skulle oppdra et barn sammen, og en kjent far med en deltagende rolle fremstod som en desto vanskeligere konstellasjon å hankses med. Og som Pernille legger til: *”Vi ville ha en familiesituasjon som på kunne være tryggest mulig, og (...)lage de best mulige rammene”, og ”vi hadde valgt hverandre (...). Og vi ønsket oss barn innenfor de rammene.”* For dem fremstår parforholdet deres som de tryggeste rammene de kan ha når de skal ha barn. I forhold til valget av anonym fremfor åpen donor, bidro det at Pia på den tiden fikk vite at hennes far ikke var hennes biologiske far. Det satte fokus for dem på at foreldreskap baserer seg på praksis, på en aktiv skaping av en relasjon, og ikke på biologi. Det bidro til å definere bort betydningen av biologi, og derfor har nå deres andre barn (som Pernille går gravid med) en annen anonym donor. Som Pernille uttrykker det: *”Vi tenkte at for oss, så kunne ikke vi plutselig begynne å mene at det biologiske opphavet hadde veldig mye å si.”* Og hun utdyper videre:

Det var rett og slett en opplevelse av at våre barn vil være søsken uansett. Selv om de har to biologisk forskjellige mødre, og selv om de har også forskjellig biologisk opphav på donorsiden, så er de søsken. De vokser opp som familie, de vokser opp under samme tak, og de vokser opp med hverandre, de vokser opp med oss.

Dette viser til en forståelse av familie som praksis, at familierelasjoner skapes gjennom deres handlinger oppigjennom barnas oppvekst, i tråd med Morgans familieperspektiv.

De tre andre parene kom også frem til dette, men hadde alle begynt med å vurdere kjent donor, som i alle tre tilfellene var en venn av en av partene. Siri og Susanne begrunnet det med at de først ikke ville frata barna muligheten til å kjenne sin biologiske far, siden det var et valg som ikke kunne gjøres om. Men etter en del nøling stod det klart for dem at de i likhet med Pia og Pernille ville gjøre foreldreskapet innenfor rammen av parforholdet, som Siri her gir uttrykk for: *”Vi har ikke lyst til, og trenger ikke, en tredjeperson som en del av*

---

¹⁴ Et av parene har samme anonyme donor for begge barna. På noen klinikker er det mulig å reservere donorsæd, nettopp i de tilfellene man skal ha flere barn, og ønsker å ha samme anonyme donor. (jf. www.storkklinik.dk/donorer/deponering-af-saed/ [Lest 30/03/09])

den familien. (...) Det var oss som ville skape familie. (...) Uansett hvor nær og god venn, så var det litt kunstig å involvere en tredje person i den familien.”. Tirill og Tea forteller begge at de også først følte at det var viktig å involvere en mann i foreldreskapet for at barnet skulle kjenne sitt biologiske opphav. Her har heteronormativiteten påvirket slik at det likekjønnete paret følte det var nødvendig at barnet skulle oppleve en oppvekst med foreldre av begge kjønn, til tross for at det i utgangspunktet var paret som ville ha barn sammen. Katrine og Kari begynte også med en vektlegging av farskap og biologi: *”Vi er redd for at barna skal bli stigmatisert fordi det legges så utrolig vekt på biologi i dagens samfunn. (...)Så derfor tenkte vi veldig mye på dette på forhånd*”. Hun setter her fokus på at vårt samfunns familieforståelse er biologisk fundert (Riksaasen 2001b:108), noe samtlige par gir uttrykk for at de har tenkt mye rundt.

For disse parene begynte prosessen med en vektlegging av biologisk opphav og heteronormative føringer på foreldreskap, men for alle fremstår til slutt parforholdet som den beste mulige rammen de kan skape for å få barn. Som Tirill undrer seg: *”Hvorfor dra inn en tredjepart i en allerede komplett konstellasjon?”* Siri peker på at *”det biologiske er, etter vår beste overbevisning, av minimal betydning”*, fordi det for dem er den sosiale relasjonen som skapes mellom forelder og barn som er viktig, ikke hvor genene kommer fra. Som for å belyse heteronormativiteten som skinner igjennom det følte behovet hos parene for at barna bør kjenne donor, kommenterer Tea at hvis et heterofilt par trenger sæddonor, *”så inviterer de ikke kompisen med som pappa, liksom.*” Hun setter her fingeren på hvordan disse parene befinner seg i et normativt skjæringspunkt foreldremessig. Både i forhold til det heteronormative idealet om at barn bør vokse opp med en forelder av hvert kjønn, og i forhold til påstanden om at barn helst bør vokse opp med sine biologiske foreldre. Denne siste påstanden ble brukt, særlig fra kristent hold, som ett av argumentene i debatten mot at homofile skulle få adoptere (jf.Ore 2006) og i den nyere debatten mot felles ekteskapslov (Kullerud 2007) men den blir som regel ikke tatt opp i forbindelse med adoptivbarn eller donorbarn hos heterofile foreldre. Kanskje nettopp fordi barnet da har en forelder av hvert kjønn, og dermed etterlever slike familier det heteronormative idealet?

Samtidig er denne par- og kjernefamilienormativiteten parene her gir uttrykk for like preget av heteronormativitet som deres opprinnelige tanker rundt en kjent far. Heteronormativitet er ikke bare en normativ ideologi som får heteroseksualitet til å fremstå som malen alle burde streve etter. Den legger også føringer på hva som er den beste *måten* å etterleve denne

normen, fortrinnsvis i monogame, reproduktive parforhold (Rosenberg 2002, Ambjörnsson 2006). Slikt sett er ikke disse parene spesielt grenseoverskridende i sitt fokus på å holde foreldreskapet innen parforholdet, og opphøye kjernefamilien som barnets trygge havn. Selv om det å ha en kjent far for barnet også kan anses som heteronormativt, fremstår det som mer konformt å velge anonym donor slik parene her har gjort, enn å praktisere et foreldreskap med mer enn to foreldre og dermed på et vis sprengte kjernefamilien, slik en del andre homofile foreldre har valgt (jf. Andersen 2003, Folgerø 2001).

Medmor vs. biologi

Et annet argument for anonym donor var i forhold til medmors plass i familiekonstellasjonen. Flere ga uttrykk for at de følte at en kjent, deltagende far ville gjøre det desto vanskeligere for medmor å finne en likeverdig familieposisjon, og var redd for at en slik måte å gjøre familie på ville skyve medmor på sidelinjen og gjøre foreldreskapet mer komplisert. Tea setter ord på det slik: *”Hvis han var en kjent far, og han ville ta del i barnets liv, så (...), i alle andres øyne, så kom jeg til å være på sidelinjen. Og han hadde også på en måte plassert meg ute på sidelinjen.”* Både samfunnsmessig og i den biologiske farens øyne ville hun da ha en mindreverdige rolle som forelder. Hos flere av informantene ser dette ut til å være en underliggende bekymring som bidro til valget av anonym donor. Samtidig kan dette også tolkes som at de tenker at en familiekonstellasjon som tar utgangspunkt i tre foreldre, har færre retningslinjer for praksis for medmor enn om foreldreskapet er innenfor parforholdet. I så henseende er det igjen et uttrykk for en omgripende heteronormativitet, som legger sterke føringer på hvordan man best skal praktisere et foreldreskap. Katrine forteller at hun og Kari *”hadde ikke lyst til at barnet skulle bli født inn i en skilsmisseaktig situasjon idet det blir født”*, og anså derfor også paret som den beste rammen til slutt. Relasjonelt ville det altså bli vanskeligere for dem å gjøre familie på en måte parene følte var god, og juridisk ville det også bli mer komplisert å skape rom for medmor, siden et barn ikke kan ha mer enn to foreldre juridisk sett, og ikke kan ha både en kjent far og en medmor ifølge loven (Barneloven §4a). Medmor kunne fortsatt vært en sosial forelder, men ville ikke vært anerkjent som forelder juridisk, og ville dermed heller ikke hatt noen av rettighetene et juridisk foreldreskap innebærer. Parenes valg kan med andre ord både tolkes som et resultat av heteronormativ tankegang, og som en berettiget bekymring rundt juridiske rettigheter og hvordan disse virker inn på foreldreskapet.

Medmors frykt for å havne på sidelinjen kan også knyttes opp mot hvordan flere av parene uttalt definerer bort biologi som en viktig faktor i foreldreskapet. Hvis medmor skal kunne være en likeverdig forelder med biologisk mor, så vil en logisk tankerekke tilsi at man ikke kan tillegge biologi noen viktig rolle. Hvis biologi spiller en rolle, vil medmor bli en mindreverdige forelder. I parenes forståelse av begge partene som likestilte foreldre, må derfor biologi utdefineres fra familieregnestykket.

Et av parene kan sies å illustrere denne tankerekken, i kraft av at de bryter den. Tre av de fire parene la uttalt vekt på at biologi ikke spilte noen rolle for dem. I så henseende skiller Katrine og Kari seg ut, siden de har valgt å ha samme anonyme donor for begge barna. Dette var et planlagt, bevisst valg, slik at barna skulle ha mer felles, ha et slags ”*skjebnefellesskap*” der de begge er i nøyaktig samme situasjon, opphavsmessig. Katrine er som nevnt biologisk mor til begge. På den ene siden gir både Kari og Katrine uttrykk for at de synes det er fint at barna ble helsøsken biologisk, blant annet fordi de ser at biologi fortsatt betyr så mye i samfunnet i dag. Kari sier hun føler seg like mye som en forelder for barna som det Katrine gjør, og Katrine insisterer på at de er likeverdige foreldre. Likevel forteller Kari også at hun føler seg som ”*nummer to*” i foreldreskapet. For Kari oppleves Katrine som den viktigste forelderen for barna, selv om de i det daglige prøver å være likestilte foreldre. Dette kan indikere at dersom biologi ikke utdefineres fullstendig, blir det som nevnt vanskeligere for medmor å finne en likeverdig plass som forelder.

For de andre parene var det derimot viktig å nedtone rollen biologi kan ha. Tirill forklarte for eksempel at hun og Tea ville vite minst mulig om den anonyme donoren, fordi de ville unngå at de skapte en ”*skyggefar*” gjennom det de eventuelt hadde fått vite om ham: ” (...) *både vi og barnet og alle mulige projiserer frem et bilde av en person, og da blir det plutselig sånn at man har en sånn skyggefar lurende et eller annet sted.*” Det blir desto viktigere for parene å definere foreldreskapet innenfor parforholdet, og donor tillegges derfor minimal betydning for familien. Alle omtaler donor kun som donor, han omtales aldri med slektskapsbegreper. Dette gjelder også Katrine og Kari, som til tross for at de ikke utdefinerte biologi helt fra familien, samtidig ga uttrykk for at donor aldri vil være noe mer enn en donor.

En parallell til dette kan en se hos Sullivan, i hennes tidligere nevnte kvalitative studie av lesbiske mødre i California (Sullivan 1996 og 2004). Her viser hun til at de fleste mødrene

snakket om donor som en donor, heller enn som deres barns biologiske far eller noen barna kunne referere til som pappa (Sullivan 1996:755). Hayden viser også til dette, og peker på hvordan lesbiske mødre løsriver mannen fra hans prokreative rolle. Mannens rolle blir minimert, det er hans sæd som er fokuset. Denne løsrivelsen gjør at medmødre kan påta seg en foreldreposisjon uten noen risiko for at hun tilsidesetter en (mannlig) annen som også er forelder; hun er den andre forelderen (1995:53). Siri illustrerer dette godt med utsagnet *”en donor er det biologiske. Og det biologiske er, etter vår beste overbevisning, av minimal betydning.”*

Susanne setter i så henseende fokus på at det er praksis og ikke biologi som er viktig i deres måte å gjøre familie på: *”(...) de biologiske båndene er der jo, men i vår type familie, så vil jo det komme i andre rekke. Det er jo den sosiale konstruksjonen ”familie” vi driver med.”*, og *”båndet mellom oss er, altså mellom hvert enkelt familiemedlem, det er bygget på andre ting.”* Disse utsagnene viser igjen til at parene i stor grad har et perspektiv på familie og foreldreskap som basert på praksis, og har reflektert mye over hvordan de vil praktisere familie. I et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan alle familieformer sies å være en sosial konstruksjon, men siden disse familiekonstellasjonene i såpass synlig grad bryter med normen, blir det kanskje desto mer synlig for både dem og andre. Dette ser de ut til å ha et bevisst forhold til, og dette kommer blant annet til uttrykk gjennom deres tanker rundt behovet for mannlige rollemodeller.

Kjønn og mannlige rollemodeller

Hva har parene tenkt rundt det at de er likekjønnet i forhold til å skulle ha rollemodeller av det annet kjønn? Heteronormativt sett kommer familiekonstellasjonen deres biologisk til kort kjønnsmessig, et standpunkt som kom tydelig frem i debatten rundt homofile og barn og videre i debatten rundt felles ekteskapslov. Hvordan har det preget informantenes tanker rundt foreldreskap og deres familiepraksiser?

Tanker rundt kjønn og rollemodeller har vært noe alle parene har vært opptatt av i planleggingsprosessen, i forhold til å komme frem til at de har nok å tilby sine barn som foreldre. Pia og Pernille gir uttrykk for at de følte de hadde nok å tilby fra dag én, og det gjenspeiler seg også i deres direkte valg av anonym donor, i motsetning til de andre parenes tankemessige omvei om en eventuelt kjent far. Pernille forteller at hun synes sønnen får nok kontakt med menn gjennom familie og barnehage, og mener at det uansett ikke er kjønn som

er viktig, og at sønnen derfor ikke trenger noen spesiell, nært tilknyttet mannlig rollemodell: ”(...)Fordi vi er to mammaer, og fordi vi opplever i stor grad at det er sånn at det er ikke nødvendigvis det biologiske kjønn som avgjør dette med maskuline og feminine egenskaper.” Dette gir et nikk i retning av Haavinds tidligere nevnte ”kjønnede betydninger”, som altså nettopp setter fokus på at kjønn gis en kulturell og sosial betydning som er løsrevet fra de enkelte aktørenes biologiske kjønn (Haavind 2000a og 2000b, Lauritzen 2008:30). Pernille gir her uttrykk for at når kjønn oppfattes som en sosial konstruksjon, åpner det opp for at to kvinner kan lære et barn både maskuline og feminine egenskaper¹⁵.

Tea og Tirill uttrykker et lignende standpunkt, men har samtidig reflektert mye over dette opplevde behovet for å skaffe mannlige rollemodeller som en slags motvekt til det likekjønnede, kvinnelige foreldreskapet. Tirill setter fokus på dette i en tankerekke rundt valget av anonym donor og om mannlige rollemodeller for datteren deres:

(...) det ligger en god porsjon angst i forhold til å ikke skaffe mannlige rollemodeller. Hva er det egentlig som ligger under der? Og har det noensinne vært sånn at vi har savnet en mann i vårt forhold? Nei, det har det ikke. Men hvorfor i all verden skulle barnet savne en mann i vårt forhold? Altså, vi er ikke en ukomplett konstellasjon i utgangspunktet. Så, det her behovet for å ha en sånn person...det handler rett og slett om en form for internalisert homofobi, fant vi ut.

Tirill kaller her denne angsten i forhold til at deres forhold mangler noe for en ”internalisert homofobi”, et begrep en finner igjen i undersøkelsen til Stiklestad, ”Ungdommer med lesbiske mødre: Hvordan tar de det?”(2004). Her refereres det til som en integrering av samfunnets negative holdninger og antakelser om lesbiske og homofile (Stiklestad 2004:43), og kan slikt sett sies å være en del av skyggesiden ved samfunnets heteronormativitet. Når heterofile foreldre er det normative idealet, vil homofile foreldre allerede som konstellasjon komme til kort. Dette er noe mange av informantene mine forteller at de har følt på, slik Tirill her illustrerer. Hun refererer også til hvordan dette presset har vært uttalt, blant annet i mediene: ”Hvis du leser aviser, så er det det de påpeker, at det er en mangel i forholdet vårt som da går ut over barnet.” I likhet med Pernille kommer også Tirill frem til at de til tross for sin likekjønnethet ikke mangler noe i forhold til hva de har å tilby sine barn: ”I forhold til

---

¹⁵ Dette kunne vært en spennende diskusjon å drøfte videre, men som det ikke er rom for innenfor denne oppgavens rammer.

at han skal bli et sånt allsidig vesen, så syns jeg vi fyller et veldig vidt spekter da, i forhold til egenskaper, personlige egenskaper, og måter å relatere til hverandre på.” Videre utdyper hun ”(...) jeg tror at også i forhold til konfliktløsning, så kommer hun til å lære både å være omsorgsfull, og (...) å assertere egne behov, (...) så jeg ser liksom ikke at det er noe som mangler her. For det er på en måte det som hele tiden er utfordringen.” Her kommer vi igjen inn på kjønnede betydninger, i den forstand at Tirill her understreker at de selv som to kvinner kan lære datteren sin et ”vidt spekter” av egenskaper, både egenskaper som er kvinnelig konnotert (”omsorgsfull”) og egenskaper som er mannlig konnotert (”assertere egne behov”). Samtidig legger hun til at datteren uansett omgås menn gjennom familie og venner, og er dermed ikke bekymret over mangelen på menn i foreldreskapet. Partner Tea har vært noe mindre bekymret på forhånd, på bakgrunn av hennes oppfatning av mannsrollen som temmelig diffus:

Det som er veldig tydelig, det er at i det øyeblikket man skal definere hva den mannsrollen går ut på, så er det ingen som klarer det. Det er ingen som klarer å si 'ja du må gjøre sånn og sånn, eller du må være på den og den måten', og det er jo klart at det kan de ikke, fordi at da ville de øyeblikkelig diskvalifisert sånn 25 % minst av alle menn, kanskje 50% av alle menn, som ikke ville passe inn i det. Så...jeg har ikke egentlig bekymret meg noe særlig for det.

Dette kan tolkes som at hun mener kjønnsroller og kjønnede egenskaper er overvurdert, og at det dermed ikke burde spille noen rolle hvilket kjønn foreldre har. Paret understreker altså både at barnet deres ikke trenger menn i foreldreskapet for å ha en god oppvekst og sosialisering, men Tirill påpeker samtidig at barnet omgås menn i sin nærmeste omkrets. Selv om hun altså er bevisst sin egen internaliserte homofobi, klarer hun ikke helt å unnslippe den. Det kan også tolkes som et uttrykk for politisk korrekthet i sin selvpresentasjon i intervjusituasjonen, at hun føler hun må understreke at barnet deres møter menn i hverdagen, slik at jeg som (heterofil) intervjuer ikke skal nedvurdere henne som mor. Tea på sin side ser ut til å være bevisst maskulinitetspluralismen i samfunnet (jf.Lorentzen 2006), og jeg tolker det her som at hun mener vanskelighetene med å definere en fast maskulinitet bidrar til å tømme mannsrollen for mening, og behovet for mannlige rollemodeller faller derfor bort for henne.

Tea og Tirill og Pia og Pernille tar avstand fra hvordan heteronormativiteten fremhever behovet for rollemodeller av begge kjønn, men samtidig legger de vekt på at de kan lære bort både kvinnelige og mannlige egenskaper selv om de er to kvinner. Alle parene legger

også vekt på at barna deres vil møte menn i det daglige, gjennom barnehage, familie, venner og naboer. Slik sett lar de seg fortsatt påvirke av heteronormativiteten, samtidig som de markerer sin avstand til den.

De to andre parene legger i mye større grad vekt på at de synes det er viktig at barna deres skal ha menn i livet sitt. Siri forteller at de hadde tenkt mye på temaet før de fikk barn og synes det er viktig for datteren *”at det er menn i livet hennes også”*. Susanne viser til at barna deres har flere aktive menn i livene sine, i form av blant annet onkler og mannlige venner som stiller som barnevakt: *”Det var bare viktig at vi skulle få disse mannfolka til å være aktive i livene til ungene våre. Og det er de.”* Hun legger til at de jo også møter menn og gutter i barnehagen og samfunnet for øvrig. Hun påpeker at dette er viktig for barna fordi *”de skal vite at det finnes to kjønn, og at man kan være glad i begge”*.

Kari og Katrine supplerer dette standpunktet, og er i likhet med Siri og Susanne uttalt glad for at barna har menn rundt seg i form av onkler, mannlig barnepasser og barnehageassistenter, fordi som Kari sier: *”Det er jo viktig å ha begge kjønn rundt seg. At man ikke blir sånn...inni en kokong. For de skal jo vokse opp i et samfunn med både kvinner og menn”*. De gir altså uttrykk for at familiekonstellasjonen kan oppleves som en kjønnsmessig ”kokong”, som noe som er avsondret fra resten av samfunnet og gir et feilaktig bilde av hvordan samfunnet egentlig ser ut kjønnsmessig. Like fullt sier Katrine også at *”det finnes jo masse barn som vokser opp uten mannlige rollemodeller, de kommer jo til å møte på menn i løpet av livet sitt.”* Kanskje som en måte å nedspille viktigheten av menn i familiehverdagen, siden de som hun tilføyer *”(...) er en familie der det ikke er en mann, en hverdag der det ikke er en mann.”* Videre påpeker hun også at *”jeg tror egentlig ikke omsorg er så oppmålt i det med kjønn.”* Disse parene gir altså uttrykk for at det er viktig for dem å aktivt vise barna at samfunnet er tokjønnnet. Kanskje kan dette tolkes som et opplevd behov for at barna skal kjenne seg fortrolige med begge kjønn? I så henseende mener Kari hun har *”merket at på babystadiene, at de er mer redde for menn enn for kvinner”*, og mener det derfor er viktig at barna skal bli kjent med menn tidlig. Kari legger til at *”vi kommer til å være veldig bevisst på det hele veien”*, men *”uten å bli hysteriske”*, siden barna deres har menn rundt seg gjennom nabolaget, familien og barnehagen. I forhold til dette trekker Sullivan frem at en del amerikansk, kvalitativ forskning viser at lesbiske mødre er mer opptatt av å skaffe mannlige rollemodeller for sine barn enn alenemødre er (2004:265). Dette kan her tolkes som uttrykk for et ønske om å fremstå som gode foreldre som skaffer barna

det samfunnet mener de trenger, siden de i utgangspunktet er en mer marginal familieform enn alenemødre. Eventuelt kan det også ses i sammenheng med, slik Sullivan foreslår, at det kan være lettere for lesbiske mødre å be mannlige venner om å hjelpe til med barnepass enn det er for single, heterofile mødre, siden det da kun er en vennskapelig relasjon, og ikke en potensielt seksuell relasjon (Sullivan 2004:265).

To av foreldreparene prøver uttalt å motvirke typiske kjønnsrollepåvirkninger barna får, gjennom barne-tv eller barnehagen. Tirill og Tea lar ikke datteren se barne-tv, og er generelt oppmerksomme på hva slags programmer hun får se, siden de mener mange barneprogrammer har veldig kjønnsstereotype karakterer. Tirill påpeker at de derfor er *”bevisste i forhold til input når det gjelder hva vi ser på, eller jeg ser litt på kvalitet på ting , og da er jo kjønnsaspektet en del av det vi ser på der. Sånn ”hva slags rollemodeller tilbys i dette materialet?”*”. Susanne på sin side er noe frustrert over hvor mye fokus det er på kjønnsroller i barnehagen, og sier ganske lattermildt at *”det er sånn gutteting og jenteting, og alt det der. De har jo fullt kjøør med det, selv om vi prøver da desperat å motvirke det, så det er ”nei, gutteting,nei, og jenteting, nei, alle kan gjøre alt”*. Men det lærer de i barnehagen altså.” Hun forteller at hun er litt oppgitt over datterens bruk av rosa og prinsessekostymer, og prøver å få henne til å forstå at man kan være pirat som jente også. Siri og Susanne kan her sies å illustrere at selv om man kan være opptatt av at barna skal ha mannlige rollemodeller, betyr ikke det at man godtar kjønnede rollemønstre. Tirill og Tea er på sin side mindre opptatt av å skaffe mannlige rollemodeller, samtidig som de prøver å motvirke kjønnede rollemønstre.

En gjennomtenkt prosess

Veien mot barn er ganske lang for lesbiske par. Først må de komme til avgjørelsen om at de vil ha barn, og til at de har noe å tilby som foreldre og kan gi et barn gode rammer å vokse opp innenfor, til tross for at de bryter med det heteronormative familieidealet. Deretter må de reflektere rundt hva slags familiekonstellasjon de vil praktisere, om de vil ha en anonym donor eller en kjent far, refleksjoner som igjen gjenspeiles i deres tanker rundt behovet for mannlige rollemodeller. Som to kvinner har de også to muligheter i forhold til hvem som skal bære frem barnet, og dette er også et valg som må tas. Hos heterofile par kan familieførøkelse være et resultat av tilfeldigheter. Hos lesbiske par er det derimot et resultat

av mange, veloverveide valg. Hvordan praktiserer de så foreldreskapet når barnet har blitt født?

5.2.2 Å være biologisk mor og medmor. Likestilt foreldreskap?

”Vi var veldig opptatt av at vi skal være to foreldre, ikke bare én forelder og så et vedheng.”

Denne holdningen Siri uttrykker går igjen hos alle informantene. Det er viktig for dem alle at de skal være likestilte foreldre, og at det biologiske båndet skal ha så lite betydning som mulig i praktiseringen av foreldreskapet. Ovenfor barna kaller de hverandre ”mamma og mamma”, ”mor og mamma”, eller vil la barna bestemme selv hva de vil kalle mødrene sine. For samtlige har det vært et mål at det ikke skulle spille noen rolle for barna hvem som er biologisk mor og hvem som er medmor. Dette betyr ikke at foreldrene ikke forholder seg aktivt til det faktum at en går igjennom en biologisk prosess, mens den andre parten ikke gjør det. Hvordan har de gått frem for å likestille foreldreskapet mellom biologisk mor og medmor?

Medmors initiativ

Foreldrene i utvalget mitt er bevisste og reflektert på at det er praksis som skaper relasjoner, og dette gjenspeiles ofte i foreldreskapet til medmødrene, særlig hos tre av parene. Eksempelvis hadde Siri som medmor forberedt seg allerede før barnet ble født ved å lese seg opp og bli en ”kunnskapsbank” på alt som hadde med barn å gjøre, og begrunner det med at hun nettopp ville kompensere for den biologiske prosessen partneren Susanne gjennomgikk under svangerskapet: *”Det var liksom én måte for meg å kompensere for at jeg ikke var den som merka ting. Så var det meg som kunne fortelle hva det var hun merka.”*. Videre bemerker hun at *”hvis man vil ha det, så tar man på seg den rollen”*, og setter dermed fingeren på hvordan initiativ spiller en viktig rolle i medmorskapet. Tre av parene nevner initiativtaking som en viktig del av det å være forelder, særlig som medmor. Medmor Pernille sammenligner seg i så henseende til en viss grad med fedre, etter å ha snakket med en far i barnehagen som påpekte hvordan de også må ta initiativ for å knytte bånd til barnet. Medmødrenes fortellinger om initiativ er nok på mange vis parallelle med involverte, likestillingsorienterte fedres foreldreskapsfortellinger (jf. Holter og Aarseth 1993, Aarseth

2008). Men i motsetning til de fleste fedre, var ikke disse medmødrene til å begynne med juridisk anerkjent som foreldre til parenes felles barn¹⁶.

Pia og Pernille var begge opptatt av at Pernille skulle ha egen tid med barnet, både så de kunne knytte bånd, men også for å prøve å veie opp for den sterke forbindelsen barnet ville få til Pia på grunn av den fysiske nærheten ammingen medfører. Pia er klar på at foreldreskap er et aktivt valg man tar, noe man bestemmer seg for å gjøre. Hun kan med andre ord sies å være bevisst på at familierelasjoner sosialt sett forutsetter praksis, særlig familierelasjoner som inntil nylig ikke har blitt formelt anerkjent som familie. Pernille er helt enig i dette, og tok flere grep for å skape en god foreldrerelasjon med barnet. Blant annet tok hun seg av kveldsstellet hver kveld den første tiden, og hun brukte en bæreslynge for å kunne ha mye fysisk nærhet til barnet. Det var *”et konkret og helt tydelig grep. Fordi det gjør at man må delta. Og man får veldig nærhet til det barnet fort”*, som hun omtaler det. Pernille mener det er krevende å knytte seg til barnet som medmor, og var oppmerksom på at hun ønsket en rask tilknytning til barnet, *”en rask deltagelse, og...ikke stå på sidelinjen”*. Nå som det er Pernille som skal føde deres andre barn har de blitt enige om at Pia skal ta kveldsstellet med det nye barnet, nettopp for at hun også skal knytte bånd som medmor.

Siri og Susanne har også tatt grep for å knytte bånd. I likhet med Pia og Pernille er de biologisk mor for hvert sitt barn, begge med forskjellige anonyme donorer. Istedenfor kveldsstell, er det babysvømming som har vært en uttalt båndknytningsaktivitet, slik at de går på svømmekurs med det barnet de er medmor for. Som Siri påpeker, *”vi er vel veldig bevisst på at vi skal være likeverdige, på tross av at den ene har et biologisk bånd til ungen, og den andre ikke”*. I posisjonen som medmor har hun vært bevisst på å engasjere seg, og legger ansvaret for det på seg selv, når hun sier *”jeg tror at det hovedsakelig er meg som kan gjøre det, ved å engasjere meg”*, i forhold til at de skal være likestilte foreldre. Susanne påpeker at *”vi ønsker begge å ha sterk tilknytning til barna våre”*, og siden det er *”den sosiale konstruksjonen ”familie” vi driver med”*, så mener hun at det derfor er *”viktig å knytte bånd på et tidlig stadie.”* Videre viser Siri til at de er bevisste på hvordan den biologiske prosessen kan skape ulikheter i foreldreskapet særlig i begynnelsen, og at dette kan gjøres opp for

---

¹⁶ Dette er som nevnt endret nå, gjennom felles ekteskapslov som trådte i kraft 1.januar 2009, og medmødre blir nå anerkjent som barnets andre juridiske forelder fra fødselen av (jf. Barneloven §3 og §4). På intervjudispunktet var det fortsatt slik at medmor måtte stebarnsadoptere partners barn, og samtlige kunne fortelle at dette var en søknadsprosess som kunne ta både måneder og år å få igjennom.

nettopp via praksis, i det hun sier at ”*det er noe som er viktigst det første året av barnets liv. Fordi det er der det blir gjort forskjell. Eller er forskjell. Mellom den som har født ungen, og den som ikke har.*” Hun forteller videre at dette vil jevnes ut med tiden og etter hvert som ammeperioden tar slutt, og siden de aktivt har prøvd å praktisere et likestilt foreldreskap, vil det biologiske spille en mindre rolle utad også, som Siri her viser til: ”*Nå er det jo gjerne sånn at folk som møter oss lurer litt. 'Hvem var det egentlig som fødte Stine?'*”

Hos Tea og Tirill har medmor Tirill ifølge dem begge blitt barnets ”*favorittmamma*”. Dette henger blant annet sammen med at Tirill engasjerte seg mye i foreldreskapet fra starten av, samt at Tea ville raskt tilbake til arbeidet sitt. Tea endte som nevnt opp med å være den som fødte, til tross for at hun ikke var interessert i å gå gravid. Hun følte dermed at hun hadde gjort en god innsats ved å bære frem barnet deres i ni måneder, så etter å ha vært hjemme med barnet i to-tre måneder, tok medmor over. Tirill var hjemme med datteren i et år, og hun kunne bidra med mating gjennom at datteren fikk pumpet melk og morsmelkserstatning, i tillegg til Teas amming. I denne delingen skiller de seg fra de andre parene, og er slik sett det paret som praksismessig i størst grad nedtoner posisjonen til det biologiske moderskapet. Tirill omtaler seg selv som ”*en sånn 'primærpsykologisk mor'*”. Begge gir uttrykk for at dette gir en slags balanse som foreldre. Tea forklarer det slik:

Vi har snakket om at egentlig så var det ganske fint, fordi da er det jeg som blir behandlet av hele omverden som den "egentlige moren". Og det vet vi begge at det er helt feil. (ler) Men da får jeg den på en måte, og så er det jo sånn at hun er like glad i oss begge, men så har hun Tirill som favoritt, fordi det er hun som har vært mest sammen med henne. Og det er både fordi at hun ville det, vi ville det, vi syns jo, jeg syns jo det er kjempefint, men også fordi at jeg litt mer hadde lyst til å gå ut og jobbe igjen så fort som mulig.

Tea forteller her at hun gjennom det biologiske båndet blir behandlet som den ”*egentlige moren*” av omverdenen, at det biologiske båndet samfunnsmessig gir henne en slags forrang som forelder, selv om de i stor grad selv nedtoner den rollen biologi har for praktiseringen av foreldreskap. Samtidig gir de begge uttrykk for at det derfor er fint at medmor relasjonsmessig er den som er nærmest knyttet barnet deres, at hun gjennom sitt sosiale morskap har blitt ”*favorittmammaen*”. Dette kan tolkes som at de føler at gjennom det at den ene har det biologiske båndet og dermed samfunnsmessig forrang, mens den andre har det sterkeste sosiale eller psykologiske båndet, oppnår en slags balanse i foreldreskapet, på grunn av denne båndmessige fordelingen av morskapet. Eventuelt kan det også tolkes som at

de samtidig spiller samfunnet et ironisk puss, at de "lurer" omverdenens heteronormative opphøying av det biologiske morskapets forrang.

Et av parene skiller seg noe ut fra de andre parene med hensyn til medmors initiativ. Kari og Katrine gir inntrykk av å være mindre forberedt på hva slags rolle medmor Kari skulle ha, samtidig som biologisk mor Katrine fremstår som en sterk morsfigur, og ser blant annet ut til å ha det siste ordet i forhold til barneoppdragelsen av deres to barn. Kari har riktignok sluttet å jobbe overtid og drar sjelden på jobbkonferanser til tross for at hun har en krevende lederstilling, og sier at hun prøver å "være der" for familien så mye hun kan. Da deres første barn ble født, ville det ikke ammes de to første månedene, og i denne perioden kunne Kari dele matingen med Katrine. Dette synes hun var fint å kunne ta del i og dele på, men slitsomt siden hun ikke fikk tatt mer enn to ukers permisjon. Etter Katrines permisjon tok hun to måneders ulønnet permisjon, men føler selv at det ble veldig kort: *"(...) jeg skulle gjerne hatt litt mer tid, for når det virkelig begynte å gå seg til og jeg begynte å få dreisen på det, så var det over."* Hun skulle med andre ord gjerne hatt mer tid til å opparbeide seg gode foreldrepraksiser. Utover dette har hun ikke tatt noe spesielt initiativ for å bøte på den biologiske ubalansen mellom foreldrene, til tross for at de begge har som mål å være likestilte foreldre. De deler på mye av omsorgen, men jeg får inntrykk av at de likevel ikke har helt likestilte foreldreposisjoner. Som nevnt tidligere, uttaler Kari også at hun føler seg som "nummer to" i foreldreskapet. Kanskje som en konsekvens av hennes manglende initiativ som medmor? Eventuelt kan det også tenkes at Katrines sterke stilling som biologisk mor og med nærmest kjennskap til barna gjennom to langvarige permisjoner har gjort det lettere for Kari å innta en rolle som "trad far", som hun selv omtaler sin foreldreposisjon, enn å prøve å overskride tradisjonelle familieposisjoner og finne en egen plass som medmor i familiekonstellasjonen. Kari kan her sies å selv kjønne sin familieposisjon som mannlig. Holter og Aarseth viser til at i heterofile familieformer kan møtet med mors innflytelsessfære ofte tydeliggjøre fedres posisjon som mer marginal eller utenforstående, som en nummer-to-figur (Holter og Aarseth 1993:171), slik Kari her forteller at hun opplever.

Særlig tre av parene har altså i stor grad vært opptatt av at medmor skal knytte bånd til barna gjennom praksis, og derigjennom opparbeide seg en likeverdig foreldreposisjon. Lang permisjon, babysvømming og kveldsstell er eksempler på dette. Tidligere forskning viser som nevnt til at et slikt fokus på å skape bånd mellom medmor og barnet gjennom tid og

praksis, og slik bygge opp en foreldrerelasjon, forekommer ofte blant lesbiske par med felles barn (Sullivan 2004, Hayden 1995, Hequembourg og Farrell 1999, Dalton og Bielby 2000), uansett om det legges til rette for det fra juridisk hold eller ikke. Samtidig kan dette båndskapingsfokuset tolkes som at mødrene tillegger det biologiske båndet en del tyngde, parallelt med deres uttalte forståelse av hvordan familierelasjoner utvikles gjennom praksis.

Medmor på tross av juridisk motvind

Etter at den felles ekteskapsloven trådte i kraft i januar 2009, har medmødre lovfestet rett på permisjon i likhet med fedre, siden regler i lov eller forskrift som gjelder for en far, gjelder på samme vis for en medmor (Barneloven, § 4a). Men for mine informanter var dette fortsatt en foreldrerettighet de ikke hadde tilgang til da de fikk barn. Uansett manglende juridiske rettigheter, sørget alle parene så godt de kunne og hadde råd til for at medmor også fikk tid med barna den første tiden, enten det var gjennom å ta en ulønnet permisjon i flere måneder, uttak av ferie, eller medmor fikk ta pappapermisjon i kraft av å ha en forståelsesfull arbeidsgiver. Det var viktig for dem at medmor skulle få muligheten til å utvikle foreldrerelasjonen med barna. Medmødrenes praksis viser her til at mange av dem er bevisst på hvor viktig sosialt morskap er, noe tidligere forskning som nevnt også viser (jf. Sullivan 2004, Hayden 1995, Hequembourg og Farrell 1999, Dalton og Bielby 2000).

Parene er også veldig bevisst på den tidligere nevnte mer formelle betydningen av familie, der familien er en viktig samfunnsinstitusjon som reguleres fra statlig hold, siden de selv har stanget mot et regelverk som har ekskludert dem som en legitim familieform. Da de fikk barn, var stebarnsadoptsjon det eneste alternativet de eventuelt hadde for å oppnå en formell foreldrestatus, med tilhørende rettigheter som fødselspermisjon. De kunne da adoptere partnerens barn dersom den andre biologiske forelderen godkjente det, eller er fraværende slik tilfellet er her (Adopsjonsloven § 5). Alle parene hadde enten gjennomført eller skulle gjennomføre dette på intervju tidspunktet. Begge parene som allerede hadde gjennomført dette kunne fortelle om treg saksbehandling og en følelse av å bli motarbeidet. I Tea og Tirills tilfelle tok det flere år før adopsjonen gikk igjennom. Selve prosessen i seg selv kan oppleves vanskelig, slik Siri her vitner om: *”Jeg syns det var tungt at jeg ikke var juridisk anerkjent som mor. Og jeg syns det var veldig tøft å skulle gjennom den adopsjonsprosessen, å adoptere en unge som jeg følte var min datter allerede, på alle måter. Bortsett fra juridisk.”* Alle medmødrene fortalte at de både praksismessig og relasjonsmessig følte seg

som fullverdige foreldre, og som Siri forteller her, kan det da føles sårt å ikke få det juridisk anerkjent.

Rettslig anerkjennelse kan også gi mer aksept fra sosiale nettverk utenfor kjernefamilien, enten det er snakk om slekt eller samfunnet for øvrig, slik Hequembourg og Farrell viser til i USA (1999). Gjennom adopsjon kan medmødre lettere legitimere sin foreldreposisjon, spesielt ovenfor sine egne foreldre (1999:551-553). Medmødrene i Hequembourg og Farrells undersøkelse opplevde også en positiv endring i slektningers holdning når båndet mellom medmor og barna ble juridisk anerkjent ved adopsjon (1999:547). To av mine informantpar møtte også motstand hos sine familier da de planla å skulle få barn, men i ettertid har denne motstanden smeltet bort og medmors familie har praksismessig 'oppført seg' som familie i like stor grad som barnets biologiske familie, også før noen adopsjon var gått igjennom. Kanskje fordi medmødrene selv opplevde seg som barnas mødre i like stor grad som de biologiske mødrene.

Mødrenes idémessige konstruksjon av familielivet slik de vil ha det medfører at de gjennom sin praksis utfordrer den formelle betydningen av familie som den inntil nylig ble gjenspeilet gjennom lovverket. De ville som lesbisk par ha et felles barn, og da ble anonym donor i utlandet det mest nærliggende alternativet. Samtidig hadde de alle en uttalt intensjon om å være likeverdige foreldre, og derfor ble det viktig at medmor tok seg permisjon på et vis eller et annet, på tross av de manglende rettighetene da de fikk barn. Gjennom praksis har de søkt å skape den familiekonstruksjonen de ville ha, på tross av den formelle familielovgivningen. Nå som biologisk mor og medmor er likestilt juridisk i Norge, kan dette kanskje bidra til å gjøre det lettere å likestille foreldreskapet mødrene imellom. Det biologiske båndet er fortsatt en faktor som virker inn og som medmor må gjøre opp for initiativmessig den første tiden med barnet, men formelt sett blir medmor nå ansett som en likeverdig forelder.

Familie, jobb og medmorskap

Jeg mener også å se en tendens til at medmødrene prioriterer familie fremfor jobb, også utover den første permisjonstiden de selv fikk tatt med barna for å knytte bånd. Blant annet gikk en av dem ned i 80 % stilling da partneren fikk bekkenløsning under fødselspermisjonen, slik at hun kunne dele på byrden det da ble å ta seg av barnet hjemme. En annen var arbeidsledig, og siden paret da hadde råd til å leve på én lønning, lot hun være

å søke ny jobb i et helt år for å kunne være hjemme med barnet. En tredje har en krevende lederstilling, men kommer alltid hjem klokken fem og drar sjelden på møter nettopp for å kunne være mer hjemme med barna og biologisk mor. En slik tendens til at medmødrene kanskje i større grad prioriterer familie fremfor jobb kan kanskje forklares gjennom det at det gode morskap i dag i stor grad handler om kvantitet og tilgjengelighet i forhold til tid med barn (Ellingsæter 2004:153). Debattene om "kvalitetstid" viser også til dette. Siden medmødre ofte opplever at de må "bevise" sitt morskap, og veie opp for det manglende biologiske (og eventuelt juridiske) båndet gjennom praksis (Dalton og Bielby 2000, Hequembourg og Farrell 1999), blir det derfor desto viktigere å kunne vise til at hun tidsmessig prioriterer barnet. Ellingsæter formulerer dette godt når hun påpeker at det nå er slik at mengde tid med barnet blir selve symbolet på morskjærligheten (Ellingsæter 2004:153).

Strukturelt i forhold til arbeidsmarkedet er det slik at det fortsatt er mer legitimt ovenfor en arbeidsgiver å ta lang permisjon for kvinner enn for menn (Ellingsæter 2004:153 og 156). Muligens er dette også en faktor som gjør det lettere for medmødre å be om tid til å utøve sitt morskap, enn det er for fedre å be om tid til å utøve sitt farskap. I så henseende viser Dunne til at mange lesbiske mødre generelt velger å jobbe deltid for å operasjonalisere foreldreskapet på en mer likedelt måte, slik at foreldreparet deler likere på betalt arbeid, husarbeid og barneomsorg enn det mange heterofile foreldre gjør (Dunne 1999 og 2000). Men hvordan vil dette påvirke deres praktisering av foreldreskapet? Som likekjønnete foreldre finnes det færre føringer på utformingen av foreldreposisjonene. Opplever de seg som to mødre? Som to foreldre?

Foreldreposisjoner og likestilte foreldreskap. Hvordan fordeles omsorg og forsørgelse?

Samtlige par ga uttrykk for at prosessen henimot å få barn og bli foreldre opplevdes som et felles prosjekt, der medmor spilte en viktig rolle i å frembringe barna. Hvordan har dette fortont seg? Og hva forteller parene om sine posisjoner i kjernefamilien etter at de har blitt foreldre? Et barn trenger hovedsakelig omsorg og å bli forsørget. Hvordan foreldrene har fordelt dette seg imellom preges både av en likestillingsideologi, men også av et mål om at medmor skal være en likeverdig forelder, gjennom familieoppgaver som gir henne mulighet til å knytte bånd med barnet. Samtidig viser parene til ganske forskjellige foreldremønstre.

Hos tre av parene har det vært slik at en part har hatt lyst på barn lenge, mens den andre måtte varmes til tanken. Men når beslutningen om å få barn først ble tatt, har barnet vært like høyt ønsket av begge parter, og uten medmor ville det ikke blitt noe barn. Hun har vært med i avgjørelsen om å få barn og i valget om å ha anonym donor, hun har blitt med til utlandet for inseminasjon, hun har støttet biologisk mor gjennom hele graviditeten, og parene har forberedt seg på foreldretilværelsen i fellesskap. At medmor i såpass stor grad oppleves som aktivt medvirkende på veien mot å få barn, er noe en kan gjenfinne i annen forskning på lesbiske par med felles barn, for eksempel hos tidligere nevnte Hayden. Hun påpeker som nevnt at det er fordi begge foreldrene vil ha barn at de har fått barn (1995:51). Pernille setter ord på dette i det hun sier at *”jeg har følt meg veldig deltagende hele veien, når Paul var født, jeg følte meg veldig deltagende når Paul var i magen til Pia, hele veien igjennom. (...) Fordi at det var vårt barn som skulle komme”*. Katrine uttrykker noe lignende når hun forteller at Kari *”har følt seg veldig sterkt som en forelder hele veien, (...) helt fra planleggingen, og igjennom graviditet, og fødsel og alt.”* Det oppleves altså som at begge parter spiller en like viktig rolle i prosessen mot å bli foreldre, at det i stor grad er et felles prosjekt. Dette er noe en også kan gjenfinne hos nyere, likestillingsorienterte fedre (jf. Aarseth 2008), og kan sies å gjenspeile et generelt involveringsideal som har vokst frem som en del av dagens likestillingsideal i parforhold og foreldreskap, særlig i middelklassen (Syltevik 2000).

Men hvordan ser dette ut når de når de faktisk er blitt foreldre? Som likekjønnete har de færre normative føringer på foreldreskapet. Blant heterofile foreldre med donorbarn er det nok lettere å falle inn i normative, kjønnede foreldreposisjoner, mor og far, selv om den ene forelderen i likhet med medmødrene ikke er biologisk forelder. Siden partene her begge er kvinner, vil de kanskje utføre foreldreskapet på en kjønnspassende måte og dermed strebe etter å være gode mødre begge to, slik Dalton og Bielby som nevnt mener (2000:51-52)? Hvis en ser på kjønnede familieposisjoner som sosialt konstruert, er det fullt mulig å gjenskape dem, uavhengig av biologisk kjønn. Blant annet gjennom ulike fordelingspraksiser knyttet til feminint og maskulint kjønnede betydninger (jf. Lauritzen 2008), slik henholdsvis omsorg og forsørgelse tradisjonelt har blitt knyttet til henholdsvis mors- og farsposisjonen. Vil for eksempel det biologiske båndet føre til at biologisk mor tar seg mer av barneomsorgen og i så henseende praktiserer en mer kvinnelig assosiert foreldreposisjon, mens medmor da tar seg i større grad av forsørgelsen, og praktiserer en mer mannlig assosiert foreldreposisjon?

Alle parene omtaler seg som to mødre, og kaller seg enten mamma eller mor, samt har et uttalt mål om å være likestilte foreldre, særlig omsorgsmessig. Hos særlig to av parene kommer det klart frem at de deler på barneomsorgen ganske likt, og medmødrene i disse parene identifiserer seg tilsynelatende i liten grad med en eventuell farsrolle i tradisjonell forsørgerforstand. Det ser ut til at de er bevisst på å ikke ha en fast rollefordeling som foreldre, men at begge parter skal kunne gi barna det de trenger i like stor grad. Pernille beskriver det slik:

Man må jo være bevisst i forhold til sitt barn. At man ikke plutselig bare blir en lekekamerat. Eller blir den som tar alt det gøye, eller alt det kjipe, eller... At man ikke får den rollefordelingen der da. At man kan begge trøste sitt barn og begge glede sitt barn.

Siri uttrykker noe lignende, når hun forteller at noe av det hun og partneren har vært enige om ”er at begge foreldre skal ha mulighet til å ta vare på ungene”. Begge setter her ord på at det er viktig for dem at begge foreldrene skal være like gode til å kunne ta vare på barna, kanskje nettopp for å kunne muliggjøre et likeverdig, likedelt foreldreskap. Siri utdyper dette videre, i forhold til at begge parter hos dem ”har like mye ansvar, og like godt kjente med, og like flinke til å ta oss av ungene”. Dette går ikke bare på å prøve å unngå spesialiserte foreldreroller, men også på at barna selv skal kunne ha like mye tid med begge foreldrene. Kanskje kan en ane en viss kritikk av heterofile familieposisjoner og kjønnede rollemønstre, der far jobber mye ute av huset, og mor er mer med barna? Dette slo meg særlig i det Siri understrekte at ”uansett om det er heterofil eller homofamilie, så må ungene få mulighet til å kjenne begge foreldre, like godt”.

Selv om Siri og Susanne begge mener det er viktig at de kan være like gode foreldre for barna sine, og begge kunne gi barna alt de trenger, betyr ikke det at deres relasjon til barna er helt lik. Siri forteller at forholdet deres til barna er noe forskjellig, siden de er ganske forskjellige personer. Partneren tuller og leker mye, og er den som er streng. Selv ser hun på seg selv som den som trøster. Dette forbinder hun med personlighetsforskjeller, og knytter det ikke opp mot kjønnede foreldreroller på noe vis. Fokuset deres er at de begge kan gi like god omsorg, selv om den kanskje uttrykkes på litt forskjellig vis gjennom personlighetene deres. Men vil ikke dette da gi en slags foreldreposisjonsfordeling likevel? Hos heterofile par er det fortsatt en del tradisjonelle kulturelle føringer som skaper forventninger om at mor er ekspressiv og trøstende, mens far er mer regelsettende, til tross for samfunnets generelle likestillingsideal. Kan Siri da sies å gå inn i en foreldreposisjon som tradisjonelt forbindes

med hva mor gjør, mens Susanne går inn i en foreldreposisjon som tradisjonelt assosieres med hva far gjør? Jeg tror det blir å trekke tolkningen for langt, særlig i det Susanne viser til at de kommer frem til regelsetting for barna i fellesskap, og deler veldig likt seg imellom på omsorgen for barna. Forsørgelsesmessig deler de også ganske likt, i det de vanligvis begge jobber tilnærmet like mye i krevende, men fleksible jobber (Siri er nå i permisjon med det yngste barnet). Begge har da fleksitid, og dette gjør det noe lettere å jobbe fullt begge to, og samtidig få familiekabalen til å gå opp. Dermed deler de tilnærmet likt på både omsorg og forsørgelse, og gir inntrykk av å inneha likedelende, likeverdige familieposisjoner. Dette er også inntrykket jeg får hos Pia og Pernille, som omsorgsmessig deler på alt, og er i full jobb begge to.

Tea og Tirill viser også til at de i stor grad deler på omsorgsoppgavene, og mener de seg imellom har et bredt spekter av egenskaper de kan overføre til barnet sitt. De omtaler seg som mødre begge to. Men mens medmor Tirill gir inntrykk av å gå i stor grad inn i en morsposisjon, i den forstand at hun fremstår som den parten som er mest omsorgsfokusert, gir biologisk mor Tea i mindre grad inntrykk av å ha gått inn i en posisjon tradisjonelt forbundet med hva mor gjør, kanskje fordi hun er noe mer distansert, og noe mer jobbfokusert enn sin partner. Som nevnt gikk hun raskt ut i jobb igjen, etter 2-3 måneders fødselspermisjon, fordi, som hun sier ”*jeg ville tilbake i jobb*”, og ”*det å være sammen med et barn som ikke snakker, det synes jeg egentlig er ganske slitsomt*”. Hun ga som nevnt uttrykk for at hun følte hun hadde gjort mye ved å bære frem barnet i ni måneder, og gjorde dermed en avtale med medmor om at hun skulle ta over og være mer hjemme med barnet det første året. Medmor Tirill trivdes godt med dette, og har nå som nevnt blitt barnets ”*favorittmamma*”, etter begge parters utsagn. Tea kommenterer at:

På en måte, så er det litt fint at hun er det, fordi at..alle andre har sine forestillinger om at det er den biologiske moren som skal ha et eller annet sånt hellig moderskap. Og det passer vi kanskje ikke helt inn i. Det er hun som har passet ham mest, og snakker mest med ham.

Tea setter her fingeren på hvordan hun og Tirill snur opp ned på kulturelle forestillinger rundt hva biologisk morskap innebærer og hva slags foreldreposisjon man da forventes å innta. Samtidig er de et eksempel på hvilken betydning praksis og sosialt foreldreskap faktisk kan ha, og hvor stor rolle lang permisjon med barn kan spille i utformingen av foreldreskap. Tirill forteller at barnet deres lenge var overbevist om at det var hun som var biologisk mor, og dette kan tolkes som et resultat av medmors familiepraksiser og utforming

av sitt sosiale morskap. Gjennom praksis har barnet følt båndet som så sterkt at det føltes biologisk, sannsynligvis slik det også er for barn som vokser opp med fedre som ikke er biologiske fedre. Tea kommenterer selv at dersom hun ikke hadde vært biologisk mor, hadde hun *”kanskje gjort en større innsats. For å bevise noenting”*, og *”det som er med å være biologisk, det er først og fremst i forhold til samfunnet, at det er lettere overfor hele resten av verden, fordi jeg blir automatisk oppfattet som moren”*. Istedenfor at det biologiske båndet fører til en nære tilknytning mellom mor og barn, virker det som om det for Tea frigjør henne noe som forelder. Hun vil defineres som barnets mor uansett, hun trenger ikke bevise sitt morskap gjennom praksis, eller ”kompensere” for et manglende biologisk bånd, slik medmødre i større grad ofte føler de må. Der de andre parene i større grad har hatt fokus på at det er viktig at medmor får nok tid med barnet for å knytte bånd, fortøner det seg nå omvendt hos dette paret, på den måten at foreldrene synes det er fint når biologisk mor får tid alene med barnet. Forsørgelsesmessig er medmor Tirill for tiden i full jobb, mens biologisk mor Tea er jobbsøkende. Dermed blandes familieposisjonene igjen. Der forsørgerfunksjonen funksjonalistisk har blitt tilskrevet far (jf. Parsons 1955), er det her den som har den klareste morsposisjonen praksismessig som også er forsørger. Gjennom sine familiepraksiser kan de sies å overskride heteronormative, funksjonalistiske foreldreposisjoner.

Hos Kari og Katrine er familieposisjonene klarere enn hos de tre andre parene. De viser til det mest tradisjonelle kjønnsrollemønsteret, og som nevnt tidligere har biologisk mor Katrine en sterk morsposisjon, mens medmor Kari uttalt identifiserer seg med en farsposisjon. Kari er den som har jobbet mest, mens biologisk mor Katrine har hatt lang permisjon med barna i to omganger, og har gått ned til 80 % stilling, nettopp for å få mer fri og tid til familien. Det kan se ut som at de til en viss grad har fordelt forsørgelse og omsorg etter parsonske retningslinjer, særlig de periodene Katrine har hatt fødselspermisjon (hun var i permisjon på intervju tidspunktet). Katrine har dermed fått en større nærhet til barna i første omgang, en nærhet medmor Kari gjerne skulle tatt mer del i. Men på grunn av manglende rettigheter da de fikk barn, og en lite forståelsesfull arbeidsplass har hun ikke kunnet ha permisjon lenger enn to uker, og de hadde ikke råd til mer enn to måneder med ulønnet permisjon. Dermed har hun i større grad endt opp med å ha forsørgeransvar, mens Katrine i større grad har omsorgsansvar. Dette er ikke en ansvarsfordeling hun er helt fornøyd med, men hun påpeker at *”det er veldig lett at det blir sånn”*. Til tross for at de er likekjønnet har de altså endt opp med et klart kjønnet mønster, kanskje til dels på grunn av manglende

rettigheter for permisjon. Katrine gir også uttrykk for at hun føler det biologiske har lagt (uønskede?) føringer på foreldreskapet, siden ammingen i lange perioder har gitt henne hovedansvaret for barna. Dette kan nok ha sementert en del foreldremønstre hos dem. Som hun selv sier: *"Hvis begge to kunne ammet, vettu. Det hadde vært helt fantastisk!"*. Samtidig har de i likhet med Siri og Susanne ulike personlige egenskaper, på en måte som kan bidra til det mer rollespesialiserte mønsteret de vitner om. Kari beskriver det som at hun er den som er *"aktiv"*, og liker å gå på ski og tur, mens hun opplever Katrine som mer orientert mot omsorg, prating, trøst og kos. I et parsonsk lys er det mulig å tolke dette som at Katrine har en mer ekspressiv rolleatferd, mens Kari har en mer instrumentell rolleatferd (jf. Parsons 1955), noe som kan bidra til å sementere foreldreposisjonene deres i et mer tradisjonelt, heteronormativt mønster.

Likekjønnethet gjør det med andre ord ikke nødvendigvis lettere å få til et likestilt foreldreskap. De biologiske føringene som for eksempel amming legger gjør det vanskelig å balansere foreldreskapet, noe heterofile fedre nok også opplever. Men særlig tre av disse parene er obs på dette, og gjennom medmors initiativ søker de å praktisere en likeverdig foreldreposisjon. Disse tre medmødrene ser ikke ut til å trekke på hva det tradisjonelt forventes at fedre gjør i sin praktisering av foreldreskapet, de prøver tvert i mot å skape seg en egen plass i familiekonstellasjonen som likeverdig forelder og mor til barnet. Lesbiske mødre overskrider slik typiske foreldreposisjoner, og viser på den måten til hvor utdatert den parsonske familiemodellen i noen tilfeller kan være i analysen av moderne familieliv. Men samtidig sitter en del heteronormative kjønnsmonstre dypt, slik at selv likekjønnete foreldrepar likevel kan praktisere noe som ligner en parsonsk funksjonsfordeling, slik Kari og Katrine vitner om. Likekjønnede par kan altså både trekke på institusjonaliserte scripts, men kan også bidra til å forandre slike etablerte fortellinger om praktiseringen av familieliv, slik Dalton og Bielby (2000) påpeker. Tirill ga et eksempel på hvordan disse familiene kan inspirere til nye måter å gjøre ting på og forstå familie på, da hun fortalte at i barnehagen der barnet deres går har de større jentene begynt å leke mamma, mamma og barn, istedenfor den mer tradisjonelle mamma, pappa og barn.

Men hvordan fortøner hverdagen seg innenfor disse utradisjonelle familiekonstellasjonene? I det videre vil jeg gå mer konkret inn på hvordan de deler familiehverdagen og arbeidsoppgavene, og hvordan de mer konkret deler på omsorgsoppgavene.

5.3 Familiehverdagen som mor, mor og barn. Hvordan deles arbeidsoppgavene?

I ethvert hjem er det visse oppgaver som må utføres for å få hverdagskabalens til å gå opp, og desto mer i et barnefamiliehjem. Samtlige ga uttrykk for at denne kabalen kunne fortone seg som ganske stressende og til tider vanskelig å få opp, i likhet med de fleste barnefamilier. Som nevnt i kapittel 3, så har blant annet en kjønnet arbeidsdeling bidratt til en følt tidskrise hos mange barnefamilier (Ellingsæter 2004). Kanskje ser delingen annerledes ut hos mine likekjønnete informanter? Men som biologisk mor og medmor er de ulike i forhold til å produsere barna. De har ingen klare normative føringer for hvordan de skal dele forsørgelse, omsorg og husarbeid, så dette må de kanskje forhandle om i større grad enn heterofile. Som avsnittene over viser til, hadde parene et ganske refleksivt forhold til familielivet sitt. I lys av den lange prosessen som lå forut for familieførøkelsen, var ikke dette uventet. Hvordan fortøner så hverdagen seg arbeidsdelingsmessig hos disse familiene? I det videre vil jeg gå mer konkret inn på hvordan de har fordelt hverdagskabalens oppgaver, og deretter hva de eventuelt har tenkt rundt arbeidsdeling.

Det er viktig å påpeke at alle informantene var i en noe spesiell fase i familielivet. To av parene hadde to barn, hvorav det minste barnet var såpass ungt at de biologiske mødrene fortsatt var i permisjon da jeg intervjuet dem. De to andre parene hadde ett barn, og ett til på vei. Hos det ene av disse parene var den gravide parten hjemmeværende for tiden. Med andre ord var det en hjemmeværende part hos tre av de fire parene. Dette vil naturlig nok prege arbeidsdelingen, og derfor har jeg også stilt en del fortidsrettede spørsmål i tillegg til spørsmål om den nåtidige hverdagen, for derigjennom å kunne få et mer utfyllende bilde av deres familieliv.

5.3.1 Familiehverdagens arbeidsdeling

Barnestell

Ovenfor har jeg sett litt mer generelt på hva slags foreldreroller parene har, og hvordan de blant annet har delt eller fordelt omsorg og forsørgelse seg imellom. Men hvordan har de mer konkret fordelt barnestellet? Barneomsorg er tradisjonelt gitt en feminin betydning, og har lenge blitt oppfattet som mors hovedansvar i heterofile par. Dette er klart i endring, og barneomsorg er et av feltene der menn har begynt å bidra i mye større grad (Holter og

Aarseth 1993, Aarseth 2008). Som to mødre ser det ut til at barneomsorgen er noe begge parter i alle parene har klare forventninger om å dele likt, i tillegg til at foreldrepraksisene brukes som en måte å likestille foreldreskapet mellom biologisk mor og medmor.

Siri og Susanne gir uttrykk for at deler så likt de kan på barnestellet. Siri er nå i permisjon med deres yngste barn, og tar seg dermed en del mer av ham enn Susanne. Men Susanne tar seg til gjengjeld mer av deres eldste barn, og hun forteller at *”kanskje jeg tar litt mer ansvar, med legging, og det at vi står opp hver dag sammen og, vi spiser frokost sammen, og ta på tøy og alt det styret der.”* Siri påpeker at *”jeg tror det ligger en implisitt forventning fra begge om at det deler vi på. Likt. Altså det vi kan dele på. Ammingen er ikke så lett å dele på.”* Begge er altså innstilt på å dele likt på barnestellet, men slik også Katrine opplevde, kan ammingen gjøre det vanskelig den første tiden. Derfor prøver partner å gjøre opp for dette, ved å ta seg av eldstebarnet i større grad, slik at barnestellbelastningen blir jevnt fordelt mellom dem. Slik er det også hos Kari og Katrine, der Katrine tar seg i størst grad av yngstebarnet som hun er hjemme i permisjon med, mens Kari derfor tar seg mer av det eldste barnet deres. For Kari har dette ført til at hun nå opplever noe mer balanse i foreldreskapet, for som hun selv sier det: *”Men nå føler jo jeg at jeg har på en måte tatt igjen Katrine da, som hadde forsprang det første året, når hun var hjemme med henne et helt år.”*

Pia og Pernille har også en implisitt forventning om likedeling av barnestellet. Pia synes det er viktig at begge foreldre kan ta seg av barnet på en god måte, og forstår ikke helt hvordan en del foreldrepar lar omsorgen og stellet tilfalle den som i utgangspunktet er god på det. Som hun selv forteller i reaksjon til en avisartikkel:

(...)Det var en som ble intervjuet som sa at 'ja hun er en mye bedre omsorgsperson enn det jeg er, jeg er flink til å leke og trøste, og det er det'. Så tenker jeg at det er kjempetrist for deg, for du har jo lagt en kjempestor begrensing på deg.(...) Jeg kan ikke forstå at det er interessant. (...) Da undrer jeg meg over refleksjonsnivået rundt det å være forelder. Og rundt sin egen rolle. For der mener jeg at der har man muligheten til å velge altså. Å velge å handle, eller la være å handle.

For Pia står det med andre ord klart at foreldreskap handler om å ta initiativ, om å velge å praktisere det likestilt. Både hun og Pernille gir uttrykk for at de i stor grad er opptatt av sine foreldreroller, og prøver aktivt å praktisere barneomsorgen på en likedelt og likeverdig måte.

Tea og Tirill deler også relativt likt, men siden medmor Tirill har et sterkere bånd til barnet, kommer det oftere til henne. Derfor har de fordelt leggingen slik at de bytter på å legge

henne annenhver kveld. Dette er både for at Tea skal få litt "alenetid" med barnet, men også for at Tirill skal få litt fri. Tirill har jobbet med barn tidligere, og tror Tea derfor stoler på henne *"på noen punkter, i forhold til det der med barn og hva som er best for barn"*. Tirill har da også vært den som har vært mest opptatt av å skape struktur i barnets hverdag, faste rutiner slik at barnet føler seg trygt. Om noen av partene føler de har sittet igjen med mye av barnestellet en periode, er dette noe de tar opp til diskusjon, slik at de kan fordele det jevnere.

Det ser ut til at alle parene prøver å fordele barnestellet både slik at ingen står igjen med en uforholdsmessig del av barnestellet, men også på en slik måte at begge foreldrene skal få tid med barna. Barnestellet er en del av hverdagskabalen av familiepraksiser som må gjøres, og helst likedeles. Men det kan også være en måte for eksempel medmor kan knytte bånd til barnet (eller biologisk mor, slik tilfellet er hos Tirill og Tea). Eksempelvis slik Pernille vasket Paul hver kveld i lang tid, nettopp for å knytte bånd. Med andre ord kan det også se ut til at barnestellet i perioder er en familiepraksis som ikke fordeles ut i fra en likedelingstankegang, men mer i forhold til en tilknytningstankegang, for å gjøre opp for den mulige ubalansen det biologiske båndet kan skape.

Måltider og matlaging

For alle parene var måltider, og særlig middag, et viktig samlingspunkt i familiehverdagen. Familiemåltider, og da særlig middag, er kulturelt sett ganske innarbeidet som en typisk familiepraksis (Steel og Kidd 2001:142-143). Samtidig er det tradisjonelt sett en familieoppgave med feminin betydning. Blant parene i utvalget er fordelingsmønstrene på matlaging noe varierende, der to par deler jevnt, et par fordeler måltidene seg imellom, og et par har en ubalansert fordeling.

Hos tre av parene er begge parter glade i å lage mat, og de bytter på i litt varierende grad. Pia og Pernille og Siri og Susanne gir uttrykk for at det går etter hvem som har mest energi eller kommer først hjem fra jobb, og det er gjerne noe de kommuniserer om i løpet av dagen. Tea og Tirill forteller at de har en klar fordeling seg imellom om hvem som lager frokost, lunsj og middag. Nå som Tea er i permisjon, er det hun som står for innkjøp og middag, men det var omvendt da Tirill var i permisjon tidligere. Begge partene forutser at det vil jevne seg ut når begge jobber.

Det siste paret skiller seg noe ut, i det at det her stort sett kun er den ene parten som lager mat. Katrine er nå i permisjon og har dermed mer tid hjemme, men det har alltid vært hun som har stått for mesteparten av matlagingen. Hun sier selv at det er *”typisk mitt domene”*, og at *”mat og matlaging er min greie”*. Hun legger selv vekt på at det ikke er noe de har forhandlet frem, men at hun selv synes det er veldig gøy med mat. Hun reflekterer selv over dette når hun sier at *”kanskje har jeg tatt meg litt mye til rette der”*, og hun har derfor blitt *”kjøkkensjefen”*. Selv skulle hun gjerne hatt litt avlastning innimellom. Kari forteller at hun gjerne vil avlaste, men føler at hun ikke helt strekker til eller gis rom på kjøkkenet. Det ser ut til at dette er et mønster som har sementert seg, til tross for at begge parter har sine innvendinger mot det. Her kan det trekkes en parallell til hvordan Holter og Aarseths kvalitative undersøkelse (1993) viser til at fedre i heterofile forhold kan ha vanskelig for å slippe til på områder som oppfattes som kvinnens hovedansvar. Kvinnene er ofte selv bevisst at menns deltakelse krever en viss tilbakeholdenhet hos dem selv (1993:166), slik Katrine her også gir uttrykk for. Likevel viser det seg å være vanskelig, og kanskje kan det tolkes dit hen at hun da må gi slipp på noe som føles som hennes *”territorium”*, et felt hun har kontroll over og til dels trives med å forvalte.

Alle legger vekt på at det er viktig for dem å ha felles måltider, og en av dem påpeker at det er en *”viktig verdi det der med å sitte sammen, og spise måltid sammen”*. Parene ser på det som viktig at barnet/barna skal få godt kosthold, og at de skal lære at måltider har noen sosiale rammer det er verdifullt å ivareta. I tillegg er det et felles samlingspunkt som de alle setter pris på. Tirill viser ganske direkte til dette, når hun forteller at *”det er så liten tid med henne, når hun kommer hjem fra barnehagen, at det å spise sammen, det å utnytte den felles tiden vi har der, før hun går og legger seg, det gjør vi maksimalt”*. Måltider er med andre ord en familiepraksis som betyr mye for dem, og som virker samlende på familien. Holter og Aarseth påpeker i så henseende at i moderne kjernefamilier får maten en viktig funksjon i gjendanning og manifestering av familie-ossheten (1993:126 og 191). Dette kan sies å understreke hvor viktig denne familiepraksisen er for oppfattelsen av partene som familiemedlemmer.

Rydding og renhold

Husvask, tøyvask og rydding er alle familieoppgaver som ofte gis en feminin betydning. Blant disse parene er det ingen som står igjen med hovedansvar for dem, tvert i mot er dette

praksiser som alle parene mener de har funnet en balansert fordeling på. Men de defineres litt forskjellig hos parene. For to av parene oppleves det som en tidssluker som tar tid fra felles familieaktiviteter, mens for et av parene er det derimot nettopp en praksis de kan gjøre i fellesskap.

Både Siri og Susanne og Kari og Katrine skaffet seg vaskehjelp da de fikk råd til det, for å kunne ha mer tid til andre aktiviteter. Som Susanne sier det så *”når vi først hadde fri, så hadde vi mer lyst til å bruke tid sammen med ungene våre, og gjøre ting sammen med dem, istedenfor å vaske.”* De definerer bort vasking som en familiepraksis, for å ha mer tid til felles familiepraksis, eksempelvis mer felles fritid sammen i helgene. Ellers deler begge parene på ryddingen, men siden Siri og Katrine er i fødselspermisjon, gjør de begge noe mer enn sine partnere. Begge parene er i prinsippet innstilt på likedeling, men innrømmer at det at en part går hjemme gjør at noe mer nå tilfaller denne parten. Begge parene mener dette vil jevne seg mer ut når begge er i jobb igjen.

Tea og Tirill har en klar fordeling på rengjøringen. Tea vasker tøy, Tirill vasker hus. Tea liker ikke gjøre rent, og har en mye høyere terskel for det. Derfor tar hun seg i stedet av all klesvask og klesbretting. Dette har de forhandlet frem over tid, slik at de begge nå er fornøyd med fordelingen. All annen daglig rydding deler de på.

Pia og Pernille har også forhandlet frem en fordeling over tid som de er fornøyd med, men gjør også mye sammen. Pernille støvsuger og Pia vasker gulv, tøyvasken deler de på, mens i helgene vasker de huset sammen, og sønnen på to år er også med og synes det er gøy. De ser ut til å definere vasking som en felles, lystbetont aktivitet i helgene, som en felles familiepraksis.

Rengjøring og tøyvask kan altså både bortdefineres som familiepraksis, fordeles som alle andre av hverdagens familiepraksiser, eller defineres som en familiepraksis familien kan gjøre i fellesskap. Uansett hvordan parene definerer det, er det tilsynelatende ingen som står igjen i en typisk husmorrolle med hovedansvar for husstellet. Selv om de hjemmeværende partene gjør noe mer, oppfatter jeg det slik at dette er fordi de har mer tid i løpet av dagen til å ta seg av husstell. Samtidig gir alle mødrene uttrykk for at ansvarsdeling er viktig for dem, nettopp slik at ingen parter ender opp med permanent mer ansvar for husarbeid enn den andre. Dette er et mønster en kan finne igjen blant to-mødre-familiene i Sullivans undersøkelse (Sullivan 2004:97).

Venner og familie

Alle parene fikk i varierende grad hjelp av familie og venner til å få familiekabalen til å gå opp. De som hadde tett kontakt med familien, satte stor pris på det, mens de som ikke kunne møte eller få like mye hjelp fra familien, oftest grunnet geografisk distanse, uttrykket et tydelig savn etter mer familiekontakt. Venner ble ofte også omtalt som familie, blant annet ved å bruke slektskapsbegreper som "tante" og "onkel". Familien betyr mye for dem alle, både den biologiske og den sosiale, valgte vennefamilien. I forhold til parenes slekt likestilles biologiske og sosiale familierelasjoner praksismessig, tilsynelatende som en bevisst strategi for å nedtone betydningen av biologiske bånd.

Som nevnt tidligere kan slektskapsbegreper brukes for å understreke at medmors familie er like mye en del av familien for barnet som det familien til biologisk mor er (Hayden 1995:50). Det understreker også at familie i stor grad er relasjonell praksis, siden det uttrykkes gjennom nettopp oppførsel og handlinger. For eksempel forteller medmor Tirill at hennes mor gikk helt ubetinget inn i relasjonen som mormor, til tross for manglende biologisk slektskap. Susanne uttrykker dette veldig eksplisitt når hun forklarer at barna har *"biologiske røtter på den måten, og så har de de sosiale røttene på den måten. I den andre familien. Og at vi ikke forskjellsbehandler."* Videre påpeker hun at de derfor bruker slektskapsbegrepene likt, for å likestille biologiske og sosiale familieband: *"(...) fetter og kusiner, det er fetter og kusiner, og onkler og tanter er onkler og tanter, og besteforeldre er besteforeldre, for dem begge"*. Sannsynligvis er dette sammenlignbart med hvordan den nye familien til adoptivbarn går inn i og praktiserer familierelasjonen, i likhet med familien på farssiden til barn av heterofile par der far er ikke er reproduktiv og de derfor har fått barn gjennom sæddonasjon.

Parene forteller at de i stor grad har fått støtte og engasjement fra familien. Eventuell skepsis rundt det å få barn i et lesbisk parforhold har stort sett smeltet bort i det barna har blitt født, og blant annet blitt erstattet med begeistring over barnebarn. De to parene som har familie i nærheten forteller at familien stiller mye opp, både økonomisk og med barnepass. Et av parene fikk sågar økonomisk støtte fra medmors foreldre da de skulle bli gravide med sitt andre barn, og Siri forteller at de fikk beskjeden *"ja, dette er penger til barnebarnet vi ønsker oss"*.

Samtidig forteller tre av parene om venner som fungerer som familie. Kari og Katrine har en venn som er fadder for deres eldste barn, og innimellom er barnepasser. Siri forteller at de får mye assistanse fra en stor vennekrets, samt at noen av singelvennene fungerer som ”filleonkler” og ”*har liksom adoptert ungene våre*”. Susanne forsterker dette inntrykket av at paret har en ”chosen family” som Weston som nevnt snakker om (Weston 1991), i tillegg til sin slekt, i det hun sier at de har mange gode venner som de ”*egentlig kaller familie, nærmest*”. Pia og Pernille forteller også om venner som er faddere til deres barn, og de får hjelp av venner til å passe på barnet dersom det trengs. Pia omtaler noen av vennene som tanter, i det hun forteller at ”*vi har tantene til Paul (...). Ikke bare biologiske tanter, men andre og. Utvidet tantebegrep.*”

Utvidet familie og vennefamilie bidrar med andre ord i praktiseringen av familierelasjonene, og er dermed med på likestillingen av biologiske og sosiale bånd innen familien.

Praktiske oppgaver

Å reparere ting som går i stykker, montere en bokhylle, skifte dekk på bilen eller kjøpe gaver er alle praktiske oppgaver som inngår i en families oppgavekal. Samtidig har de noe forskjellige kjønnede betydninger, siden gavekjøp til familien kan oppfattes som en mer kvinnelig oppgave, mens de andre nevnte oppgavene ofte ses på som noe mannen i huset tar seg av. Her er det noe forskjellig fra par til par hvordan de har fordelt slike praksiser.

Likedeling og outsourcing

Siri og Susanne og Pia og Pernille deler i stor grad hvis det skulle dukke opp slike praktiske gjøremål. Susanne forteller at ”*vi har en ganske lik fordeling der også. Vi gjør ting sammen, når vi skal gjøre sånne ting.*” Siri mener hun er den som tar mer initiativ til å få i gang prosessen når praktiske ting i huset skal gjøres, men at partner tar en stor del av ansvaret når det gjelder gjennomføring. Hvem som tar seg av slike ting går også etter energi og ork, og etter helse. De har lite kranling rundt det, men Siri mener partner en gang har utbrutt: ”*Åh, nå kunne det altså ha vært fint å ha en mann i huset!*”, i den forstand at menn oppfattes ofte som mer ”handy” enn kvinner. De får da også tidvis hjelp fra mannlige familiemedlemmer til slike oppgaver, og kan i så henseende sies å ”outsource” oppgaver de føler de ikke har kompetanse til å utføre selv, oppgaver de forbinder med en maskulin betydning. Gavemessig er det slik at den med nærmest relasjon kjøper hos Siri og Susanne, eventuelt den som har tid

hvis det er gaver til venner av barna, altså gaver som kan sies å være mer nøytrale relasjonsmessig.

Likedeling, kompetanse og selvhjelpenhet

Pia og Pernille gir på sin side uttrykk for at de har en bevisst holdning til at de begge skal ha kompetanse til å kunne ta seg av alle typer oppgaver, og at de ikke fordeler oppgavene slik at en av dem ender opp med å ikke vite hvordan man gjør en del ting fordi hun aldri har måttet gjøre det. De har lært seg opp til å klare å være "handy" begge to, kanskje nettopp for å slippe å trenge (mannlig?) assistanse utenfra, og heller være selvhjulpne. Som Pia uttrykker det så er de *"veldig komfortable med å gjøre hva det enn måtte være"* i så henseende, og fordelingen går på hvem som har tid til det der og da. Men ofte gjør de ting sammen, særlig hvis det er praktiske ting relatert til huset og innredning. Pia understreker at *"man vil liksom ha en finger med i spillet. Vi er ganske involvert"*. Hjemmet oppleves som et felles prosjekt, der de begge spiller en likeverdig rolle. For Pia og Pernille fremstår også gavekjøp som et felles prosjekt, der de i fellesskap kommer frem til hva de skal kjøpe, og deler kostnadene i to. De deler med andre ord både på oppgavene med maskulin betydning, og på oppgavene med feminin betydning.

Kjønnet fordeling

De to andre parene har en klarere fordeling av slike praktiske oppgaver. Tirill og Tea har fordelt det seg imellom etter hvem som gjør hva best, eller hvem som liker mest eller eventuelt minst å gjøre noe. Tea er da den som reparerer ting som går i stykker, enten det er klær eller ting, hun er den som monterer hyller, og er den som tar seg av bilen siden hun er den som kan kjøre. Tirill tar seg noe mer av gaver og julekort, fordi hun som hun sier har mer *"awareness"* på det å *"huske på relasjonene"*, og *"en bevissthet på at man er en del av en større storfamilie, og alle forventningene som ligger der"*. Tea er biologisk mor, men fremstår her som den som i mye større grad har påtatt seg oppgaver med en maskulint kjønnnet betydning. Medmor Tirill gir derimot inntrykk av å ha en større bevissthet på familierelasjonene utover kjernefamilien, en slags omsorgsbevissthet som ofte betegnes som typisk kvinnelig.

Kari og Katrine deler mer på gavekjøping, i den forstand at de kjøper til hver sin side av familien, og samarbeider om gavene som er felles. Men når det kommer til fiksing av praktiske ting i huset, så er det Kari som er *"vaktmesteren"*, som de begge kaller henne. Slik

har det blant annet blitt siden Katrine er den som stort sett lager mat, og dermed ”*må jo jeg gjøre noe annet*”, som Kari sier. Hun beskriver det som at hun er ”*den som gjør mest uti hagen og sånne ting, og måker, og...er litt sånn mann. Altså, jeg er jo ikke det, men...litt de rollene, har det blitt.*” I tillegg er hun ”*bilsjefen*”. Hun er med andre ord uttalt klar over at hennes praksiser har en klar maskulin betydning, som gjør at hun rollemessig fremstår som ”*litt sånn mann*”. Tea er også klar over at for eksempel dekkskifting har en maskulin betydning, og det virker som om hun generelt er noe oppgitt over hvor kjønnete oppgaver kan være: ”*Jeg har det ikke sånn at siden jeg har skrudd av to hjul på bilen, så må hun skru av de andre fordi vi må liksom være like maskuline i aktivitetene her, nei.*”

Fordelingen av praktiske oppgaver viser seg å være ganske varierende hos disse parene. Hos to av parene er dette noe som i stor grad gjøres felles, uten noen klar fordeling på hvem som gjør hva, men der det ene paret tidvis får mannlig hjelp utenfra for en del av de mannlige konnoterte oppgavene. Hos de to siste parene er fordelingen mye klarere, og særlig tilfaller utføringen av oppgaver med en mer maskulin betydning en av partene, mens det mer kvinnelige gaveansvaret i større grad var delt. For Tea er det både interesse og kunnskap som har påvirket, siden hun liker å ordne og fikse, og er den som kan noe om bil. For Kari er det et ansvar hun ikke nødvendigvis er helt fornøyd med siden hun ikke føler seg helt egnet, men som hun har påtatt seg som en motvekt til partners matlaging.

Økonomi og deling

Som nevnt i teorikapittelet, har kvinner og menns likedeling i hjemmet blant annet økt i takt med at kvinner har blitt yrkesaktive og bidrar til den felles husholdningen økonomisk. Likere økonomisk bidrag til fellesskapet kan bidra til mer likestilling i hjemmet arbeidsdelingsmessig. Høyere utdanning er også en faktor som fører til mer eksplisitt forhandling om fordeling av ansvar og oppgaver hjemme og til mer aktiv refleksjon over mulige løsninger i dagliglivet enn par med mindre utdanning (Kitterød 2003 og Syltevik 2000b i Kitterød 2003:48). Samtlige av mine informanter har høyere utdanning, og dette har nok bidratt til et jevnt over høyt refleksjonsnivå over egne familiepraksiser og arbeidsdeling. Men hvordan bidrar partene økonomisk, og påvirker det deres arbeidsdeling? Hvem bidrar mest, og hvordan har de løst familiens felles økonomi seg imellom?

Tre av parene deler på de fleste faste utgiftene som husleie, strøm, forsikring, mens den som tjener mest eller har mest på konto tar seg noe mer av resten av utgiftene som dukker opp, ut

i fra en rettferdighetstankegang om å bidra etter økonomisk evne. Samtlige av parene eier boligen sammen og så på dette som en selvfølgelighet, både ut i fra en følelse av familien som et fellesskap, et felles levd liv som gjorde det naturlig at deres felles hjem også skulle eies felles, men også som en økonomisk forsikring for begge parter i tilfelle samlivsbrudd. Siri uttrykker det slik: *”det har vært viktig for meg å være sikker på at jeg ikke gjorde noe sånn typisk ”damedumt”, økonomisk.”* Med dette henviser hun til at hun ikke vil risikere å stå på bar bakke økonomisk hvis forholdet skulle skjære seg, slik hun oppfatter at kvinner ofte gjør, fordi de ikke har hatt en likeverdig rolle i parets felles økonomi. Syltevik påpeker i så henseende at kjønn har stor betydning både for hvilke inntekter en har, og hvilke utgifter en får eller tar ansvar for (Syltevik 2000:72). Hos disse likekjønnete parene ser det ut til å råde en sterk rettferdighetssans, slik at partene bidrar så likt de kan på de faste, viktige utgiftene som felles bo, mens den som tjener noe mer eller den som har mest penger der og da tar seg av eventuelle andre regninger som paret måtte få, som tannlegeregning, ny vaskemaskin eller rørleggerregning for eksempel. Slik ser det ut til at det er viktig for dem å føle seg likestilt økonomisk også, ikke bare som foreldre eller partnere.

Tea og Tirill har en noe annen økonomisk ordning. De er det eneste paret hvor partene aldri har vært i full jobb ute av huset samtidig, etter at de fikk barn. Enten har en part vært i permisjon, vært arbeidsledig, eller hatt en type jobb som muliggjorde mye hjemmearbeid og fleksible arbeidstider. Blant annet ut i fra en høyere verdsetting av tid til familien over penger. De har dermed begge opplevd å være forsørger, og å være tilnærmet hjemmeværende ”husmor”. Dette har ikke alltid vært problemfritt, siden den som gikk hjemme ofte følte at hun ikke fikk anerkjennelse for den noe høyere innsatsen hun i den perioden gjorde i forhold til barnepass, matlaging eller husarbeid, og ble dermed frustrert. Samtidig følte da den som jobbet at hennes innsats for deres felles økonomi ikke ble verdsatt når hun ble møtt med frustrasjon hjemme. Dette minner om Sullivans ”Rozzie and Harriet”-par, hvor Sullivan fikk inntrykk av at de hjemmeværende kvinnes arbeid og tid var mye mindre verdsatt eller belønnet i forhold til deres forsørgende partnere (1996:760).

Men nå går det mye lettere, siden som Tea påpeker *”først var det jeg som tjente penger, og hun som ikke tjente de, og nå er det omvendt, og det hjelper jo å ha vært i begge situasjoner”*. De har med andre ord en større forståelse for hverandres situasjon etter å ha ”byttet sko”, så å si. Tirill er nå den som er i full jobb, mens Tea er jobbsøkende og regnet med å få seg jobb i løpet av noen måneder. Økonomien deres er felles, i den forstand at de

har hver sin lønnskonto, men det meste blir satt inn på en felles regningskonto som Tea nå administrerer, og som Tirill betaler mesteparten av lønnen sin inn på. Så selv om det er Tirill som tjener pengene for tiden, er det Tea som nå forvalter dem. Denne måten å fordele inntjening og administrasjon på var også noe Sullivan gjenfant hos flere av parene i hennes undersøkelse, som en måte å likestille hverandre økonomisk, slik at ikke en av partene satt igjen med all den økonomiske makten (Sullivan 2004:100). Alle pengene de får inn går til fellesskapet, og hvis noen av dem har lyst på noe til privat forbruk, diskuterer de seg frem til en enighet. I forhold til eierskap av felles hjem, var leiligheten de bebor i utgangspunktet Teas. Men nå er den felles, siden Tea har overført halve eierskapet av leiligheten til Tirill. Både på grunn av en rettferdighetssans i og med at de lever sammen og føler de investerer like mye tid og krefter på samlivet, men også for at Tirill ikke skal stå igjen tomhendt hvis de går fra hverandre, siden Tea er den som også ellers har flere midler til rådighet gjennom arv. Igjen kan en se en vilje til å likestille hverandres posisjon økonomisk, på tross av at partene i dette tilfellet bidrar ganske ulikt til familieøkonomien. Kanskje ut i fra et ønske om at eventuelle ulikheter i økonomisk bidrag ikke skal bli en potensiell maktfaktor? De ser ut til å ha like mye påvirkning i forhold til felles beslutninger, og i så henseende ser de ut til å ha kommet frem til en maktmessig balanse til tross for ressursmessige ulikheter.

Det er tydelig at det er viktig for parene at økonomi ikke skal være en mulig maktfaktor i forholdet. Hos tre av parene deles mye likt, og hos Tirill og Tea tas alle økonomiske beslutninger felles selv om det er Tirill som nå tjener pengene. Samtidig er felles eierskap av hjemmet et trekk som går igjen, og som fremsto som en selvfølgelighet for alle. Både som en naturlig følge av felles liv, men også som en slags forsikring i tilfelle samlivsbrudd eller død. Det fremstår for meg også som en måte å likestille hverandre ressursmessig på.

Jeg får også inntrykk av at begge parter i parene har innsikt i både hjemmets og barnas behov, og at dette er noe parene har en pågående dialog om. En svensk kvalitativ undersøkelse på økonomisk deling i heterofile par (Nyman 2002) kom frem til at denne innsikten ofte er kjønnet, på den måten at kvinner ofte hadde en bedre forståelse eller 'følelse av' hva som trengtes til enhver tid i familien. Kvinnene endte derfor ofte opp med å bruke mer av sine egne, private forbrukspenger for å kjøpe ting til felles forbruk som ikke var blitt klart definert som en del av fellesutgiftene, for eksempel klær til barna eller felles gaver. Disse uklart definerte utgiftene betegner Nyman som den økonomiske "gråsonen", som da viser seg å ofte tilfalle kvinner, og resulterer i at de har mindre penger igjen til eget,

privat forbruk. Nyman mener at så lenge kvinner og menn har forskjellige erfaringer og kunnskap om familieøkonomien, så vil gråsoner eksistere. Hun knytter denne kunnskapen til permisjon, i forhold til at kvinner opparbeider seg en innsikt i hjemmets og barnas behov gjennom langvarig foreldrepermisjon. Dette impliserer ifølge henne at et viktig steg mot likestilling vil være at menn utnytter muligheten til å ta foreldrepermisjon bedre, og dermed opparbeider seg innsikten mange nå ser ut til å mangle (2002:28). Mine informanter har også slike økonomiske "gråsoner", men de ser ut til å ha en ganske jevnt fordelt innsikt og pågående kommunikasjon om slike utgifter. Kanskje skyldes dette nettopp at de alle har tatt foreldrepermisjon, og dermed har begge parter i parene opparbeidet seg en oversikt over familiens felles behov. Eventuelt kan denne økonomiske oversikten tolkes som en del av deres refleksive familiekonstruksjon, der alle steg på veien mot kjernefamilielivet har blitt tenkt igjennom og diskutert partene imellom.

Oppsummering

Hittil i analysen har jeg belyst mange av feltene som aktualiseres i undersøkelse om foreldreskap og arbeidsdeling hos lesbiske par med felles barn. Jeg har først sett på hvordan det å være to kvinnelige foreldre på forskjellige vis har påvirket parenes utforming og praktisering av foreldreskapet, både i forhold til familieplanlegging, der temaer som donor, trygge rammer og mannlige rollemodeller har vært viktige, og i forhold til hvordan et foreldreskap som biologisk mor og medmor virker inn på mødrenes familiepraksiser. I analysens andre del har jeg sett på hvordan familiehverdagens arbeidsdeling fortoner seg i disse familiene bestående av mor, mor og barn. I den ovenstående analysen har jeg sett hvordan heteronormativitet har virket inn på parenes familieliv og –praksiser på forskjellige vis, både gjennom en klar par- og kjernefamilienormativitet i familieutformingen, men også gjennom en sterk norm om likestilling i parenes fordeling av familiepraksiser. Slike mer generelle mønstre jeg mener å finne blant parene i utvalget mitt, vil jeg i det videre gå nærmere inn på og drøfte i analysens siste del.

5.4 Tanker rundt arbeidsdeling, kjønnsmønstre og likestilling

I det ovenstående har vi sett konkret hvordan parene har fordelt familiepraksiser seg imellom, både i forhold til foreldreskap og annen arbeidsdeling. Men hvordan har de tenkt

mer generelt rundt denne fordelingen av omsorg, forsørgelse og husarbeid? Hva har formet deres måte å praktisere familie på i hverdagen?

5.4.1 Likestillingsforventning – opplevd likestilling

Alle parene ga uttrykk for at likedeling var noe de tilstrebet og egentlig anså som selvfølgelig. Er det lettere å ha likestilte relasjoner når man har likt kjønn? Weeks, Donovan og Heaphy (1999:91) viser som nevnt til at mange homofile generelt er overbevist om at homofile forhold er mer likestilte, både på grunn av maktubalansen i kjønnsroller, men også fordi menn og kvinner sosialiseres inn i forskjellige forventninger til hva et parforhold er. Dermed kan det være lettere å oppnå et likestilt forhold som likekjønnet, siden man da går inn i et forhold med et likere ståsted (1999:91-92). Dunne viser til at for mange av informantene i hennes undersøkelse mistet husholdets forskjellige arbeidsoppgaver sin symbolske, kjønnede verdi, og fremstod for dem simpelthen som oppgaver som måtte utføres (Dunne 1999:74-75). I Sullivans nevnte undersøkelse uttrykte mange av parene at deres likekjønnethet gjorde at de ikke uten videre kunne lene seg på kjønnsroller og -forventninger, og at dette dermed nødvendiggjorde mye forhandling for å komme frem til en fordeling begge parter var fornøyd med (Sullivan 2004:97-98). Tirill påpeker muligheten for å løsrive seg fra kjønnsroller som likekjønnet i det hun sier:

Når man er sammen med en av samme kjønn, så må man reflektere en god del mer over det der med kjønnsroller, siden det ikke er automatikk i det. Sånn at...man kan ikke skylde på kjønnsroller, og man kan ikke legitimere ved å henvise til dem heller.

Denne muligheten oppleves altså ikke bare som en frihet, men også som en slags mangel på retningslinjer, som nødvendiggjør mer refleksjon og diskusjon rundt hvem som skal gjøre hva, på godt og vondt. Det gir rom for flere valgmuligheter i hvordan de skal løse arbeidsdelingen, men samtidig kan disse økte valgmulighetene innebære økt usikkerhet og risiko, i det at en risikerer at familielivet blir en lang argumentasjon og drakamp, slik Syltevik som nevnt påpeker i forbindelse med likestilte heterofile par (Syltevik 2000:102). Tre av parene i undersøkelsen gir uttrykk for hvordan en likestillingsforventning og -familieideologi har resultert i likestilt arbeidsdeling og foreldreskap, slik de selv forteller at de opplever det. Mitt inntrykk av disse tre parene er at de setter pris på de mulighetene færre retningslinjer gir, og at de gjennom lange samboerskap har forhandlet seg frem til måter å dele og fordele praksiser på som de nå er fornøyd med og som oppleves som balansert. Disse

løsningene bunner i noe forskjellige begrunnelser og delingskriterier, som jeg nå vil gå inn på.

Helhetstankegang og tidsmessig likedeling

Tea og Tirill har en felles oppfatning av at jobb, husstell og barnepass er likeverdige familieoppgaver som alle utgjør en del av familiehelheten, og som må deles på en likeverdig måte dem imellom. De har definert det slik at alle praksisene som bidrar til familiefellesskapet er familiepraksiser, som alle er like viktige oppgaver som må utføres for at familiehverdagen skal gå rundt. For dem er det derfor tiden brukt på de forskjellige oppgavene som utgjør utgangspunktet for hvordan de skal dele oppgavene seg imellom. De gjør forskjellige oppgaver, men fordeler dem slik at de i sum bruker like mye tid på familiepraksiser, og dermed har like mye fritid, eller "egentid" som enten kan brukes på egne sysler eller sammen som par. Tea legger til at de setter opp tidslister hvis de skulle bli uenige om fordelingen, for på den måten synliggjøre hverandres praksis, og kunne diskutere frem en justering av fordelingen så den på ny er likedelt tidsmessig. Denne helhetstankegangen rundt familiepraksiser fant Sullivan var et trekk som gikk igjen hos parene hun intervjuet, i det parene hennes anså husarbeid, barneomsorg og betalt arbeid under ett, som et totalt kompleks av familieoppgaver som måtte gjøres dag til dag, uke for uke (Sullivan 2004:97). Slik likestiller Tea og Tirill hverandre i forholdet, selv om de strukturelt sett kan sies å stille ganske skjevt siden bare en part er i betalt jobb.

Likeverdighet og "panserlikestilling"

Siri og Susanne har også likedeling som mål, men fokuserer mer på likeverdighet enn på tid. Siri forteller at et godt familieliv forutsetter likeverdighet mellom partene: *"(...)både likeverdige i at vi går ut og jobber, og får lov å følge våre karriereambisjoner og drømmer og sånn, men også likeverdige på hjemmebane. At vi har like mye ansvar, og er like godt kjente med, og like flinke til å ta oss av ungene"*. Det er med andre ord viktig for dem å stille likt både i forhold til muligheter for å bygge seg opp en karriere, og i forhold til å ha ansvar foreldremessig. Siri og Susanne vil stille likt både som forsørgere og omsorgspersoner, både mulighetsmessig og ansvarsmessig. Susanne omtaler denne likestillingen som *"panserlikestilling"*, og forteller at *"det er 50-50 på alt. Og blir det noe ubalanse, så retter vi det opp, hver på vår måte. Rimelig raskt."*, og videre at *"(...) for vår del så er det veldig likt, (...) både omsorg for barna, og vedlikehold i hjemmet, rengjøring og rydding og ordning og alt...det er ganske likt."* Slik har det vært fra dag én, og Susanne legger til at *"sånn skulle*

det være. Og vi er begge komfortable med det, og har ønsket at det skulle være sånn.” Paret gir her uttrykk for at de gjennom et bevisst, felles ønske om likestilling prøver kontinuerlig å dele på familiepraksisene på en måte som muliggjør både yrkeskarriere, hushold og foreldreskap for dem begge samtidig.

Fleksibilitet og rettferdighet

Pia og Pernille er også opptatt av å dele familiepraksisene på en måte som er mulighetsskapende, mer enn at man til en hver tid skal dele likt på alt. Men som Pernille understreker: *”Det er jo viktig at man kan være noenlunde rettferdig, sånn at ikke alle oppgaver tilfaller den ene”,* fordi *”livet er jo fleksibelt hele tiden, og man er jo forskjellig. Og man har forskjellige behov til forskjellige tider.”* Og Pia forteller at dette er noe de har tatt opp tidligere, før de kom frem til en fordeling de var fornøyd med: *”Det tror jeg at vi har snakket en del om altså. I forhold til hva det er naturlig å gjøre, og det å dele på ting og...muligheten til å redefinere hvem som gjør hva. Det har vi hatt noen runder på.”* I likhet med Pernille nevner hun rettferdighet som en styrende faktor for arbeidsdelingen, i forhold til at deres personligheter kunne ha ført til en praksismessig skeivdeling:

Hun er sånn 'gjøre nå', mens jeg er litt mer sånn, 'ok, men jeg orker ikke akkurat nå. Tar det i morgen.' Så sier hun 'ja men da kan jeg gjøre det', 'nei, men da gjør jeg det'. For det kan jo ikke bli sånn at den som alltid melder seg, gjør. Det går ikke. Man har da en rettferdighetssans.

Det er altså viktig for dem at de skal dele familiepraksisene på måte som føles rettferdig for dem begge. Begge understreker også at det er viktig å gi rom for hverandres behov og muligheter, enten det er trening, alenetid, hvile eller en periode med utenbys jobbing, og dette er noe de kontinuerlig kommuniserer om for å ivareta både hverandre, forholdet og familiesamholdet. De forteller at de ser på det som viktig å dele rettferdig, men også at de ikke skal legge bånd på hverandre, i likhet med det Siri og Susanne gir uttrykk for. Deres fokus på kommunikasjon er noe Lilleaas også fant blant parene som hadde symmetriske, likestilte forhold i sin parundersøkelse på heterofile par (2003:214). Parene syntes å ha kontinuerlige og åpne diskusjoner, og tok hensyn til begges synspunkter når viktige avgjørelser ble tatt (2003:222).

Parene ovenfor er bevisste og reflekterte i sine praksiser på å ikke stivne i skjeve mønstre. To av disse parene forsøker sågar å motvirke påvirkningen av kjønnsmønstre barna deres får gjennom barnehagen, som nevnt tidligere. Eventuelle forskjeller i familieroller tilskriver

parene personlighetsforskjeller, og det er viktig for dem å kunne bidra likt til fellesskapet selv om de som ulike personer kanskje bidrar med litt forskjellige ting. Samtidig tolker jeg disse parenes utsagn som at de sidestiller forsørgelse og omsorg som familiepraksiser, begge tillegges like mye sosial verdi.

Refleksiviteten parene her viser til er som nevnt ikke forbeholdt homofile, og er et trekk ved senmoderne parforhold generelt (Giddens 1992), særlig innen den utdannede middelklassen, der likestillingsdiskursen i størst grad har manifestert seg i praksis (jf. Syltevik 2000). Men samtidig: en del kjønnsmønstre ligger dypt i kulturen og i habitus, og kan være tunge å endre på, samt vanskelige å ikke la seg påvirke av (jf. Holter og Aarseth 1993, Lilleaas 2003, Røthing 2004). Selv om det kan argumenteres for at likekjønnethet kan gjøre det lettere å løsrive seg fra kjønnede posisjoner i familien, så er det ikke nødvendigvis slik (jf. Lauritzen 2008). Et av parene i undersøkelsen illustrerer dette, som jeg vil gå inn på nedenfor.

5.4.2 Likestillingsforventing – tradisjonelt kjønnets realitet

Katrine og Kari har ikke vært like eksplisitt opptatt av likedeling i forhold til de andre parene, og har som tidligere nevnt et mye klarere fordelingsmønster. Som de andre parene er de likestillingsorientert og har en underliggende forventning om at alt skal deles, men har slik jeg forstår det i mindre grad vært uttalt om det eller diskutert det med hverandre. En slik intensjon om likedeling, men praksismessig skeivdeling, er noe en kan gjenfinne hos likestillingsorienterte, heterofile par, slik både Røthing (2004) og Lilleaas (2003) viser til. Men Kari forteller at hun føler at:

(...) vårt forhold er liksom basert på at ting er likt. Man vil kanskje kunne tenke seg at det kanskje ikke er fullt så likt når man er en mann og en kvinne, fordi man naturligvis er forskjellige. Men at vi er mye likere, og vi er mer sånn...det er et venninneforhold. Altså, du er også venninner, i tillegg. (...) Den der jentegreia, det fellesskapet der.

Dette kan tolkes som at hun mener at de som to kvinner stiller mye likere i forholdet, samt at de får et annet fellesskap, en bedre forståelse av hverandre enn om de hadde vært mann og kvinne. Hun gir her uttrykk for en forventning om kjønnslikhet på grunn av kjønnslikhet i parforholdet, i motsetning til ulikhet i kjønnsulike parforhold, et syn på kvinner og menn som kan tolkes som ganske konformt. Hun utdyper videre at "vi kan skjønne hverandre litt bedre da, i reaksjonsmønstre, og sånne ting." Likevel har de nå som nevnt et klart fordelingsmønster med Katrine som hjemmeværende i fødselspermisjon nå, og ellers

deltidsarbeidende, og ”kjøkkensjef” som tar seg av en god del av husarbeidet, mens Kari fremtrer mer som en forsørger og ”vaktmester”. De deler i større grad på barnestellet, men som nevnt uttrykker Kari selv at hun føler hun har en ganske maskulin rolle i husholdet og foreldreskapet. Katrine forteller også at:

Vi deler veldig mye, men jeg føler kanskje at det blir litt mer på meg da. Og det føler kanskje Kari bare er rettferdig siden hun har en ganske krevende jobb nå, og jeg skjønner jo at hun har behov for å puste ut litt, når hun kommer og, så det der er litt vanskelig det.

Paret ser med andre ord ikke på betalt arbeid på den ene siden og husarbeid og barnestell på den andre siden som like krevende praksiser, i motsetning til de andre parene. Forsørgelse og omsorg gis ikke lik verdi. Kanskje er det derfor dette paret ikke klarer å likestille sine posisjoner, tross en underliggende forventning om det. Det kan også argumenteres for at matlaging, som Katrine står for, er en daglig familiepraksis, mens hagestell, reparasjoner og bilfiksing alle er oppgaver som man i større grad kan velge når man vil utføre. Hochschild påpeker at dette gjør det lettere for menn i heterofile forhold å velge bort husarbeidet de har ansvar for, mens kvinnene oftere sitter igjen med ansvar for praksiser som må gjennomføres daglig, og ikke kan velges bort på samme måte (Hochschild 2003). Dermed har Kari en større frihet ansvarsmessig, selv om de kanskje selv oppfatter det som at de har fordelt forskjellige familiepraksiser tilnærmet jevnt seg imellom.

Permisjon og skjevdeling

Både Kari og Katrine uttrykker at de regner med at de vil dele likere når begge er i jobb igjen, og at permisjon kan gjøre det vanskelig å likedele. Permisjon kan nok også ofte sementere arbeidsdeling. Den hjemmeværende parten ender ofte opp med å gjøre en større del av husarbeidet i kraft av å være hjemme hele dagen, og dette mønsteret kan ende opp med å bli videreført etter at permisjonen er over. Særlig de tre førstnevnte parene er oppmerksomme på nettopp dette, og gir uttrykk for at det er viktig å veie opp for at partner er hjemme og dermed gjør mer av husstellet. Susanne forteller om et behov for å balansere ut ting, selv om det kan være krevende med full jobb: ”Derfor så prøver jeg da å ta litt ekstra ansvar for måltider og sånne ting.” Partneren Siri ser ut til å være enig om at de har en implisitt forventning om at husarbeid og barnestell skal deles likt også mens hun er i permisjon, ”for vi må begge få rom til å slappe av”. De gir som nevnt inntrykk av å ha en felles forståelse av at det å være hjemme med barn er like krevende som jobb, og at husstellet dermed må deles i like stor grad som om begge var i jobb. I praksis er det

riktignok fortsatt den hjemmeværende parten som gjør noe mer, også i dette paret, men dette er noe de mener vil endre seg når begge er tilbake i full jobb. Permisjon bidrar altså til en skjevdeling av oppgaver, som kan være vanskelig å rette opp dersom ikke begge parter er beredt på det. Katrine har som nevnt vært i to lange permisjoner, og kanskje har det bidratt til å sementere et mer tradisjonelt fordelingsmønster hos henne og Kari, til tross for deres likedelingsforventninger. Katrine forteller selv at hun er redd det har lagt en del føringer at hun har vært hjemme med barna såpass mye. Kanskje kunne dette vært motvirket dersom Kari også kunne ha tatt ut lang permisjon, og dermed hadde hatt en likere mulighet til å knytte bånd med barna. Da hadde de også kunnet snu på arbeidsdelingssituasjonen, og dette kunne ha motvirket en sementering av en viss skjevdeling. Samtidig vil de da ha likere erfaringer, og kunnet anerkjent hverandres situasjon i større grad, slik Tea og Tirill fortalte at de opplevde.

Som likekjønnete par er det kanskje lettere å løsrive seg fra kulturelle kjønnsmonstre, men parene må uansett forholde seg til disse mønstrene, enten de lar seg påvirke eller aktivt prøver å motvirke dem, og de kan være seige å endre på. Samtidig er likestilling en sterk norm i Norge i dag, og manifesterer seg i hvordan par generelt forteller om arbeidsdeling og foreldreskap (jf. Røthing 2004, Syltevik 2000 og Hellevik 1996 sitert i Syltevik 2000:77). Parene jeg har intervjuet forteller om varierte måter å løse praktiseringen av både arbeidsdeling og foreldreskap. Samtlige har gått inn i forholdene med en forventning om likedeling, men de har løst dette på forskjellige vis. Likekjønnethet er ingen automatisk billett til likestilte parforhold, selv blant lesbiske par som i utgangspunktet har ønsket et likestilt familieliv, slik Kari og Katrine eksemplifiserer. Her kan biologien legge føringer, som mors amming, noe som praksismessig må veies opp for dersom paret vil oppnå likeverdige foreldreroller fra starten av. Dette er nok også noe involverte fedre opplever i heterofile parforhold. Men manglende permisjonsrettigheter har også vært en hindring for disse parene, i forhold til at medmor skal kunne ha tid med barnet og ha tid til å opparbeide seg gode foreldrepraksiser og en nær foreldrerelasjon, som de har forsøkt å bøte på på forskjellige vis.

6. Oppsummerende refleksjoner

I dette avsluttende kapittelet vil jeg trekke fram det som står fram som de mest interessante mønstrene i materialet; 1) parallelle likestillingsprosesser hos parene for å likestille hverandre både som samboere og som foreldre, 2) hvordan to-mødre-familienes praksiser i stor grad er preget av konformitet samtidig som de er nyskapende, og 3) hvordan homofile familieformers utforming av familieliv kan samles i en handlingsmodell. Til slutt vil jeg runde av oppgaven i en avslutning.

6.1 Mønstre i materialet

I det videre vil jeg ta for meg de mer ovenstående mønstrene jeg mener å finne i det mine informanter har fortalt meg. Til slutt vil jeg presentere en handlingsmodell jeg mener kan beskrive disse parenes måte å konstruere og praktisere familie på, før jeg avslutningsvis trekker frem noen av problematikkene oppgaven belyser.

6.1.1 Likestillingsprosesser

Gjennom dette materialet mener jeg det er mulig å se to parallelle likestillingsprosesser. Den ene i forhold til en likestilling mellom kvinnene som kjærester/partnere/samboere, den andre i forhold til en likestilling som foreldre.

Som samboere var det viktig at begge parter var likeverdige ovenfor hverandre i forholdet, og alle parene hadde som *mål* å praktisere en likedeling av husarbeid, jobb og omsorg, selv om dette målet i noe varierende grad ble oppfylt. Særlig tre av parene fremhevet stadig kommunikasjon mellom partene som en måte å opprettholde dette. I sitt fokus på likeverdighet kan parene sies å etterleve Giddens' begrep om "rene forhold", som betegner forhold mellom refleksive parter, bygget på likhet, åpenhet, nærhet og gjensidighet (Giddens 1992:58 og 62).

Som foreldre var det viktig for parene å være likestilt på tross av den biologiske ubalansen mellom biologisk mor og medmor, samt de manglende rettighetene det medførte. Samtlige mødre la vekt på at de skulle være likeverdige foreldre ovenfor barna. Samtlige, og i særdeleshet tre av parene, var bevisste på den rollen praksis kan spille i utformingen av

foreldreskap, særlig i forhold til betydningen av medmors initiativ, og hvordan dette kan veie opp for blant annet den nærheten biologisk mor får til barnet gjennom amming. Fordelingen av barneomsorgen bar preg av dette, slik at medmor for eksempel fikk ansvar for visse oppgaver som et middel for å bygge en foreldre-barn-relasjon med parets barn. Utover slike oppgaver ga mødrene uttrykk for at omsorgspraksisene var likedelt mellom dem.

For å vende tilbake til begrepene jeg introduserte innledningsvis, så kan mødrenes fortellinger tolkes som at de gjennom bevisst praksis prøver å *likedele* både i hushold og foreldreskap. Samtidig fremstår det som viktig for dem å være *likeverdige* parter, som begge har like mye betydning i forhold til beslutninger innen familien, både som foreldre og samboere, i et forhold preget av gjensidig respekt, åpenhet og maktbalanse. Gjennom likedeling og likeverdighet søker parene å oppnå en *likestilt* hverdag som mamma, mamma og barn.

6.1.2 Praksis mellom nyskaping og konvensjonalitet

Familiekonstellasjonene i utvalget er nyskapende i den forstand at foreldreparet består av to kvinner, som har brukt anonym donor for å få barn sammen. Dermed er det biologiske foreldreskapet delvis løsrevet fra parforholdet, samtidig som det sosiale foreldreskapet holdes innenfor parforholdets rammer, og de bryter slik med den heteronormative koblingen mellom biologisk og sosialt foreldreskap. Dette er riktignok også tilfellet for heterofile par som har brukt donor for å få barn. Men at to kvinner skaper familie på denne måten kan betegnes som relativt nyskapende. Samtidig kan donor kalles en "nødløsning" blant heterofile par som har brukt donor, siden det ikke er det parene i utgangspunktet hadde planlagt. Hos lesbiske par som vil ha barn er donor ofte nettopp utgangspunktet for familieførøkelsen. Siden parene i denne undersøkelsen består av to kvinner kan de også i utgangspunktet velge hvem som skal bære frem barnet, noe som også kan karakteriseres som nyskapende sammenlignet med heterofile foreldre. Riktignok kan biologien begrense dette valget noe, dersom en av kvinnene ikke klarer å bli gravid.

På en annen side kan disse foreldreparene oppfattes som ganske konvensjonelle, ved at de opprettholder en sterk parnormativitet og kjernefamilienormativitet¹⁷. Samtlige legger stor vekt på at foreldreskapet skal praktiseres innen parforholdet, en holdning som ga utslag i deres valg av donor. De etterlever i så henseende heteronormative føringer på hvordan man utformer et godt familieliv. De kan også betegnes som konvensjonelle i hva de anser som et godt foreldreskap; tid med barna og et nærværende foreldreskap er idealer som går igjen i dagens diskusjoner om foreldreskap og familieliv, og er gjennomgående viktig for mødrene i denne undersøkelsen. Videre gir de uttrykk for at de oppfatter den foreldre-og-barn-sentrerte familierammen som en økonomisk, emosjonell og reproduktiv enhet, og etterlever i så henseende et funksjonelt, heteronormativt syn på kjernefamilien.

Jeg tolker og forstår disse parene som mer konvensjonelle enn de er nyskapende. En av informantene gir også uttrykk for dette, i det Susanne sier at *"vi er jo en veldig A4 familie. (...) Den eneste forskjellen er at vi er jo da to mødre, men ellers så er vi ekstremt A4, med stasjonsvogn, og hund, og milliongjeld, og to barn (...). Vi gjør ting som alle andre familier gjør"*. Hvis man ser bort ifra parenes likekjønnethet, er de på mange måter nettopp A4-familier i forhold til andre middelklassefamilier der foreldrene har høyere utdanning og en god økonomi, i forhold til at de er likestillingsorienterte både i husarbeidet og i barneomsorgen (jf. Holter og Aarseth 1993, Syltevik 2000, Kitterød 2003, Aarseth 2008). Eventuelt kan de med Riksaasen betegnes som "konvensjonelle normbrytere" (Riksaasen 2001a).

Men kanskje manifesteres likestillingsidealet på noe forskjellig vis enn hos heterofile foreldre? Haavind peker på hvordan fedre i heterofile forhold fortsatt ser ut til å basere sin deltakelse i barneomsorgen på at kvinnen fungerer som et slags "bakkemannskap", den som til enhver tid *har* ansvar, og sikrer kontinuitet og har en vedvarende oppmerksomhet på barnets behov, mens far i større grad kan velge når han vil *ta* ansvar (Haavind 2006 sitert i Aarseth 2008:6). Dette stemmer ikke overens med hva mine informanter forteller i forhold til barneomsorg, og jeg får inntrykk av at det er viktig for dem at begge parter fungerer som likedelende og likeverdig "bakkemannskap" for barna, der begge *har* like mye ansvar.

---

¹⁷ Dette i likhet med den felles ekteskapsloven og reglene rundt foreldreskap. En del homofile familiekonstellasjoner består av biologisk mor, medmor og en kjent biologisk far, eller eventuelt av et lesbisk og et homofilt par. I slike tilfeller er det mer enn to foreldre sosialt sett. Dette gis det ikke åpning for i det norske lovverk, siden barn juridisk sett kun kan ha to foreldre; en mor og en far eller en medmor. Se også Andersen 2009.

Farsfiguren er i endring, men fortsatt *på vei* mot en ny og mer deltagende og oppmerksom far. Selv om likestilling er en sterk norm og det er flere eksempler på likestilte og likt involverte fedre (jf. Aarseth 2008), møter mødre og fedre fortsatt noe forskjellige forventninger i forhold til praktiseringen av omsorg og foreldreskap (jf. Annfelt 2007). Som Aarseth bemerker, så befinner faderskapet seg som institusjon i dag i et spenningsfelt mellom en mer fraværende far på den ene siden, og en mer nærværende far på den andre siden (2008:7). Heterofile foreldre utformer nye foreldreskap i forlengelse av eller i opposisjon mot tidligere, mer komplementære måter å praktisere foreldreroller. Hos par der begge foreldre er mødre, møtes begge parter av forventninger om hvordan moderskap bør utøves. Kanskje er det derfor lettere å utforme et likestilt foreldreskap, siden både de selv og samfunnsmessige foreldrenormer skaper likere forventninger til utøvelsen av begge partenes foreldreskap. Også i møtet med arbeidslivet, siden det nok er lettere for kvinner enn for menn å be om permisjon i møtet med arbeidsgiver (jf. Holter og Aarseth 1993:179-182).

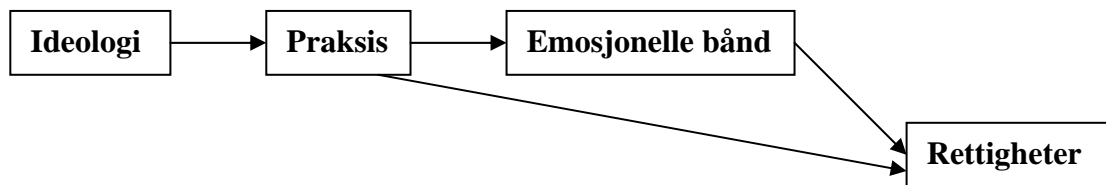
Samtidig opplever kanskje medmødre og deltagende fedre noe av det samme den første tiden etter barnet er født. Gjennom amming får mor et tett bånd til barnet, et bånd medmødre og fedre må skape på annet vis, gjennom et praksismessig initiativ (jf. Sullivan 2004 og Hochschild 2003:155). Alle mødrene i materialet fremstår som bevisste den rollen praksis kan spille i utformingen av foreldreskap, særlig i forhold til betydningen av medmors initiativ. Å utforme et medmorskap er en aktiv handling som preges av aktørmessig handlekraft og refleksivitet, men som også foregår innenfor et sett av gitte, sosiale og kulturelle rammer. I forlengelse av nyere familieteori kan det hevdes at parene kombinerer subjektive, postmoderne perspektivers fokus på den mening og handling subjektet legger i familie og praktiseringen av familierelasjoner, med det mer objektivt orienterte, funksjonalistiske fokuset på familieformingens samfunnsrammer og –funksjoner. Men bevisstheten rundt praksis og initiativ er ikke forbeholdt medmødre, og kan nettopp gjenfinnes hos en del likestillingsorienterte fedre i senmoderne middelklassepar også (jf. Holter og Aarseth 1993, Hochschild 2003).

Parene i undersøkelsen er altså på mange vis ganske like heterofile foreldre med lignende sosioøkonomisk bakgrunn, men har kanskje kommet noe lenger i praktiseringen av et likestilt foreldreskap. De har nok gjennomgått en lenger periode med planlegging rundt foreldreskapet enn mange heterofile par, opptil flere år. Samtidig må de i møtet med et heteronormativt samfunn stadig kjempe små og store kamper (jf. felles ekteskapslov og

mediedebatter) for å formidle seg som familie, og for at utenforstående skal forstå dem som familie (Riksaasen 2001b:114). Dette har nok bidratt til deres høye grad av bevissthet rundt deres praktisering av familie, og videre til at denne bevisstheten manifesteres i en likestilt praksis, i tråd med rådende likestillingsideologi.

6.1.3 Familieideologi, praksis, emosjonelle bånd og rettigheter. En oppsummerende handlingsmodell

Parenes måte å skape og praktisere familie på i en homofil kontekst kan oppsummeres i en mer generell handlingsmodell, der *ideologi* manifesteres i *praksis*, som skaper *emosjonelle* bånd. Med praksis og emosjoner som viktige argumenter, har homofile i Norge kjempet frem *rettigheter* likestilt med heterofile par med barn. Denne handlingsmodellen kan enkelt illustreres slik:

Parene har en *ideologi* rundt hvordan de vil gjøre familie, de er bevisste og reflekterte rundt deres ønske om likestilt arbeidsdeling og foreldreskap. Det er viktig for dem at begge parter generelt har like mye mulighet til både å jobbe og være forelder, og at de er likeverdige både som partnere ovenfor hverandre, og som foreldre for barna, uavhengig av biologisk bånd. Denne ideologien manifesterer seg i deres *praksis*, gjennom deres fordeling av familiepraksiser. Dette inkluderer både betalt arbeid, husarbeid og barneomsorg, og gjennom litt forskjellige fordelingsprinsipper prøver parene å komme likedelende ut av regnestykket. Fordelingen av barneomsorg og foreldreskap henger tett sammen her, i den forstand at parene bruker arbeidsdelingen for å likestille foreldreskapet. Særslik slik at medmor får knyttet bånd til barnet og dermed får veid opp for den antatte fordel den biologiske båndet er. Arbeidsdelingen fungerer altså som et virkemiddel, samtidig som den er et mål. Gjennom familiepraksisene etablerer parene *emosjonstunge* relasjoner. Medmødrene forteller om en like sterk tilknytning til barna som biologisk mor, og alle parene gir uttrykk for et følt familiefellesskap, en tett familieenhet. Da jeg intervjuet disse mødrene, var ikke den felles ekteskapsloven og dens rettigheter for homofile foreldre vedtatt enda. Men det var viktig for

dem alle, og samtlige ga uttrykk for at det at de praktiserer familie like godt som alle andre familier og har like sterke emosjonelle bånd mellom foreldre og barn, gjorde det sårt å ikke ha de samme *rettighetene* som heterofile foreldre. Deres praksis har blant annet som formål å skape emosjoner, som igjen danner en begrunnelse for like rettigheter. Mødrene og medmødrene er både praksismessig foreldre, og føler seg som foreldre. I kampen for like rettigheter har noen av hovedargumentene også vært at homofile med barn har like mye omsorg, er like flinke foreldre, og oppdrar like velfungerende barn som heterofile foreldre (Ore 2006). Kort sagt at det ikke er noen forskjell mellom heterofiles og homofiles evner til å være foreldre. Deres praksis og emosjoner har vært viktige argumenter som har bidratt til homofile foreldres juridiske likestilling med heterofile foreldre i Norge, og de har nå de samme rettighetene.

6.2 Avslutning

I forlengelse av dette materialet ser vi at foreldreskapet aktualiserer tidsdeling, likestilling, og arbeidsdeling i en familiekonstellasjon som bryter med det heteronormative idealet for familie og foreldreskap. Materialet svarer ikke på alle spørsmål, men belyser et felt.

Som handlingsmodellen ovenfor peker på, belyser det blant annet hvordan homofile har distansert seg fra en marginalisert homofil identitet for å kunne bli juridisk likestilt med heterofile og oppnå like rettigheter. De har handlet i tråd med Foucaults nevnte formaning om å distansere seg fra egne kategoriseringer for å kunne bryte den heteronormative familieideologiske diskursen som har definert homofile som familielivets utenforstående. Gjennom implementeringen av den felles ekteskapsloven har homofile lyktes i å utfordre heterofiles posisjon som de naturlige og ideelle forvaltere av ekteskapet og familielivet. Men som parene i denne undersøkelsen viser, bidrar de samtidig til å bekrefte og forlenge den heteronormative ideologien gjennom sitt konvensjonelle fokus på parforholdet og kjernefamilien som de beste rammene for foreldreskap. Med Bourdieus formulering kan en si at de underbygger eksistensen av klassifikasjoner og restriksjoner de i utgangspunktet hadde i sinne å motsette seg (Bourdieu 2000:130). Retten til å være annerledes har måttet vike for retten til å være lik og derigjennom behandles likt.

Undersøkelsen belyser også betydningen av permisjonsordninger i likestillingen av foreldreskap. For disse parene opplevdes de institusjonelle føringene for omsorgspraksis

som vanskelige for å oppnå deres mål om likestilte foreldreposisjoner. Siden disse parene fikk barn før felles ekteskapslov gikk igjennom, var ikke biologisk mor og medmor juridisk likestilt den første tiden med barna, og medmor hadde ikke like permisjonsmuligheter som biologisk mor. Det krevde dermed både økonomisk og karrieremessig forsakelse, enten i form av langvarig ulønnet permisjon, eller planlagt arbeidsledighet, for at medmødrene skulle få muligheten til å knytte bånd med barna og involvere seg i barneomsorgen. Parene viser til hvordan nok tid med barna spiller en viktig rolle for å opparbeide seg en like sterk foreldreposisjon som biologisk mor, noe de alle var bevisste på. Samtidig kan permisjon sementere mønstre, men om begge parter kan ta lang permisjon, kan dette bidra til å endre eventuelle sementerte skjevdelinger.

Videre bidrar delt permisjon til at begge parter opplever hvordan det er å være hjemme med et lite barn, og kan anerkjenne verdien av slike familiepraksiser. Hochschild peker på hvordan likestilling i hjemmet vanskeliggjøres av den ulike statusen betalt arbeid og husarbeid/omsorgsarbeid har (2003). Så lenge arbeidet som gjøres i "the second shift" gis mindre verdi enn yrkesarbeid, kan det være vanskelig å oppnå en likestilt arbeidsdeling i parforhold, uansett om de er likekjønnet eller ikke. Tre av parene har et helhetssyn på betalt arbeid, barneomsorg og husarbeid. Dette anses som likeverdige familiepraksiser, som alle er krevende og dermed må deles på. I det siste paret ser betalt jobb ut til å gis en forrang. Hjemmeværende parts innsats hjemme anerkjennes ikke som anstrengende på samme måte som partnerens betalte arbeidsdag, og "the second shift" blir ikke delt i like stor grad som i de andre parene. Muligheten for langvarig permisjon er med andre ord viktig både for å likestille foreldreskapet, og kan også bidra til at husarbeid og barneomsorg blir anerkjent som likeverdige familiepraksiser i forhold til betalt arbeid.

Norge står i en særstilling internasjonalt i forhold til likestilling. Likestilling anses som en viktig verdi i dagens norske samfunn, og er en rådende ideologi for parforhold og foreldreskap. Tross denne likestillingsforventningen, er det fortsatt mange heterofile foreldre som opplever en skjevdeling. Kanskje fordi de fortsatt verdsetter omsorg og forsørgelse ulikt? Kanskje fordi de ikke tar ut like mye permisjon for å utvikle foreldreskapet og knytte like sterke bånd til barna? Her er det mange spørsmål som melder seg. Det kan argumenteres for at lesbiske mødre i møte med arbeidslivet lettere kan ta ut permisjon, siden behovet for å være hjemme med barn i større grad anerkjennes for kvinner enn for menn. Det er på tide at arbeidslivet i større grad tilrettelegger for at menn skal kunne være deltagende og involverte

---

foreldre på lik linje med mor, slik både medmødrene i undersøkelsen og bevisste fedre viser at er mulig.

Litteraturliste

Adopsjonsloven. Lov om adopsjon av 28. februar 1986 nr.8

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer?* Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Andersen, Arnfinn (2003): *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur.* Dr.Polit.-avhandling i sosiologi. Trondheim: NTNU

Andersen, Arnfinn (2009): "Det norske seksuelle medborgerskap" i Mühleisen, Wencke og Åse Røthing (red.): *Norske seksualiteter.* (121-140) Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Annfelt, Trine (2007): "Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk" i Annfelt, Trine, Britt Andersen og Agnes Bolsø (red.): *Når heteroseksualiteten må forklare seg.* (97-124) Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Barneloven. Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr.7.

Bioteknologiloven. Lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. av 5. desember 2003 nr.100

Bolte, Angela (2001): "Do wedding dresses come in lavender? The prospects and Implications of same-sex marriage" i Lehmann, Jennifer M. (red.): *The gay and lesbian marriage and family reader. Analyses of problems and prospects for the 21st century.* (25-46) USA: University of Nebraska

Bos, Henny (2004): *Parenting in Planned Lesbian Families.* Amsterdam University Press

Bozett, Frederick W. (red.) (1987): *Gay and Lesbian Parents.* New York: Greenwood Publishing Group

Bourdieu, Pierre (1995): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften.* Oslo: Pax Forlag

Bourdieu, Pierre (2000): *Den maskuline dominans.* Oslo: Pax Forlag

Calhoun, Cheshire (2000): *Feminism, the Family, and the Politics of the Closet.* Oxford University Press

Dagsavisen 02.08.2004: "Debatten om homofil adopsjon: - Befester homofile som mindreverdige."

Dalton, Susan E. og Denise D. Bielby (2000): "'That's Our Kind of Constellation". Lesbian Mothers Negotiate Institutionalized Understandings of Gender within the Family" i *Gender and Society*, vol.14, nr. 1. (36-61) California: Sage Publications

Dunne, Gillian A. (red.) (1998): *Living "Difference". Lesbian Perspectives on Work and Family Life.* New York og London: Haworth Press

Dunne, Gillian (1999): "A Passion for 'Sameness': Sexuality and Gender Accountability" I Silva, Elizabeth og Smart, Carol (red.): *The New Family?*. (66-82) London: Sage Publications

Dunne, Gillian (2000): "Opting into motherhood. Lesbians blurring the Boundaries and Transforming the Meaning of Parenthood and Kinship" i *Gender and Society*, vol. 14, nr.1. (11-35) New York: Sage Publications

Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (red.) (2004): *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Ellingsæter, Anne (2004): "Tidskrise i familien?" i Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (red.): *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. (128-159) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Eng, Heidi (2006): "Homo- og queerforskning" i Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.): *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (136-149) Oslo: Universitetsforlaget

Fog, Jette (2005): *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag

Folgerø, Tor (2001): *Skeive barnefamilier? – en etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridingar*. Hovedoppgave i etnologi. Bergen: Universitetet i Bergen

Foucault, Michel (1999a): *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus forlag

Foucault, Michel (1999b): *Seksualitetens historie 1. Viljen til viten*. Oslo: Pax Forlag

Fyhn, Morten (2004): "Verdi- og moralkamp preger amerikansk politikk" i *Aftenposten*, morgen, 17.02.2004. (6)

Giddens, Anthony (1992): *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press

Goffman, Erving (1959): *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin Books

Goffman, Erving (1963): *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Prentice-Hall

Halvorsen, Rune (1998): "The Ambiguity of Lesbian and Gay Marriages: Change and Continuity in the Symbolic Order" i Löfström, Jan (red.): *Scandinavian Homosexualities: Essays on Gay and Lesbian Studies*. (207-231) New York og London: Haworth Press

Halvorsen, Margrethe Seeger og Andreas Joner (2001): *Lesbian families in Norway: A comparative study of child and family functioning in lesbian, single mother and heterosexual families*. Hovedoppgave i psykologi. Tromsø: Universitetet i Tromsø

Hayden, Corinne P. (1995): "Gender, Genetics and Generation: Reformulating Biology in Lesbian Kinship", i *Cultural Anthropology*, vol. 10, nr.1. (41-63) California: Blackwell Publishing

Hequembourg, Amy L. og Michael P. Farrell (1999): "Lesbian Motherhood: Negotiating Marginal-Mainstream Identities" i *Gender and Society*, vol.13, nr. 4. (540-557) New York: Sage Publications

Hochschild, Arlie Russell (2003): *The second shift*. New York: Penguin Books

Holter, Harriet (1996): "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning" i Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder I samfunnsforskning*. (9-25) Oslo: Universitetsforlaget

Holter, Øystein Gullvåg og Helene Aarseth (1993): *Menns livssammenheng*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Hughes, John A., Wes W. Sharrock og Peter J. Martin (2003): *Understanding Classical Sociology. Marx, Weber, Durkheim*. London: Sage Publications

Haavind, Hanne (2000a): "På jakt etter kjønnede betydninger" i Haavind, Hanne (red.): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. (7-59) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Haavind, Hanne (2000b): "Analytiske retningslinjer ved empiriske studier av kjønnede betydninger" i Haavind, Hanne (red.): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. (155-219) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Idsøe, Cathrine (2003): "Vi er bedre utrustet enn mange andre" – en kvalitativ undersøkelse om homofile familier i relasjon til samfunnet. Hovedoppgave i psykologi. Trondheim: NTNU

Jakobsen, M.D. (2006): *Når Ada og Eva får barn. Hva mener vi om homofile foreldre?* Hovedoppgave i psykologi. Trondheim: NTNU

Järvinen, Margaretha (1999): "Immovable magic – Pierre Bourdieu on gender and power", i *NORA. Nordic Journal of Woman's Studies* nr. 1 1999. (6-19) Taylor & Francis Books

Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Danmark: Roskilde Universitetsforlag

Kitterød, Ragni Hege (2003): *Min tid, din tid – vårt ansvar? Endring og variasjon i familiearbeidet. Empiriske analyser og drøfting av begreper og målemetoder*. Doktorgradsavhandling i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Kitterød, Ragni Hege (2004): "Hvem gjør mest hjemme? Hva sier mor og hva sier far?" i *Samfunnsspeilet* nr.6 2004. SSB.

Kitterød, Ragni Hege og Odd Vaage (2002): "Tidsbrukundersøkelsen 2000: Klare kjønnsroller for småbarnsforeldre" i *SSBmagasinet*. URL: http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2002-05-21-01.html [Lesedato: 11.04.2008]

Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.) (1997): *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget

- Kullerud, Dag (2007): "Kampen om ekteskapet" i *Aftenposten*, morgen, 07.09.2007 (3)
- Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Lauritzen, Lene (2008): *Skeivdeling. Arbeidsdeling i likekjønnede parforhold*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Leira, Arnlaug (2003): "Familier og velferdsstat. Familieendring og politisk reform i 1990-åra" i Frønes, Ivar og Lise Kjølsvold (red.): *Det norske samfunn*. (261-283) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Lilleaas, Ulla-Britt (2003): *Fra en kropp i ustand til kroppen i det moderne*. Rapport 2:2003. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
- Lorentzen, Jørgen (2006): "Forskning på menn og maskuliniteter" i Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.): *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (121-135) Oslo: Universitetsforlaget
- Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.) (2006): *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget
- Macionis, John J. og Ken Plummer (2002): *Sociology. A Global Introduction*. Harlow: Pearson Education
- Morgan, David H.J. (1996): *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press
- Morgan, David H.J. (1999): "Risk and Family Practices: Accounting for Change and Fluidity in Family Life" i Silva, Elizabeth B. og Carol Smart (red.): *The New Family?* (13-30) London: Sage Publications
- NESH (2006): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. URL: <http://www.etikk.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/> [Lest: 25.04.2008]
- Nissen, Nils Axel (2005): "Lov og rett i homo-Norge" i *Dagbladet* 22.06.2005
- Noack, Turid (1999): "Familiemønstre på slutten av et århundre. Kontinuitet og endring" i *Samfunnsspeilet* nr. 4 1999. URL: <http://www.ssb.no/ssp/utg/9904/5.shtml> [Lest 28.08.08]
- Noack, Turid (2004): "Familien i velferdsstaten: Fra støttespiller til trojansk hest?" i Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (red.): *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. (39-66) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Nyman, Charlott (2002): *Mine, yours or ours? Sharing in swedish couples*. Doktorgradsavhandling i sosiologi. Umeå: Umeå Universitet
- Oerton, Sarah (1998): "Reclaiming the "Housewife"? Lesbians and Household Work"
- i Dunne, Gillian A. (red): *Living "Difference". Lesbian Perspectives on Work and Family Life*. (69.83) New York og London: Haworth Press.

Ore, Mika Blusztajn (2006): *Homofil adopsjon – kjernefamilien under angrep?*, Bacheloroppgave i Kultur og kommunikasjon, våren 2006. Oslo: Universitetet i Oslo

Parsons, Talcott (1955): "Family Structure and the Socialization of the Child" i Parsons, Talcott og Robert F. Bales: *Family, Socialization and Interaction Process*. (35-131) USA: The Free Press

Patterson, Charlotte J. (1994): "Children of the lesbian baby boom. Behavioral adjustment, self-concepts and sex role identity" i Greene, B. og Herek, G.M. (red.): *Psychological perspectives on lesbian and gay issues. Vol.1. Lesbian and gay psychology*. (156-175) USA: Sage Publications

Patterson, Charlotte J. (1995): "Families of the Lesbian Baby Boom. Parents' Division of Labor and Children's Adjustment" i *Developmental Psychology*, Vol.31, Nr.1 1995. (115-123)

Patterson, Charlotte J., Erin L. Sutfin og Megan Fulcher (2004): "Division of Labor Among Lesbian and Heterosexual Parenting Couples: Correlates of Specialized Versus Shared Patterns" i *Journal of Adult Development*, Vol.11, Nr.3 2004. (179-189) USA: Plenum Publishing Corporation

Regjeringen.no (2008): *Felles ekteskapslov – ikrafttredelse og overgangsregler*

URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/homofile-og-lesbiske/felles-ekteskapslov--ikrafttredelse-og-.html?id=509376> [Lest 10.12.08]

Repstad, Pål (1998): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget

Riksaasen, Guri (2001a): "Lesbiske barnefamilier på norsk – konvensjonelle normbrytere" i Lien, Marianne E., Hilde Lidén og Halvard Vike (red.): *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. (132-144) Oslo: Universitetsforlaget

Riksaasen, Guri (2001b): "To mammaer, går det an? En annerledes familieplanlegging" i Howell, Sign og Marit Melhuus (red.): *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. (99-118). Bergen: Fagbokforlaget

Riksaasen, Guri (2002): *"Det var ikke en mann vi ville ha, men barn": lesbiske familier med barn i Norge*. Hovedoppgave i sosialantropologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Bokförlaget Atlas

Røthing, Åse (2004): *Parforhold. Idealer, forhandlinger, strategier*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Røthing, Åse og Helene Aarseth (2006): "Kjønn og familie" i Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.): *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (169-184) Oslo: Universitetsforlaget

Saffron, Lisa (1998): "Raising Children in an Age of Diversity-Advantages of Having a Lesbian Mother", i Dunne, Gillian A. (red.): *Living "Difference". Lesbian Perspectives on Work and Family Life*. (35-48) New York og London: Haworth Press

Sandli, Espen og Gjermund Jappée (2009): “-Lesbiske får handikappede barn” i *Dagbladet*, 26.04.2009. (38)

Sawicki, Jana (1991): “Disciplining Mothers: Feminism and the The Reproductive Technologies” i Sawicki, Jana: *Disciplining Foucault. Feminism, Power and the Body*. (67-94) Routledge

Silva, Elizabeth B. og Carol Smart (red.) (1999a): *The New Family?* London: Sage Publications

Silva, Elizabeth B. og Carol Smart (1999b): “The “New” Practices and Politics of Family Life” i Silva, Elizabeth B. og Carol Smart (red.): *The New Family?* S.1-12. London: Sage Publications

Skeggs, Beverley (2004): ”Exchange, value and affect: Bourdieu and ‘the self’”, i Adkins, Lisa og Beverley Skeggs: *Feminism after Bourdieu*. (75-95) England: Blackwell Publishing

Solbrække, Kari Nyheim og Helene Aarseth (2006): “Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn” i Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.): *Kjønnforskning. En grunnbok*. (63-76) Oslo: Universitetsforlaget

Steel, Liz, og Warren Kidd (2001): *The Family*. Basingstoke: Palgrave

Stiklestad, Sigrun Saur (2004): *Ungdommer med lesbiske mødre: Hvordan tar de det?* Hovedfagsoppgave i sosialt arbeid. HiO-hovedfagsrapport nr.4 2004. Oslo: Høgskolen i Oslo

Sullivan, Maureen (1996): “Rozzie and Harriet? Gender and Family Patterns of Lesbian Coparents” i *Gender and Society*, vol.10, nr.6, desember 1996. (747-767) California: Sage Publications

Sullivan, Maureen (2004): *The Family of Woman – Lesbian Mothers, their children and the undoing of gender*. Berkeley: University of California Press

Syltevik, Liv Johanne (2000): *Differensierte familieliv. Familiepraksis i Norge på slutten av 1990-tallet*. Rapport 2/2000. Senter for samfunnsforskning. Bergen: Universitetet i Bergen

Tasker, Fiona og Susan Golombok (1997): *Growing up in a lesbian family. Effects on child development*. New York: The Guilford Press

Tasker, Fiona og Susan Golombok (1998): “The Role of Co-Mothers in Planned Lesbian-Led Families”, i Dunne, Gillian A. (red.): *Living “Difference”. Lesbian Perspectives on Work and Family Life*. (49-68) New York og London: Haworth Press.

Thagaard, Tove (1996): *Arbeid, makt og kjærlighet*. Bergen: Fagborkforlaget

Thagaard, Tove (2002): *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Weeks, Jeff, Catherine Donovan og Brian Heaphy (1999): “Everyday Experiments: Narratives of Non-Heterosexual Relationships” i Silva, Elizabeth B. og Carol Smart (red.): *The New Family?* (83-99) London: Sage Publications

Weeks, Jeff, Heaphy, Brian og Catherine Donovan (2001): *Same sex intimacies. Families of choice and other life experiments*. London: Routledge

Weston, Kath (1991): *Families we choose*. New York: Columbia University Press

Widding-Isaksen, Lise (1997): "Kjernefamilie" i Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.): *Sosiologisk leksikon*. (144-145) Oslo: Universitetsforlaget

Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget

Wærness, Kari (1997): "Familiesosiologi" i Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.): *Sosiologisk leksikon*. (79) Oslo: Universitetsforlaget

Aarseth, Helene 2008: "Samstemt selvskapning: Nye fedre i ny økonomi" i *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Nr.2 2008. (4-21)

Alle kildene som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er: 39 583.

Vedlegg 1 - Intervjuguide

Intro, presentasjon av prosjektet

- presentere meg selv og prosjektet kort: student ved UiO, skriver master i sosiologi om arbeidsdeling og forhandling i to-mødrefamilier. Dette temaet er noe jeg kan lite om fra egne erfaringer siden jeg ikke har barn selv enda, og ikke har hatt egen erfaring med lesbisk parforhold. Men det er noe jeg gjerne vil vite mer om, mye fordi jeg tenker at man som par av samme kjønn ikke blir like berørt av de kjønns mønstrene rundt arbeidsdeling og forhandling som heterofile par ofte opplever. Kanskje stiller likekjønnede par med litt blankere ark i så henseende?

Vi vet allerede så mye om hvordan heterofile par ordner seg (for eksempel tidsundersøkelser), at det er interessant å se hvordan homofile par gjør det.

Jeg er derfor interessert i å høre hvordan man som to kvinner ordner seg i sitt daglige familieliv, hvordan det er å være 2 mødre, hvordan dere deler familiens arbeidsoppgaver dere imellom og i forhold til jobben. Det jeg er spesielt interessert i er hvordan dere kom frem til denne arbeidsdelingen og hvordan dere eventuelt har forhandlet rundt den. (dette vil jeg nevne eksplisitt i infoskrivet, slik at de kan tenke gjennom det på forhånd)

-Minne informantene om at de blir anonymisert og at jeg har taushetsplikt. Intervjuene vil ikke bli publisert annet enn som enkeltsiter i masteroppgaven min, og i alle sammenhenger der informasjon fra intervjuet blir brukt vil informanten bli fullstendig anonymisert. (og som jeg vil nevne i informasjonsskrivet de får, så anmoder jeg derfor informantene mine om å ikke fortelle venner og kjente om at de har blitt intervjuet, nettopp for å bidra til å bevare anonymiteten). Og det er selvfølgelig mulig å trekke seg når som helst, hvis det skulle være ønskelig.

-Gangen i intervjuet: Først vil jeg stille noen innledende bakgrunnsspørsmål. Deretter vil jeg gå inn på deres arbeidsdeling i forhold til husarbeid og barneomsorg, gjennom forskjellige temabolker relatert til forskjellige sider ved familielivet deres. Til slutt vil jeg gjerne vite litt mer om hvordan det er å være to mødre.

Innledende spørsmål/div info

Alder

Antall barn

Barnets/barnas alder

Er du biologisk mor eller sammor?

Yrke

-Heltid/Deltid?(%)

-Partners yrke og arbeidstid?

Bosted

Utdanning, hvor mange år utover grunnskole?

Lønn (150-200, 200-250, 250-300, 300-350, 350-400, 400-450, 450+)

Hvem tjener mest av dere?

Hvor lenge har dere vært samboende?

Tanker rundt det å være en barnefamilie

1.Hverdagsliv og arbeidsdeling

Introduksjon:

Det jeg lurer på i dette intervjuet er hvordan dere kommer frem til hvem som gjør hva og når, og hvordan dere ”møtes” i forhold til husarbeid og barneomsorg.

Hvordan er en typisk uke? Har dere noen spesiell fordeling rundt hvem som gjør hva? Er det noen som har ansvar for spesielle oppgaver? Har dere noen fast fordelte arbeidsoppgaver?

Hvordan kom dere i så fall frem til dette? Og så videre.

I det videre skal vi gå litt nærmere og mer konkret inn på dette.

-Måltider:

Hvordan ordner dere matlagingen og måltider i en typisk uke?

Hvordan kom dere frem til denne ordningen?

Har dere noen organisering rundt frokosten?

Hvem lager lunsj/matpakke?

Hvem lager middag?

Hvem handler inn mat?

Vil du si at du og partner ordner dere likt? Eller gjør en av dere mer når det gjelder måltider?

Har dere snakket/snakker dere om det? Hvordan snakker dere i så fall om det? Dukker det opp igjen som tema?

Tenkte dere på at dere måtte ordne dere annerledes enn før dere fikk barn?

Var det noen dere kunne snakke med? Få tips av?

Ble det noen forandringer etter at dere fikk barn?

Hender det at dere er uenige/krangler om dette? Hvordan kommer dere til enighet da?

Er du fornøyd med ordningen dere har?

Kan du gjøre noe for å forandre det hvis du er misfornøyd?

-Rengjøring og husstell:

Hvordan fordeler dere rengjøringsoppgavene i hjemmet? Hvordan kom dere frem til denne fordelingen?

Hvem vasker klær?

Hvem tar oppvasken/tar seg av oppvaskmaskinen?

Hvem støvsuger?

Hvem vasker gulv?

Hvem rydder vanligvis?

Hvem tar ut søppelet?

Vil du si at du og partner ordner dere likt? Eller gjør en av dere mer når det kommer til rengjøring og husstell?

Snakket dere om det? Hvordan snakket dere i så fall om det? Dukker det opp igjen som tema?

Tenkte dere på at dere måtte ordne dere annerledes enn før dere fikk barn?

Ble det noen forandringer etter at dere fikk barn?

Var det noen dere kunne snakke med? Få tips av?

Er du fornøyd med ordningen dere har?

-Barnestell:

Har dere noen spesiell fordeling eller ordning rundt barnestell og barneomsorg?

Hvordan kom dere i så fall frem til den? Hva var det som påvirket hvordan dere har delt tiden med barnet mellom dere? Hvordan har jobb virket inn på dette, feks?

(hvis det her kommer frem at barnefaren er aktiv, så fletter jeg inn spørsmålene angående ham her)

Eksempelspm:

Hvem mater vanligvis barnet?

Hvem vasker barnet?

Hvem pleier/pleide å skifte bleie på barnet?

Hvem vekker barnet?

Hvem legger barnet?

Hvem kler på barnet?

Hvem leker mest med barnet?

Hvem tar vanligvis barnet til/fra barnehage/skole?

Hvem tar barnet til aktiviteter utenfor huset? (leke ute, besøke venner, aktiviteter..)

Hvor mye tid bundet utenfor husholdet har du? Eventuelt knyttet til barnet?
(fritidsaktiviteter/skolemøter og lignende, jf spm under)

Er det for eksempel noen spesielle hobbyer eller organiserte aktiviteter det må legges til rette for i løpet av uka? For barnet? For deg/din partner?

Hvordan har dette i så fall påvirket deres fordeling av barneomsorgen?

Har det endret seg ettersom barnet har blitt eldre?

Hva slags barnetilsyn har dere? (alt selv, hjelp fra venner/familie, barnepasser..)

Hvor ofte i så fall? Hvor mange timer?

Har dere eventuelt med barnet/a på jobb? Eller har det/de noen fritidsordning det/de er i?

Snakket dere om fordelingen av barnestell og tid med barnet før dere fikk det? Hva snakket dere i så fall om?

Kom dere frem til noen ordninger på forhånd?

Ble det slik dere hadde tenkt dere eller har det endret seg etter at barnet kom?

Har det endret seg etter hvert som barnet har blitt eldre? Hvordan da, i så fall?

Er det viktig for dere å ha tid sammen alle sammen? Felles familietid?

Er det viktig for dere å ha tid med barnet hver for dere også? ”Særforeldertid”?

Hva er viktigst for dere? Å være mest mulig sammen, eller å ha kvalitetstid for hver av foreldrene? Eller synes dere begge deler er like viktig?

Hvordan lager dere rom for parforholdet deres? Altså ikke bare være foreldre, men passe på kjæresteforholdet dere imellom også?

-Praktiske ting:

Har dere noen fordeling i forhold til praktiske gjøremål som dukker opp? Og i så fall: hvordan kom dere frem til dette? Snakket dere noe om det på forhånd?

For eksempel:

Hvem pleier å fikse ting som går i stykker?

Hvem tar seg av bilen når det trengs?

Hvem pleier å kjøpe gaver?

Hvem pleier å bake kake til bursdager og lignende?

Er du fornøyd med den fordelingen dere har?

-Økonomi:

Har dere felles økonomi?

Hvordan har dere fordelt utgiftene dere imellom? Er det noen forskjell om det er utgifter knyttet til barnet eller om det er mer generelle utgifter i husholdet?

Har dere noen ordning rundt hvem som betaler regningene?

Hvordan kom dere i så fall frem til denne ordningen? Ville dere bidra likt? Eller mer etter bidragsevne?

Ble det slik dere snakket om på forhånd?

Tjener dere like mye? (dette får jeg evt svar på i begynnelsen av intervjuet)

Jobber dere like mye? Har det hatt noen innvirkning på arbeidsfordelingen i hjemmet? I forhold til barnet?

Er dette noe dere har snakket mye om?

Har dere hatt noen uenigheter rundt dette? Hvordan har dere i så fall løst dem?

-Familie og slekt:

Bidrar storfamilie og venner til barnepass? (besteforeldre/onkler,tanter/nære venner)

Bidrar de på andre måter i forhold til familiens ve og vel? Økonomi?

Har dere så mye kontakt/støtte som dere skulle ønsket?

Avsluttende:

Er du fornøyd med hvordan ting gjøres/er i forhold til arbeidsdeling i hjemmet og tid med barnet?

Hvis det var noe du kunne endret på, hva ville det vært?

2.Tanker rundt det å være to mødre

Kan du fortelle litt om prosessen rundt valgene som ble tatt da dere valgte å få barn?

Tenkte dere rundt hvordan dere skulle ordne dere ift barnet?

Hvilke tanker hadde du/dere på forhånd i forhold til fordeling av arbeidsoppgaver knyttet til familielivet?

Er det noen spesiell arbeidsdeling i forhold til hvem som er biologisk/sammor?

Snakket dere mye om dette på forhånd? Husker du i så fall hvilke temaer dere tok opp?

Har dere hatt/har dere noen tanker om likestilling/likedeling i forholdet?

Er dere like ”flinke”? Er det for eksempel en av dere som er mer huslig?

Forandret det seg etter at barnet kom?

Hadde dere noen diskusjoner?

Hadde du noen forventninger om hva slags forelder din partner ville bli?

Ble det slik dere hadde planlagt det? (hvis dere hadde tenkt å planlegge det på noe spesielt vis)

Ble barnet ammet? Hvor lenge?

Hvordan fordelte dere omsorgen den første tiden, da barnet fortsatt ble ammet?

Hvor lang permisjon tok biologisk mor? Tok sammor noe permisjon eller jobbet noe deltid? Hvordan kom dere frem til hvordan dere skulle løse fordelingen mellom jobb og tid til barnet?

Hvordan ordnet dere jobbtid/barnetid etter permisjonen var over? (hvis den er det) Ble det noe redusert arbeidstid?

Ble det noe deltidsarbeid for å få mer tid til barnet? Har noen av dere eventuelt muligheter for fleksitid?

Hvordan løste dere arbeidsdelingen? Har det endret seg etter hvert?

Har det blitt noen forskjell i hva slags forhold biologisk mor og sammor har til barnet?

Vil du si at barnet er like knyttet til dere begge?

Kommer barnet/a til deg og din partner med forskjellige behov?

Eks. for å leke? For å få trøst? For å få mat?

Har dette endret seg over tid? Hvordan var det til å begynne med? Hvordan er det nå? La du merke til noen forskjell i forhold til hvem som er biologisk mor og hvem som er sammor?

Til sammor/medmor: hva synes du om det å være sammor/medmor i foreldreskapet?

Til biologisk mor: hva synes du om det å være biologisk mor i foreldreskapet?

Har du noen tanker rundt det å være to mødre?

Hva tenker du om betydningen av farsrollen? /evt mannsrollen? Har det vært viktig for dere å ha noen mannlige rollemodeller for barnet/a?

Hvor formalisert er forholdet deres? Har dere inngått partnerskap? Skriftlig samboeravtale? Hvis ikke partnerskap: Gjensidig testamente? (for å sikre økonomisk hvis den ene skulle falle fra)

Har dere noen avtaler (skriftlig/muntlig) dere imellom i tilfelle samlivsbrudd? I forhold til barnet?

Avsluttende

Hvordan har du opplevd det å være en familie med to mødre i møtet med samfunnet rundt dere? (barnehage/skole/venner/familie?)

Hva synes du om den nye ekteskapsloven som er under diskusjon nå?

Har du noe du vil tilføye?

Tusen takk for ditt samarbeid!

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv

Informanter søkes til masteroppgave

Mitt navn er Mika Blusztajn Ore, og jeg studerer sosiologi ved Universitetet i Oslo. Jeg jobber nå med min masteroppgave om to-mødre-familier. I den forbindelse ønsker jeg å komme i kontakt med lesbiske par med barn, som er villige til å bli intervjuet.

Informasjon om oppgaven

I disse dager er regjeringsforslaget om felles ekteskapslov under behandling, og det ser ut til at en felles ekteskapslov er innen rekkevidde. Dette vil blant annet åpne for at lesbiske og homofile kan adoptere barn, og for at lesbiske par skal kunne få benytte seg av assistert befruktning. Hvis forslaget blir vedtatt slik det foreligger vil det også innføres automatisk foreldreskap for ikke-biologisk mor i lesbiske ekteskap etter fødsel ved assistert befruktning, på linje med heterofile ektepar.

Familier med foreldre av samme kjønn er dermed et aktuelt tema, i tillegg til at dette er et godt eksempel på hvordan familien er i endring. Jeg er derfor interessert i å få vite mer om hvilke tanker, holdninger, forventninger, oppfatninger og erfaringer lesbiske med barn har rundt blant annet egen familiesituasjon, foreldreskap og arbeidsdeling.

Dette er et tema jeg kan lite om fra egne erfaringer, siden jeg ikke har barn selv enda, og siden jeg bare har hatt erfaring med samboerskap med en mann, men det er noe jeg gjerne vil vite mer om. I heterofile par legger det at det består av 2 kjønn fortsatt sterke føringer på arbeidsfordelingen og hvordan man forhandler rundt den. Jeg vil derfor vite mer om hvordan dette foregår innen par av samme kjønn, og jeg innbiller meg at lesbiske og homofile par stiller med litt blankere ark i så henseende, siden man da ikke automatisk kan falle inn i noe tradisjonelt kjønnsdelt mønster.

Jeg er derfor interessert i å høre hvordan dere ordner dere i deres daglige familieliv, hvordan det er å være to mødre, hvordan dere deler familiens arbeidsoppgaver dere imellom og i

forhold til jobben. Det jeg er spesielt interessert i er hvordan dere kom frem til denne arbeidsdelingen og hvordan dere har forhandlet rundt den. Kanskje har dere en måte å forhandle på som par av ulikt kjønn kan lære noe av?

Anonymitet og sikkerhet

Intervjuene vil bli spilt inn på bånd og lagret på en PC som er beskyttet med brukernavn og passord. Alle intervjuene vil bli anonymisert etter endt intervjuing, noe som innebærer at alle deltakernes navn blir erstattet med et referansenummer som viser til navn på en navneliste. Denne navnelisten vil bli oppbevart separat fra intervjuutskriftene, i et låst skap, og vil kun bli tatt i bruk dersom jeg skulle trenge å kontakte deltakerne. I selve oppgaven vil det bli brukt fiktive navn, samt at identifiserende personalia stort sett blir endret slik at det ikke skal være mulig å identifisere deltakerne. For å bidra til å bevare anonymiteten, så vil jeg anmode informanten om å ikke fortelle venner og kjente at de har blitt intervjuet.

Jeg har taushetsplikt og ingen opplysninger som blir gitt i intervjuet skal kunne bli sporet tilbake til vedkommende. Det er kun jeg og min veileder, som også har taushetsplikt, som har innsyn i opplysningene som blir gitt under intervjuet, og ved prosjektets slutt vil intervjuutskriftene og navnelistene bli slettet.

Informantene vil i forkant av intervjuet bli bedt om å undertegne en samtykkeerklæring som et bevis på frivillig deltakelse. Prosjektet er også meldt inn til Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Du har anledning til å trekke deg fra prosjektet til enhver tid, uten å oppgi grunn. Intervjuet vil da bli slettet, og vil ikke bli brukt i oppgaven.

Praktiske opplysninger

Intervjuene vil bli gjennomført i løpet av februar-mars 2008, og vil finne sted i Oslo.

Intervjuene vil vare mellom 1-2 timer, og det er jeg som gjennomfører intervjuene selv.

Opplysningene vil som nevnt bli anonymisert før de blir brukt i min masteroppgave. De som har deltatt i prosjektet vil bli tilbudt å lese intervjuutskriftene og eventuelt oppgaven for de som ønsker det.

Mitt mål er å få intervjuet 5 par, altså 10 mødre til sammen. Jeg ønsker å få individuelle historier, og ønsker derfor å intervju partene hver for seg. Intervjuet vil foregå der det passer best for deg.

Er du interessert eller har noen spørsmål om deltakelsen eller selve studiet, er det bare å ringe meg på tlf.93814812, eller sende meg en e-post på mikaob@gmail.com

Takk for din hjelp!

Vennlig hilsen

Mika Blusztajn Ore

Samtykkeerklæring

Jeg erklærer med dette at jeg på frivillig grunnlag ønsker å delta i denne studien, og at jeg har mottatt skriftlig eller muntlig informasjon. Videre er jeg kjent med min rett til å trekke tilbake samtykket på et hvilket som helst tidspunkt uten at grunn blir oppgitt.

Dato: ____/____/2008

Signatur: _____